absque tamen mendacio, quod licet, ut dicit Diuus Tho.2.2.q.40.art.3.

Cauendum tamen est, vt supra, à perfidia, vt ait etiam Cic.3. de offic. fraus enim distringit, non dissoluit periurium. & Liu.lib.9. expectent iratos omnes Deos, quorum eluditur numen; pari ratione iniustitiā vitare debet Princeps, ne contra ius aliquos lædat, vt nec illustres viros absq; crimine perdere, vel in exilium mittere debet, vt dicit Arist.lib.5.Polit.c.10. vel ijs insidias struere, vel specie legationis seponere, vt dicit Tac.lib.1.hist.& 2.Ann. Vt nec aliena appetere, vel occupare in morte alicuius Principis, vt idē dicit lib.1.hist. aut in dissidijs finitimorum, quòd æstimet tunc anguillarum capturam esse, ex Lips. abire tamen à legibus sui defendendi causa, nō aliena inuadendi, si leuiter fiat, Principi non videtur omnino illicitum, vt dicit Curt.lib.3. sic tamen, vt iniustum non agatur, cum Dominus auersetur omnem iniustitiā. Deut.25. aliter minatur propter iniustitiam, & dolos, iniurias, & contumelias, se regnum à gente in gentem translaturum. Eccl.10. & eos deserit à quibus deseritur.

6 *Bellū ciuile ex quibus causis excitetur, & eius remedia.*

Cauere quoque summopere debet Princeps ab ijs quæ ciuile excitant bellum, cum eo nil fœdius, miseriúsve sit, vt dicit Cic. Phil.12.& Sen.2. de Ira. cum ibi cuncta scelera perpetrentur, fratricidia, patricidia, euersiones rerū, incendia, stupra, & alia innumera mala, vt dicit Tac.lib.3.hist. quæ eo peiora sunt, quo quis ab illis ea patitur, à quibus defendi deberet, præterquam id quoque Principi maximam perniciem affert, si enim ciues inter se dimicent, sic vt multitudo cōtra diuites dominantes insurgat in Aristocratia, ibi est defectio, & non seditio tantum: in Monarchia verò si insurgit in Principem, est pariter defectio, si in magistratus, idem est licet imperfecta, vbi Principi obedientiam præstat; si verò vna pars ciuitatis, in aliā ob odia priuata insurgit, ibi est seditio, quæ tamē est per-

niciosa, quia per eam debilitantur vires Imperij, vnde exteri animos accedunt ad id aggrediendũ; vnde dum Senatus Romanus cum populo dimicabat, sæpè Thusci, & Veientes illos aggressi sunt: vt dicit Liu. lib. 2. Dec. 1. nu. 24. & 36. quod quidem ex luxu nimio sæpè prouenit, opibus, conuiuijs, abundantia regionis, vnde incolæ petulantes fiunt. 5. Polit. nu. 14. quæ mox egestatem gignit, vt dicit Tac. lib. 1. hist. & Lucan. lib. 1. ideò tollenda est; seditio enim, & factio causa est belli ciuilis, factio dicitur paucorum, vel plurium inter se contentio, quæ sæpè oritur à priuatis, vel publicis familiarum odijs, & sæpè ab ambitione, vt dicit Sen. ep. 74. & Liu. lib. 3. vnde ciuitas in partes diuiditur, vt dicit Arist. lib. 5. Polit. c. 4. quæ ideò à Principe sunt cohibenda, cum exitij sint causa, vt idem dicit cap. 8. vetando etiam nominum, & vestium insignium discrimen, vt dicit Dio. d. lib. 52. & comprimenda hæc in semine, antequam crescant, vt Arist. ait d. c. 4. aliter ex paruo igne magnum incẽdium exurgit, vt dicit Curt. lib. 36. simul dimicantes conciliando, & auferendo nomina factionum, vt aliqui dicantur Hispani, alij Galli, & eijciendo turbulentos ex ciuitatibus si eorũ delicta id requirant, non tamen in arcibus eos relegando ne noua tentent, vel eos ad bellum contra hostes iustum emittens, ne se lædant, vt Romani fecere, teste Plutar. in Camillo.

Seditio verò, quæ est multitudinis in Principem, vel magistratus, subitus, & violentus motus, causa est exitij Imperij, quæ sæpè oritur à metu, timens multitudo ob aliquod flagitium ne pœna præueniatur, vt dicit Arist. lib. 5. Polit. c. 3. quandoq; ab oppressione, sæpè à nimia indulgentia, & rebus laxis, vt dicit Liu. lib. 2. & quandoq; ab inopia, pauperes enim diuitibus inuident, & noua expetunt, & ab ambitione, ex quo fit, vt ij nocturnis colloquijs, deterrimos quosq; congregent, & Principi detrahunt, & in eum prauos exci-

tant

tant sub libertatis specie, vt dicit Tacit.lib.1.Ann. & 4.hist. Quibus in tempore est succurrendum, principijs obstando, vt idem ait lib.14. Ann.& 1.hist. mittendo eos qui moneant, & suadeant, maximè grabes,& eloquentes, vt idem dicit lib.3.hist.non enim par est, vt Princeps accedat, nisi innoxius sit; & viribus fortibus stipatus, vt idem ait lib.1.hist.& 1.Ann. sic enim plebs timebit, quæ est aptior ad desciscendum, quàm ad bellandum; & tentandum, quàm ad tuẽdam libertatem, vt dicit Liuius lib.6.& 7. quòd si seditio fortior sit, fortioribus viribus est conterenda, sed non statim, sed spatium dandum pœnitentiæ, & bonorum consensui, eos diuidendo, spem dando, & metum auferendo, vt dicit Tacit.lib.1.Ann. sic enim seditio facilè dissoluetur, & inuigilando, vt ante noscat quid machinẽtur familiares ciuesve in eum, medio exploratorũ, an conuenticula ineant, an exteri accedant, & cuius rei causa, vt ita vbi suspicatur quid mali, remedium debitum adhibere maturè possit.

Tirannis quoque est causa belli ciuilis, cum odium & timorem adducat, vnde fugienda est, & omnis eius species. Iniustitia quoque, est causa euersionis Imperij, & ècontra seruatur si ius in eo, & iustitia seruetur. Eccl. 10. Prou. 16. & docet Cic.lib.2.de offic. & Arist. lib.5.Polit.c.7.& 8.vel si Princeps vni factioni contra aliam fauet, & pariter ex annonæ penuria. Vnde omnia impedimenta sunt tollenda per quę ciuile bellum oriri possit, ex quo Imperij euersio fit, id potius sapiẽtia, quàm armis finiendo, vt dicit Cic.2. & 5.Philipp. initijs obuiando, vt ait Tac.lib.3.hist.vel capita discordiæ incorrigibilia iustè ablegando, vt idẽ dicit lib.16. Ann.& milites remouendo, & eos contra exteros iustè mittendo, vt idem ait lib.3.hist. & in primis clemẽtiæ adhærendo, vt inquit Sall.ad Cæs. & Cic.ad Brutum. ep.2. cum nullum ornamentum Principi sit nobilius, quàm ciues seruare, vt ait Seneca 1.de clem. Et defe-

ctiones sopiendo antequã progressus, & vires sumant, nec eas contemnendo, vt dicit Xenoph.lib. 5. Pædiæ Ciri.num.23. & vbi aliqua ciuitas defecit, aliæ statim præsidijs muniendæ sunt, maximè nitens præcipuam dominij seruare, vt fecit Cæsar, eodem teste lib. 5. de bel.Gall. puniens tantum capita defectionum, ne si in multitudinem sæuire vellet, multi innocentes tollantur, vt dicit Herodia.in Seuero.& eo magis clementia vti debet si plures simul ciuitates defecerint, & vna redeat ad obedientiam, vt aliæ hoc exemplo idem faciant; eos tamen qui sæpius defecere, grauius vrgendo præsidijs, & pœnis debitis, nisi timor subsit ne vicini, vel longinqui Principes, cum ijs iungantur, sic enim à pœna est abstinendum; quòd si in necem Principis coniuratio fiat, prius omnia auxilia paret, quibus opprimi possint, vt ait Tac.lib.2.Ann. antequam contra eos procedatur, quibus paratis, grauiter sunt iuxta leges puniendi, qui si pauci sunt medio iustitiæ cognoscat eorum causas, & puniantur, si multi omnia in tuto ponenda sunt, & præcipui capiendi, ac puniendi, multitudini tamen, vt supra, parcendo.

Vbi seditiones præterea in Principem commouentur, si ipse viribus potior sit, & prædicta remedia non prosint, principijs est obuiandũ, & mali radicem citò, & occultò oportet auferre, seditionũ capita iustè ablegando, & rationibus supra deductis; quòd si tumultui inferior viribus sit, prudenter furori cedendum est, cũ huiusmodi vniones, vt quę vt plurimũ capite careant, citò quiescant, sic tamen, vt Princeps à loco tumultus omnino non recedat, cum eius absentia seditionũ authoribus animum augeat, vt contra præsentia adimit, & eius maiestas comprimit tumultuantes, modo periculo se non exponat, sed arce, & militibus se muniat. Secunda via est, si populus ab internis tumultibus, ad externa bella traducatur, vel Princeps opera hominũ, qui plebi sint grati, vtatur, qui eos sedẽt, vt & supra est

dictum,

dictum, vel ſi omnes placari non poſſunt, cura adhibeatur, vt eorum vnio diſſoluatur, vt & prodeſt vti opera concionatorum, & virorum virtute, & ſanctitate præſtantium, vel vbi prædicta non proſunt, ſatius eſt petita eis concedere, vel eorum partem, dummodo iniuſta non ſint, quàm dominium periculo ſubijcere, eis videndo donare, quod negari nō poteſt, vel impediri; ſic tamen, vt res non perſonæ eis cōcedantur, cum iniquum ſit Principis bonum miniſtrum poteſtati multitudinis furentis tradere; vt & prodeſt diſſimulare ſcientiam tumultus cui remedium adhiberi non poteſt, quæ dicta intelligantur, vbi multitudo in Principem cōcitatur; Vbi verò proceres in cauſa ſint tumultus, & contra Principem inſurgunt, illa remedia ſunt adhibenda, quę de populo dicta ſunt, qui & facilius diſiungi poterunt, cum facilius aliquem ex multis ſibi conciliare liceat; quàm multos ex infinitis. Sed ſi ij inter ſe diſſideant, & ob id dominium perturbent ob gentium ſequelam, ſi de re priuata contendunt, cogendi ſunt, vt arbitris eius iudicium committant, vni parti magis, quàm alteri non fauendo, ſed ſi res componi non poteſt; opportunum erit ambarum partium capita in alienas regiones iuſtè ablegare; & maximè prodeſt ſi initio malis huiuſmodi occurratur, cũ alioqui eis abſque alterius partis interitu finis imponi non ſoleat. Et breuiter ea curanda, & adhibenda ex quibus dominium ſeruatur, vt ſcilicet magiſtratus aliena non occupent, ſed iuſto ſtipendio contenti ſint, & modeſtè præcipiant, & vt omnes ſua ſorte contenti ſint, iuſtitia executioni mandetur, mali puniãtur, & vt omnia iuxta merita æqualiter diſtribuantur, & nil contra leges fiat, & cuilibet malo etiam paruo citò medela adhibeatur, nec fides detractoribus adhibeatur, & magiſtratus nulli iniuriam inferãt; & qui bono ſtatus præſunt, inuigilent ſuper cuſtodes, ſuſpitiones etiam proponendo, vt omnes muneri ſuo fidelius operam dent,

& vt discordię inter potentes exortæ sopiantur: & parcatur multitudini peccāti; & aliquos iustè puniendo, ac arces muniendo, & ab ijs qui defecerūt obsides accipiendo, vt ait Tac.lib.11.Ann.nu.87. Is veret etiam ne milites, vel alii, maximè eius familiares, præsertim eo præsente arma prohibita deferant, cum enim Domitianus ensis delationē Partenio eius familiari concessisset, illa ipsum occidit, quod & Plautianus erga Seuerum Imperatorem peregit, vt inquit Suet.in Domit. & Herod. lib. 3 qui & debet, discordes potentes domi includere, & ad pacem ineundam inducere, curans tamen ne inuitè id agant, vt perdurare possit, & armorum vsum eis, & delationem, ac alijs etiam vetans. C.vt arm.vsus inscio Princ.nisi aliquibus ex causa id gratis concedendum videatur, qui Princeps potest etiam mitigare pœnam alicui, ob nobilitatem, dignitatem, & merita præcessorum, vel ob propriam virtutem. Doct.in l.ad bestias. ff.de pœnis.

7 *Princeps debet dominiū ab externis hostibus tueri, & quō id fiat, & quot vijs.*

Secundò, prudens Princeps se, ac dominium, ab hostibus externis tueri, & illæsum seruare debet, cum parum profit domesticos, & subditos rectè gubernare, & ab hostibus externis superari, quod fiet, si hostis, & pericula procul à domo arceantur, tum ita se muniendo, vt licet accedat, lædere non possit; procul verò detinetur pluribus vijs. Primò, si viæ, & ingressus muniantur, quod arcium medio conficitur vbi tormēta bellica, & munitiones, ac milites detinentur, qui regionem defendūt, & hostes procul arcent, quod Romani in arce Capitolina, & Græci in illa Corinthi, & alijs construendis seruarunt. Vt verò arces ritè locentur, in sitibus locorum necessarijs, vel saltem vtilibus collocari debent, ita vt necessariæ dicantur, quę si non adessent propria regio hostium potestati pateret, vtiles verò si ciuitatem populo plenā, & diuitem tueantur, & perfugium tutum sint populo; quæ ita construi debent, vt procul à regione propria sint, vt hostem re-

motum detineant, qui dum occupatur circa eas expu gnandas interim regio incursionibus libera est,& opportuna pręparari possunt,vt est Insula Maltæ comparatione Siciliæ, & Corcira respectu Veneti Principatus, & eo magis proficuæ sunt si in hostiũ regione sint constitutæ;quæ & paucæ numero esse debent, ut gentibus, & munitionibus absq; dominij detrimento mu niri possint,& ualidæ sint, uel situ, uel manuũ opera, situ si accessus ad eas asper sit, uel si aqua fluente,uel stante muniantur,ut Mantuæ contingit,Olandæ & Ze landæ,manu ualidæ sunt,quæ muris cum lateribus aptis constant,ac aggeribus,& foueis amplis,& profun dis, quibus & platea spatiosa sit, ut aptus ibi sit usus offensionum,& defensionum, & ob id hostes defatigari facilè possint,& ulterius militibus,& duce forti uictualibus, bellicis tormentis, armis, & alijs munitionibus abundent,& die,ac nocte fidis,& assiduis excubijs custodiantur, cum sine his auxiliis, quacunq; fortitudine constent, facilè ab hostibus capiantur,ut cõtra arces debiles,si his præsidijs ualidè muniantur,hostium impetibus facilè resistant ; ulterius præterea requiritur,ut arcibus auxiliũ præstari possit,loci qualitate sic adaptata,aliter expugnatione, uel obsidione in hostium manus demum deuenient,unde optimæ illæ arces æstimantur, quæ mari contiguæ sint.

Secundo loco,coloniæ aptissimę sunt ad dominium tuendum,& hostem procul arcendum,ut Romani fecere, qui initio Principatus ciues Romanos in finibus Imperij locarunt,quibus loca ab hostibus sublata applicabant,& ipsi hostes procul à dominio arcebant;sic tamen, ut non procul à proprio dominio constituantur,ut eis succurri possit, nec sint hostium præda, quæ tamen coloniæ nunc temporis parum in usu sunt, sed tantum arces.

Tertio loco,præsidia militum quæ in finibus Imperij adsint opportuna, sunt loco coloniarum, ad Imperium

rium tuendum, prout Romani fecere, qui maximos exercitus in ripis Danubij, Rheni, & Eufratis alebāt, ita ut usque ad ducentum uiginti millia pedites, præter equites ascenderent, & duas classes, unam Rauennæ, alteram Mitenij, sed quia si simul habitant facilè tumultuant contra Principem, uel intra se, ideò opere pretium est eos dispergere, uel contra hostes eos dirigere, ut Turcarum Princeps, qui in Europa sexaginta millia equites detinet, & totidem in Asia, inter se diuisos, obseruat, quibus certas regiones assignat, quarum abundantia, & delitiis allecti, ne illis priuentur, pacificè uiuunt, ut & prodest si noctu hostium aggressus fiat, sic enim id magis eos conturbat, ut dicit Liu. Dec. 1. lib. 5. nu. 24. ut & ubi hostes obsidentur in bello iusto, & eis subsidium ferri dignoscitur, maiori ui sunt premendi, ut dicit Tacit. lib. 15. Annal. num. 45. ut & plurimum prodest ad res augendas si loca præcipua, & quę inexpugnabilia habita sunt, capiantur, ut dicit Tacit. lib. 12. num. 77.

Quarta uia, si Princeps permittat fines Imperii, quod amplum sit, ab habitatoribus deseri, & agricolturam destitui, sic enim hostes abstinent ab eius ingressu, maximè si ibi siluæ oriantur, quę loco antemuralis ad hostium propulsationem existunt.

Quinta via est, vt hostis præueniatur, vbi bellum sit iustum, in eius regione bellum gerendo, sic enim ab alienis inuadendis, vt sua tueatur, abstinet, vt Romani semper fecere, cum potius sit alios aggredi, quàm aggressionem hostium expectare, cum aggressio non temeraria hostes cōfundat, auferat eis fruges, & eos, qui hostium regimen iniquo animo ferūt, facilè ad se trahit, sic tamen, vt vires aggredientis superiores sint, vel saltem pares viribus aggressi, numero, virtute, vel opportunitate, quòd si vires ita validæ non sint, prudens Princeps, ingressus, loca præcipua muniat, vt hostis circa ea occupetur, & is interim vires colligere, & tam

proprias, quàm externas gentes cõgregare valeat, vel, vbi bellum est iustum, contra hostes potentem concitet aduersarium, qui illos à negotio cœpto diuertat, modo eiusdẽ præda non fiat, vt euenit Ludouico Mauro, qui vt Aragonensibus resisteret, in potestate Gallorum, quorum auxilium postularat, deuenit, quod vitabitur si arces in eius potestate nõ cõcedat, nec propriorum militum Ducatum, & præmittat exploratores qui referant quid hostes agãt diuersis in partibus, vt dicit Procop. de bell. Goth. lib. 5. nu. 36. & nitendũ, vt in primis ea loca capiantur, vnde victus copia accipi possit, vt dicit Procop. lib. 1. belli Goth. nu. 29. fortiores milites à tergo ponendo, vbi timor subsit aggressus hostium ex ea parte. Tucid. lib. 4. nu. 60. cauendo quoq; ne exercitus diuisus flumina traijciat, sic enim iacturæ periculum subitur, vt dicit Cæsar. lib. 1. bell. gall. nu. 29. vt & castra metienda in fortiori parte. Xenoph. lib. 1. Pædiæ Ciri. nu. 56. quæ & prudenter sunt dissoluenda, sic vt nulla fuga appareat. Tacitus lib. 6. Annal. num. 163.

Sexta via, vbi bellum est iustum, si Princeps se tueatur occasione seditionum, quæ sint in exercitu hostiũ, & vtatur opera Ducum, & procerum, qui apud Principem hostem authoritate præstant, vt dissuadeãt ei expeditionem contra eum cui bellum infertur, vel alio eum iustè diuertant, vel lentè iussa exequantur, vel saltem consilia eorum patefaciãt, & eo magis vbi factiones validæ sint, sic enim Angliæ Regina bellum ciuile in Flandria fouendo eos pecunijs, & alijs rationibus, quibus subditos Regi catholico concitat contra eũ, bellum à proprio Regno depulit.

Septima via, vt cum Principibus vicinis hosti amicitiæ, & collegationes defensiuæ ineantur, sic enim timor, ne simul vniantur, in causa est ne contra eorũ aliquem arma sumat, qua ratione Heluetij ita res suas tutati sunt, vt nemo eos aggredi vnquã ausus sit, vt &

eloquentia prodeſt, qua Princeps cui bellum infertur, hoſti ſuadet ab eo eſſe deſiſtendum, nec rationem adeſſe cur inferatur, qua ratione Galeatius Vicecomes Philippum Valeſium contra ſe commotum à cœptis diuertit, & ſanctus Leo Attilam vrbem inuadere tentantem.

Poſtquam verò hoſtis iam dominiũ ingreſſus eſt, octaua via eſt, vt illi armis reſiſtatur, ingreſſuũ munitione, & arcium ſubſidio, ac forti exercitu, arte, vel vi, eos ſeparando, vel debiliores reddendo, foueas ducendo, catenis vias implicando, & alijs rationibus ſupra relatis, vt ſic eius reditus ad ſuos impediatur, vt ait Tacit. lib. 12. nu. 111. & vbi cũ eo prælium initur, curandum eſt, vt ex ea parte id fiat, vnde ad propria in euentu iacturæ, recurſus haberi poſſit; vt tutũ non eſt hoſtes recedentes in eorum caſtra proſequi, & cautio adhibẽda dum hoſtes fugiẽtes quis proſequitur, ne in inſidias incidat, vt ait Xenoph. lib. 1. Pædiæ Ciri. n. 16. & vbi hoſtis eſt victus, in bello iuſto eſt proſequẽdus, ne vires reficiat, vt dicit Cæſ. belli ciu. lib. 3. nu. 148. vt & obſeſſis mora remota auxilia præſtanda ſunt, vt dicit Liu. Dec. 1. lib. 4. nu. 37. ſic tamen, vt exercitus periculo non exponatur. Tac. lib. 14. Ann. nu. 111.

Nona via eſt, vt hoſtibus omnis opportunitas annonæ, & victualium præcidatur, vel vias vaſtando, vel fruges, vel eas ducendo in loca munita, & amicitias ineũdo cũ Principibus, vnde deferri poſſunt, vt & ſalubre non eſt, vt in agris magnifica ædificia conſtruantur, cũ hoſtes ibi caſtra metiantur, & ſe communiãt, & ciues verentes ne eorum domicilia, & viridaria deſtruãtur, debili manu arma ſumunt, & facilè cum hoſtibus etiã indignè cõueniunt, qua ratione opportunum eſſet his ædificijs metam ſtatuere, ne nimia impenſa conſtruerentur.

Decima via eſt via diuerſionis, qua bellum in hoſtis domum defertur, vt propriam deſerat, vnde Ferdinan-

dinandus, vt à Mauris Hispanias liberas redderet, Aphricam forti manu aggressus est, idq; in bello iusto, proprijs, vel alienis viribus, & opibus fieri vtile est.

Vndecima via, vbi potentiæ aduersarij nulla ratione resisti potest, est vt cum eo conueniatur, & bellum pecunia data cuicũq; ratione, ac vexatio redimatur, prout Ligures, & Florentini sæpè fecere; quæ si non prosunt, prouidum est alienæ se commendare protectioni, & etiam alterius se subijcere dominio honestis conditionibus, qui validè eum tueri possint, potius quàm proprium dominium, & libertatem omnino amittere, sic enim Capuenses Romanis se dedere, vt à Samnitum sæuitia liberarentur, Nihil verò vtilius est, dum alij bella gerunt, quàm se munire, & sibi consulere, ne ijs conuenientibus tempestas in vicinum reflectatur, prout sæpè euenit.

SVMMARIVM.

1 *Thesauri Principi sunt necessarij ad Principatum tuendum, & vt iustè colligi possint.*
2 *Hominum multitudo Principi vtilis est, & vt augeatur.*
3 *Principi arma sunt necessaria, & vt paranda.*
4 *Victualia Principi necessaria, & vt comparentur.*
5 *Adiumenta alia quæ Principi vtilia.*

De necessarijs ad Principatum conseruandum, & augendum. Cap. III.

VT Princeps dominium intus, & externè tueri valeat, ac etiam si iustitia patitur, augere, multa eidem adiumenta, præter supra enumerata, sunt necessaria, gens scilicet multa, & fortis, pecuniæ, victualia, munitiones, equi, naues, arma offensiua, & defensiua,

ua, in quibus vis Principis constat.

1 Thesauri ergo in primis,& pecuniæ numeratæ Principi,vt & supra est dictum,sunt necessariæ,vt tempore belli possit milites conducere, & præsidia munire, ac dominium tueri, cũ pecuniæ sint nerui Principatus. l.1.§ in causa.ff.de quæstionib.quod probat & Cic.orat.pro lege Manil. Quinct.declam.34. Plut.in Cleomene.Eustrathius.2.Iliad. Leo Cæsar.nou.52. Iustin.nou.149.Demosth.Olynthiaca 2. sic tamen, vt in eo finem non ponat, vt thesaura colligat ad ea reconden da, sic enim tributis subditos vexaret, & liberalitatis virtutem omitteret, sed medium in eo seruare debet, vt congreget illa ad dominij defensionem, & sine subditorum offensione,quod fiet si ex redditibus dominij quicquid colligi potest colligat.

Thesauri Principi sunt necessarij ad Principatum tuendum, et vt iustè colligi possint.

Secundò,si ab expensis superfluis abstineat; redditus verò ex fructibus,vel humana industria proueniũnt,primo modo id dupliciter fit,vel enim fundi sunt Principis patrimoniales, vnde Romulus agros vniuersos in tres partes distribuit,quarum prima,cultui diui no,altera Reipublicæ dominio, tertia diuisa fuit inter ciues,vt dicit Dion.Halic.li.2.& apud Lacedæmones Principibus erant assignata prædia pro patrimonio, & si militarent, exercitus nutriebantur à ciuitate, vt ait Xenoph.lib.de Republ.Laced. & Ezech.4. quarta pars Principi terræ tribuebatur, & sic erat ferè apud Aegiptios,vt inquit Diod.Sic.lib.1.c.6 sic hodie bona habẽt publica,& etiam proprium patrimonium.l.bene à Zenone. C.de quadr.præscript. quorum culturæ vt bonus pater familias,iuxta eorum qualitates operã dari curare debet; vt ex eis colligatur quicquid ferre valent,vel tritica sint, aliave grana, fœna, vina,ligna, lina,animaliave in eis alãtur,vt ex aquis,pisces,ex syluis,feras, & aues, & ex locis subterraneis,aurum,argentum, vel alia metalla, iuxta eorũ naturã colligere possit,curando,vt & subditi agrorum culturæ incumbant,

bant, in quorũ fructibus impositiones modestas, quibus dominium tueatur, iuxta bonorum non personarum quantitatem, imponere poterit, curando, vt palu des exsiccentur, syluæ inutiles ad culturam redigãtur, & opem ferendo ijs qui huiusmodi rei operam dant, & aquas ducendo, quibus merces, & fruges ad ciuitates ducantur, & ex regionibus externis comportẽtur, & agri irrigentur, vt & curare debet, vt ex alienis regionibus comportẽtur arbores, & alia semina, ex quibus multum lucri percipiatur, experiẽdo an propriæ regioni, diligentia adhibita, aptari possint, vt apes, bombices, aromata, vina, & similia, vt ex agris quantum fieri possit, colligatur.

Alio modo redditus ex humana industria colliguntur, mercatura, artiumve exercitio, ex quibus tributa Princeps colligere poterit, vectigalia desuper imponendo, modo iusta, & honesta sint, & sic vt exteri aliquid plus quàm subditi persoluãt, modo excessus multus non sit; ex his artibus aliæ humanæ vitæ sunt necessariæ, aliæ humanæ societati proficuæ, aliæ inseruiunt pompæ, & ornatui, aliæ delitijs, vel in lanis se exerceant, vel in sericis, vel in ferri materia, vnde arma, & instrumenta agriculturæ necessaria, ædificijs, nauibus, & huiusmodi construuntur, vel in statuis, aut picturis, ædificijs, nauibus cõstruendis, vel alijs rebus conficiendis consistant. Vnde prudens Princeps, qui vult eius dominium ditescere, eò introducere debet omnis generis artificia, quod fiet si ex alienis regionibus artifices conducet, & eorum opera vtetur, eorum curam tenendo, & in artibus præstantes, præmijs, immunitatibus, & lucris augendo, qui & prohibere debet ne ex eius regione res non fabrẽfactæ, vt lanæ, serica, ligna, metalla, & alia id genus educãtur, ne simul cum eis artifices abscedant, nisi regio aliquibus ex his valdè abundet, nec adsint artifices, qui omnes hasce materias ad artem redigere possint, tunc enim solutis

vecti-

vectigalibus, cõcedi poterit, vt aliqua ex his extrahãtur, nec inconuenit, vt aliquo casu Princeps ipse negotiationibus operam det? Primò, cum priuatorum facultates aptę non sunt ad eam negotiationem exercendam, vel ob impensæ immensitatem, vel hostium insultus, vnde Salomon quoq; triennio quoquo in Indiam naues mittebat, quæ inde aurum, argentum, ebur, simias, & pauones educebant. Secundò, cum negotiatio tam magni momenti sit, vt priuatus id agẽdo diuitias immodicas, & bono publico noxias, illicitè tamen cõgreget. Tertiò, cum id ob publicum bonũ peragitur, vt si tempore inopiæ aliena grana, & annona cætera ab exteris ematur, & subditis vendatur.

Præter hos redditus, alia quoq; bona in Principem deuenire possunt ex donatione legatis, caducitate, bonorum fisco addictione, censibus, vectigalibus, & tributis, quæ ab exteris ei persoluantur, ex quorum collectatione ærarium Principis constituitur, vbi pecuniæ in vtilitatem Reipublicæ cõseruentur. l. etiam aureos. ff. de verb. sign. quod est necessarium ob varias, quæ contingunt, necessitates.

Apud Romanos ærarium ex tributis, & vectigalibus conflabatur, & vectigalia percipiebantur ex mercibus importatis, & exportatis, agris, & pascuis, vt ait Cic. pro lege Manil. quod ærarium Romani in æde Saturni seruabant, Valerio Publicola authore, vt inquit Festus, & Macrob. lib. Saturnalium. c. 8. & Iusti. lib. 43.

Triplex verò aliquando apud Romanos ærarium fuit, primum, quo ciuium tributa, sociorũ vectigalia, & prædæ Imperatorum seruabãtur, quo sumptus belli ordinarij sustinebantur. Alterum sanctius, in quo aurum vicesimariũ condebatur, quod ex vicesimis rerũ exigebatur, & ad vltimos casus populi Romani seruabatur, & in æde Saturni cõditum erat, vt dicit Cæsar. lib. 1. de bello ciuil. Tertium in quo seruabatur pecunia belli Gallici causa, quod à populo collectum non

amouebatur, nisi bellum Gallicum instaret, vt refert Appia. Alex. lib. 2. de bellis ciuil. Post hæc Augustus ærarium militare cum nouis vectigalibus addidit, vt prompta pecunia stipendijs militum sufficeret, vt dicit Strabo lib. vlt. Dio. Cass. in Augusto. qui & thesauros pretiosiores in lateres conflabant, ne furtis paterent, vt ait Plin. lib. 33. c. 3. Persæ aurum ex Asia, & Aphricæ parte collectum, & argentum liquefactum in phialas fictiles fundebant, quas, vbi vsus contingebat, frangebant, & ex eis concidebant quantum opus esset, vt dicit Herod. in 3. Græci comune ærarium in Delo habebant, Macedones in oppido Quinda iuxta Tharsum, Siracusani in Labdalo castro munito, Assirij Susis, Cambyses in oppido Gaza Palestinæ; Deiotarus in Pelo Phrigię, Lysimachus, Pergami, Babylonij in Zeugma vrbe. Hebręi in Thrace, & Tauro Hiericuntis. erant & thesauri in templo necessarij ad vsus cultus diuini, & thesauri Regum Israel ad bella necessaria. 3. Reg. 7. 14. 4. Reg. 12. 14. & 24. 1. Paral. c. 9. & 26. cum seq. Persæ thesauros in ædibus in monte factis recondebant, vt dicit Strabo. lib. 15.

Hi verò thesauri ex tributis, vel vectigalibus exigi consueuere. Tributum colligebatur ex censu, vel capitibus, vel extra ordinem imperabatur; est enim tributum, vt Varro ait, pecunia populo imperata, quę tributim à singulis pro ratione census exigebatur; vectigal ex mercibus, portubus, vel contractibus, & pertinebatur ad tributum ęrario bellis exinanito, vbi diuites pro census ratione soluebant, pauperes operas contribuebant, & sępè aliud tributum extraordinariũ imponebatur non sufficientibus ordinarijs Reipublicę prouentibus, quod & alibi fit ob necessitates superuenientes, vbi vectigalia noua, & tributa, & census imponuntur, in quo pietas exigitur, vt non exigantur ex his quæ ad victum facilem pertinent, sed ex alijs, quæ minus pauperibus nocere possunt, & melius est, vt te-

P pore

pore pacis, Princeps paulatim, & moderatè pecunias colligat, & in ęrariũ reponat, quàm tempus belli expectet; & quandoq; prouentus Principis sumpti sunt ex prouentu lapicidinarum communium. l. venditor. §. si venditor. ff. com. pręd. vel pro solo publico, si certo ęre concessum esset, ut priuatus ibi ędificaret. l. 1. §. si quis. ff. ne quid in loco publ. Quandoque à possessoribus agrorum publicorum decimę fructuum exigebantur, Romani enim agros, quos hostibus adimebãt, si culti erant, ciuibus diuidebant, si inculti Italicis hominibus, vel plebi Romanæ locabant, ea conditione, vt qui arassent decimam frumenti, quintam aliarum frugum partem Reipublicę soluerent, vt dicit Appia. Alexan. lib. 1. de bellis ciu. & qui pecora maiora, vel minora alerent, certum stipendium soluerent; sic subditi Pharaonis ob datos sibi agros quintã partem soluebant, Gen. 47. vel agri dabantur colendi certa pensione, vel cum pacto steriles ad culturam reducendi, interim certo tempore gratis eos possidendo, postea cum certa pensione. l. 1. 3. 6. & 7. C. de omni agro.

Tributa etiam indicebantur deuictis nationibus. c. omnis. de censib. 3. Reg. 10. 2. Paral. c. 9. & 27. Vnde Poloni olim Imperio soluebant, boues centum viginti, auri pondo quinquaginta, ut dicit Bonfin. lib. 2. decad. 2. & idem Boemi, vt inquit Aeneas Siluius, in Boemia, & alijs tributum etiam quandoque indictum per jugera agrorum possessorum.

Census, est institutus à Seruio Tullio, quo non viritim, sed pro modo facultatum, soluebatur, vt dicit Dionis. Halic. in 4. & Liu. in 1. quod & Athenienses seruarunt, ut dicit Demosth. in orat. de muneribus, & statutum erat, ut agri in censum deferrentur, cum eorũ nomine, uicinorum, numero iugerũ, &c. l. 4. ff. de censib. pœna publicationis bonorũ inflicta sæpè his qui nollent bona sua æstimari, uel mala fide minoris, quàm ualerent, æstimari paterentur, ut dicit Liuius, aliquæ

tamen

tamen personę, & res erant exceptę pro quibus tributum non soluebatur. l. 1. & 3. §. fi. l. 6. 7. & 8. ff. de cẽsib.

Capitationes etiam vel tributa ratione capitũ, quãdoque soluta sunt, & exigebantur à singulis personis per capita, donec exempti sunt ciues Romani, & ciues Oriẽtalium prouinciarum. l. vnica. C. de capit. ciuib. exim. lib. 11. quandoq; in binis, vel ternis viris, & quaternis mulieribus vna capitatio continebatur, & ab hoc etiam eximebatur plebs rusticana. l. 1. ne rusticani ad vllum obsequium deuo. lib. 11. in Siria à duodecimo anno fœminæ, masculi à quatuordecim ad sexagintaquinque capitationes soluebant, ante & post immunes erant. l. ætatem. ff. de censib. & id orphanis, & viduis quandoq; est remissum. Plut. in Valerio Publicola. Quandoque in Græcia tributum est exactum à mendicis, meretricibus, seruis, libertis, etiam pro iumentis, fimo; homine nummum argenteum soluente, & idem pro equo, mulo, & boue, pro asino, & cane, obolos sex, quod tributum Anastasius decorus Imperator ob magnos eiulatus sustulit. Cedrenus, & Euagrius lib. 3. cap. 39.

Census tamen ratio, vt pro modo patrimonij tributa soluantur, iustior est, & seruata à tempore Seruij Tullij, vt quisque deferret nomen suum, vxoris, liberorum, seruorum, cum ætate omniũ, & regione quàm habitabat, & æstimatione fortunarum suarum. Dionis. lib. 4. & hic cẽsus etiam apud Hebræos erat in vsu, & deferebantur in eum omnes. Num. 1. 3. & 26. Exodi 13. 30. 1. Paral. 9. 2. Paral. 24. 4. Reg. 12. & Dauid punitus fuit nõ ob descriptionem factam, sed fortè quia non secundùm legem Dei facta fuerat. lib. 1. c. 21. Paral. vt dicit Tolos. de Republ. lib. 3. c. 5. Tributa inde erant pecunia populo imperata, qua quisque soluebat pro ratione census, vectigal verò soluebatur ex venditione, vel portu, vel circumuectione rerum.

Alij alijs modis præter vectigalium, & censuum,

viam, pecunias exegere, vnde Gnæus Manlius Consul vicesimam exigebat ab ijs qui manumitterentur, vt dicit Liu. lib. 8. Seuerus instituit vectigal artificum. Herodia. lib. 3. Caligula in edulijs, litibus, iudicijs, lenocinijs, meretricibus, & etiam matrimonijs quadragesimam partem iniquæ æstimationis exigebat. Suet. in eo. c. 40. qui modi illiciti sunt. Quandoque pro nobilitate obtinenda pecuniæ exactæ, quod tolerabile est, vt apud Venetos quandoq; in necessitatibus Reipublicæ est actum. Sabell. lib. 6. & 7. dec. 2. Pisistratus Tirannus Atheniẽsium omnium rerum decimas exigebat, vt ait Plut. in eius vita. & alij alijs modis indebitis, vt plurimum, æraria ampliarunt, de quibus latè agit, eos referendo Tolos. lib. 3. de Repub. c. 6. quos omitto, ne malè agentium exempla adducam, vt & à clericis non licet sine licentia summi Pontificis aliquid exigere. c. non minus. de immun. eccl. c. aduersus. eo. tit. cap. 1. de immu. eccl. in 6. c. quanquam. eod. in 6. & per tot. eod. clem. fi. de censib. à quo etiam Druidæ in Gallia erant exempti, & Sacerdotes Aegyptiorum, vt ait Iulius Cæsar. lib. 6. commen. de bel. Gal. Diod. Sic. lib. 1. Bibliot. cap. 6. quod & apud Assirios seruatur, vt sacri viri tributa non soluerent. 1. Esdræ cap. 7. & pluribus probat Tolos. d. lib. 3. c. 7. de qua re latè dixi tract. de Clericis.

12 Quæ vt sufficiant Principi alendo, & dominio tuendo, ac iustitiæ administrandæ, abstinere debet Princeps iustus, & prudens à superfluis impensis, quæ nil prosint publico bono, nec dñij tutamini, aut Principi non afferunt debitam existimationẽ, vt & à donis immodicis, vel in non meritos erogatis est abstinendũ, & quod sumptibꝰ necessarijs actis superest in thesauros recondendum, vel potius mutuo dandũ egenis, & mercatoribus, cautione recepta, sic enim pecuniæ in mercimonijs applicatæ lucrum afferunt, & bono publico, ac Principi proficiũt, vt Constantinus Imperator seruabat; vt & à bonis ecclesiarum omnino est abstinen-

dum,

dum, & exactiones, & tributa non imponenda, nisi ad Principatum seruandũ, & publicis necessitatibus sustinendis, nõ vltra, vt iustè id fiat, arbitrio prudẽtis boni.

Secundum instrumentum, quod Principi proficuũ est ad dominium tutandum, & etiam augendum, est gentis multitudo, & fortitudo, cum pauci semel victi, omnia vno ictu amittant cũ Principatu, vt olim Spartanis, & Thebanis euenit, & contra Romani gentium multitudine, & virtute orbis magnam partem sibi subegere, nec vno exercitu amisso animo despondebãt, sed vires magis augebant, vnde & in Punicis bellis potiti sunt victoria, tametsi plures ex ijs in prælijs quàm hostium interierint; & idem hodie Turcæ agunt, præterquam vbi gentis est copia, tributa quoque augentur, & ita Princeps ditatur, tum quia terra optimè colitur, tum mercaturæ, & artes magis exercentur, vt in Italia, & Gallia ob habitatorum frequentiam contingit; Augetur verò gens si incolæ nolentes continere, ineant coniugia, vnde Licurgus legem tulit, vt qui vxore careret, à publicis spectaculis arceretur, & Philippus secundus Rex Macedonum, cum contra Romanos bellum indiceret, iussit omnes vxores ducere, vt filios procrearent. Secunda via est, si filij rectè educentur, & nutriantur, cum alioqui parum conducat filios procreari, nisi aptè nutriantur, cum facilè alioqui intereant, vnde in regionibus Christianorum maior est gentis multitudo, licet multi Deo voueant castitatem, quàm apud Turcas, vbi quisque plures suscipit vxores, cum ob id difficilè sit tot filios educare, & ob eorum multitudinem, fame, peste, vel immunditia intereant, vt contra apud Christianos ob vnitatem vxorum diligentius educantur, nec desunt xenodochia, vbi pauperum filij, vel ignoto parente nati alantur. Tertia via gentes augendi, est si coloniæ constituantur, quo incolæ quibus regionis victus, & redditus nõ sufficiũt, transferantur in regionem

2 Hominum multitudo Principi vtilis est, & vt augeatur.

ampla, & gentibus destituta quam incolant, illis appli cata, in qua coniugio iuncti multiplicent, quæ tamen non nimis longè à dominio sunt cõstituendæ, vt opem illi ferre valeant, & quosque immunitatibus, & agris tributis, ac honoribus inuitando, ad regiones, maximè vbi noua ciuitas constituitur, habitandas. Tertiò, gens augetur, si populi iustè victi proprio dominio aggregentur, vel cum ijs amicitiæ, & vincula ineantur. Quartò, si milites externi, maximè virtute præstantes ad propriam militiam stipendijs amplis illis tributis, redigantur.

Sed quia gentis sola multitudo satis nõ est ad tuendum Imperium, nisi armorum exercitio vtiles tãtum seligantur, inutilibus alijs exercitijs applicatis, ideò prudens Princeps iudicio præstare debet in militibus eligendis, & exercendis, modo quo dicã tract. de Militibus, vtendo opera subditorum naturalium potius, q̃ externorum, nisi aliud ratio suadeat, cum boni Principis sit vti opera ciuium, & ab eis defendi, vt pater à filijs, tum quòd ipsis non solum pro Principis, sed pro rerum suarũ incolumitate res sit, maximè si nobiles, vel diuites sint, cum exteri facilè venales sint, ex quibus subditis ij eligantur, qui corpore, & animo validi sint, apti frigus, & calorem, famem, sitim, & vigiliam sustinere, cursu, & saltu veloces, audaces ad muros ascendendos, flumina tranãnda, singularia certamina hostium subire, si bono publico expediat, tormentorum ictus, & ignis furorem non formidare, nec ea pericula, vbi de morte certatur, vnde Deut. 20. dicitur, quis est homo formidolosus, & corde pauido? Vadat, & reuertatur in domum suam, ne pauere faciat corda fratrum suorum, sicut ipse timore perterritus est; qui ætate etiam robusta sint à vigesimo ad sexagesimum annum, & alijs præditi sint, de quibus loco cit. dicam, qui etiã multis victorijs potiti sint, vnde terrori sunt, reiectis nouis militibus, & negligentibus, vt dicit Li-

uius Dec.1.lib.5.nu.10. & Dec.3.lib.8.nu.1. vt & periculosum est milites exteros, vt supra, mercenarios adhibere, vt ait Polib.lib.1.nu.3. quibus & stipendia promissa, mora omissa persolui debent, ne tumultus concitent. Liu.Dec.3.lib.8.num.8.

Hi verò sic electi in arte militari sollicitè sunt instruendi, & sic in acies distingui vt dissipari non valeant, vt apud Romanos Legio erat, quæ Principibus, hastatis, & triarijs constabat, vbi si hastati depellebantur, ad Principes accedebant, & hi ad triarios, ita vt qui hos superare vellet, tria prælia obtinere illi opus esset; ita vt acies illa potior existimetur, quæ agilior sit, & potiori ordine constet, quod præualet virtuti militum. Vtile quoque est milites à laribus proprijs remouere, sic enim cum se videant inter hostes constitutos, & coactos, vt dimicent, animos arripiunt, & constanter præliantur, vt contra perniciosum est ciuitates à propriis ciuibus defendi, cum timor, quem ex filiorũ, vel vxorum amore concipiunt, animo eos despondere sæpenumero faciat. Curandũ præterea, vt milites iuxta militarem disciplinam se habeãt, modo quo dicam tract.cit. & præsertim, vt nemo seruum equumve habeat, qui mobiles res conducat, cum huiusmodi iumenta exercitui noxia sint, vt & nimiæ delitiæ, ita vt in exercitu nil præter victualia vendatur, vt & prohibendi sunt à præda, & direptione in amicorum regione, & ne otio, & ludis vacent, sed saltu certent, cursu, armorumve exercitio; præmia quoque valdè proficua sunt ad animos militum augẽdos, & honor, ita vt fortiter defunctis statuæ erigantur, & orationes funebres in eorum commendatione recitentur, vt Alexander, Romani, & Græci faciebant, vt & viuentibus statuas erigi vtile est, vt eorũ memoria posteritati literis commendetur, quibus accedere debẽt dona pecuniarum, torquium aurearum, victualium, stipendiorum augmenta, & ad gradum superiorem promotio. Nec minus

nus quoque pœna ad milites ab illicitis deterrendos, est adhibenda ad disciplinæ militaris conseruationē, iuxta ea quę de hac re loco cit. dicā, sic tamen, vt ad eā nisi necessitate cogēte deueniatur, modo ibi exposito. Aemulatio quoq; proficua est ad animum militibus augendum, cum æmulatio virtutis fomentum sit, ob quod eam Licurgus in Rempublicam introduxit, & Romani in exercitibus eandem introduxere, variarū gentium opera vtētes, vnde altera alteram virtute excedere cupiens, mira opera gerebat. Proficuum præterea est si milites laboribus assuefiant, & ex improuiso grauia eis mandentur, vt ita ad obedientiam, & celerem rerum executionem sint prompti, vt & quandoque prodest milites in angustias dimicandi redigere, vt Annibal fecit, penos in mediam Italiam ducendo, sic enim viriliter decertāt, nullum sibi, nisi in virtute, perfugium adesse cernentes, vt & prodest milites iuramento ad strenuè officium gerendum adigere, & quandoque stratagematibus in bello iusto vti: Sic ergo milites selecti, & in disciplina militari instructi, pedestri, & equestri, ac etiam maritimæ militiæ sunt applicandi, inter quas tamen terrestris pugna præstat maritimæ, & absolutè loquendo vtiliores pedites, q̄ equites sunt, qui tamen adhibendi sunt ob vtilitates quas afferunt, & classes maritimæ ad dominium tuandum, & ampliandum.

Dux verò strenuus in primis requiritur, qui gentibus ducatum præstet, qui prudentia, audacia, exemplo, experientia, alacritate, solertia, fortitudine præstet, & alia obseruet, de quibus latè d. tract. cit. peregi.

3 Tertium instrumētum, quod Principi necessarium est ad dominium tutandum, & etiam augendum, est armorum copia, & præstantia, tam ad offensionem, quàm defensionem, sine quibus cætera nil prosunt, in primis verò necessaria sunt arma militem tuentia, ne ijs carens in conflictibus se tueri non valens in fuga

Principi arma sunt necessaria, & vt paranda.

spem

ſpem locet, quæ ſint bonæ temperaturæ, vt tormentis reſiſtant,& leues,quo milites ad res agendas ſint expediti, ac perſonæ bene aptatæ; quæ verò offendunt eo meliores ſunt,quo prǽſtantioris ſunt temperaturæ,leuiores,& quæ à longe magis lædunt, vnde haſtę,& enſes longe alijs probantur, vt Liuius,Homerus,& alij conſentiunt, ſic tamen, vt arma, auro, & argento ornata ducibus tantum,& veteranis concedantur, Inter arma verò etiam equi connumerantur,qui copioſi eſſe debent,fortes, & agiles; vt & nauium, ac aliornm inſtrumentorum militarium copia adeſſe debet.

Quartum inſtrumentum ad bella gerenda neceſſarium, & dominium tuendum, eſt vt victualium copia adſit,qua militibus,& equis victus ſufficiens ſuppeditari poſſit, ſine quo omnes expeditiones fruſtaneę eſſent, quę vt adſint, curandum, vt regio rectè colatur, & copia annonę aliundè, vbi abundat, afferatur, modis ſupra expoſitis. *4 Victualia Principi ſunt neceſſaria, et vt cōparētur.*

Alia prǽterea adiumenta requiruntur ad dominiū tuendum, & augendum, in primis, vt cauſa iuſta foueatur,& ad diuinum auxilium confugiatur,qui Victorias concedit,& Regna donat,& aufert,vt Conſtātinus Magnus, & Theodoſij Imperatores ſeruabant. Secundò,ad dominium conducit augendum, ſi noua dominia à propriis dominis iuſto pretio, & legitimè emantur,vel ſi coniugia cū Principibus externis contrahantur,vnde ſucceſſiones deuenire valent;aut ſi cū ijs amicitiæ, & vincula in cauſa eorum iuſta ineantur, quos iuuando ad ſua iuſtè recuperanda, aliquid ab ipſis in prǽmium laboris,& periculi ſuſcepti expectare legitimè licet,quo pacto Romani Imperium mirum in modum auxere; magis verò id licebit ſi Chriſtiani Principes aduerſus Turcarum Tirannum vniantur,ad res ſuas recuperandas,& Dei nomen ampliandum, & Hieroſolymæ regionem ab eius manu eripiendam. *5 Adiumenta alia q̃ Principi vtilia.*

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Bella quibus consideratis à Principe suscipienda, vel non.*
2 *Ad Bellum gerendum, quæ præparanda.*
3 *Milites quales eligendi, & vt exercendi, & sufficiëdi.*
4 *Bellum qualiter sit indicendum.*
5 *Princeps an adesse bello debeat, & vt se gerere debeat circa victoriam, cladem, vel pacem.*

De ratione bella gerendi. Cap. IIII.

1 *Bella quibus consideratis à Principe suscipienda, vel nõ.*



NTER præcipuas curas, quæ Principem angunt, summa illa est in qua de bello agendo peragitur, cum ibi de summa rerum agatur, ideò de hac re aliqua sunt dicenda, licet meæ intentionis nõ sit præcepta militaria tradere, munus hoc præclaris ducibus relinquens, attamen ne rem tanti momenti tacitus pertranseam, aliqua tantum præcipua tangam, quæ par est, vt Princeps obseruet.

Qui primò obseruet, ne passione motus, bellum aliquod iniustum suscipiat, modo quo dixi lib. 1. cap. 5. sic enim & Romani nullum bellum, nisi iustum gerebant, vt ait Halicar. lib. 2. antiquit. Rom. & diu in senatu prius de eius iustitia tractabatur, vt inquit Cic. lib. 1. offic. quod in bello Samnitum, & Campanorum, & tertio Punico seruarunt, vt loco cit. ait Halicarn. & Flor. lib. 49. apud quos erat officium fęcialium, quorum summa apud Romanos authoritas fuit, quorum munus erat operam dare, ne bellum iniustum moueretur, & illis vetãtibus, vel non probãtibus, Consuli, Senatui, vel populo in hostes ire non licebat, vt ibi dicit Halic. qui & curabant, vt seruarentur conditiones

fœderis,

fœderis, cum in ciuitate bene constituta iura belli sint custodienda, vt ait Cic. 1. offic. in quo suscipiendo, gerendo, & deponendo plurimum valet ius, & fides, vt idem dicit lib. 2. de Legib. vnde Romani pacem faciebant, vel dissoluebant ex iure fœciali, quod erat: Belli, pacis, fœderum, induciarum, oratorum, fœciales iudices sunto; & sine Senatus, populi, & fœcialium authoritate nil sanciri poterat, nec sine solemni cœremonia, nec ante geri poterat bellum, quàm indiceretur, quod certa formula indicebatur, de qua Liu. lib. 1. Gellius lib. 16. cap. 4. Halic. d. lib. 2.

Secūdò, cauere debet à temeritate in bello, & prælio ineundo, cum magna res sit, & omne bellum facilè sumatur, & ægerrimè desinatur, cum in ipsius potestate finis eius situs non sit, vt ait Sallust. in Iug. & dulce sit bellum inexpertis, expertis secus, vt dicit Vegetius lib. 3. c. 14. de re milit. & Plato. lib. 12. de Legib. & Pindarus. Vnde & in bello quicquid præter opinionē euenire potest initio est considerandum, & propriæ intuēdæ vires, vt dicit Liu. lib. 30. & Sallu. loco cit. nec vnquam fidendum, cum belli exitus incertus sit, & proinde certa pro incertis non mutanda, vt idem ait li. 9. Considerando, quòd tūc agri deseritur cultura, & sanguis hominum effunditur, vt inquit Virg. 1 Georg. & ærarium exhauritur, vt dicit Tac. lib. 1. hist. quæ miserabilia sunt, & Princeps se obijcit calumnijs, cū damna omnia ei obijciantur, prospera sibi ascribantur, vt inquit Tucid. in 5. & Tac. in Agric. & alia multa mala eueniunt, ob quæ, & bella iusta sunt detestanda, vt inquit sanctus Aug. lib. 19. ciuit. c. 7. & Sen. ep. 89. & quæ illa accendunt moderanda, vt nobilitas, quæ nescit in pacē viuere ob animi magnitudinem, vel tumorē persæpè, vt ait Tac. lib. 11. Ann. vel animi ferocitas, vt inquit Tucid. in 1. & quandoque peregrini, & exules id suadentes, vt dicit Tac. lib. 3. hist. qui refellendi sunt, cum vno ictu omnia concidant, vt idem ait lib. 1. hist.

Vnde

Vnde ad bellum sine magna necessitate non est deueniendum, nisi vbi disceptando ius suum consequi non licet, sic enim ad vim confugere fas est, sed sine cupiditate, & impatiētia quiescendum, vt dicit Plin. in Paneg. cū ibi opus sit perire, vel quod apud bonos equè miserum est, occidere, vt ait Tac. lib. 1. hist. Vnde Scipio dicebat, Imperatorem, vt medicum, vltimo loco, ad malum curandum, ferrum adhibere debere, vt dicit Plut. in apophteg. vt ita bellum suscipiatur, vt sine iniuria in pace viuatur. cap. noli, 23. q. 1. dum enim in pace viuere licet, non debet bellum sumi ob innumera mala bello prodeuntia, vnde paci quæ nil sit habitura insidiarum, vel turpitudinis, semper est consulendum, cum bello vigente, nil charum, & iocundum existat, vt dicit Cic. 1. offic. & Phil. 13. vnde Augustus omnia bella est execratus, dicens, iactantis ingenij esse ob lauream coronam, in discrimen per incertos euentus, securitatem ciuium præcipitare, vt nec bellum gerendum, nisi maior spes sit emolumenti, cum tanto Imperium sit maius quò firmius, vnde consultum non est, vt inopes bella inferant, prius enim omnia experiri, quàm armis certare sapientē decet; vnde Lacedæmones ante congressum Amori, & Musis sacra faciebant, Clementiæ, & amicitiæ, non Marti; satius ducentes amore pacem incruentam hostium sibi cōciliare, quàm prælij subire aleam; sic tamē, vt bellum paci turpi, vel fictæ præponatur. Et ideò antequam bellum suscipiatur, consuli prius debet an id expediat, vel liceat, & an causæ iustæ sint, & vires adsint ad vincendum, cū bellum prius sit apparandum, quàm exercēdum, vt dicit Quinct. lib. 12. instit. orat. & Veget. lib. 3. c. 5. an adsit pecunia, cum nullus locus ita munitus sit, qui capi nō possit, si asellus auro onustus illuc ingredi possit, modo id iustè fieri possit, vt dicebat Philippus Macedo, teste Cic. lib. 1. ad Attic. ep. 12. & act. 7. in Verrem. an adsint milites, & alia de quibus supra.

Vbi verò necessitas cogit bellum suscipere, Deus rogandus, vt successus secundet, vt faciebat Carolus Magnus, vt habetur in eius Annal. & Israelitæ. Iudic. 20. 1. Reg. 13. & 14. & Constantinus Magnus vtens signo Crucis pro vexillo, & Tabernaculum habebat, in quo diuina misteria in castris fiebant; tum consideret, vt supra, Princeps, apparatum, vires, & consilia: Apparatum, scilicet res necessarias ad vsum belli, scilicet pecunia, commeatus, arma, diu enim est apparandum bellum, vt vincatur celerius, & maximè pecunia, sine qua bellum progredi nequit, vt ait Tucid. lib. 2. cum non solùm in armis, sed & expensis maximè consistat. Tum annona est curanda, sine qua nedum vincere, sed nec viuere licet: vt dicit Veget. lib. 3. c. 26. quæ ante omnia parari ideò debent, vt ibi dicit c. 3. idq; ad vsum militum in castris, & eorum, qui castra tuentur, vt aduersus moras obsidionis firmentur, vt ait Tacit. in Agric. prouidendo de aceto, tritico, larido, hordeo, fœno, paleis, & huiusmodi, vt olim faciebant Romani, qui illa per totum annum parabant, cum ieiunus exercitus disciplinam seruare non possit, vt ait Cassiod. 4. Varr. cap. 13. Arma quoque necessaria sunt, ita vt Princeps habeat armamentum, in quo arma adsint, ad vsum peditum, & equitum, tormenta, machinæ, puluis, naues, & instrumenta nautica, si regio maritima sit, cũ ista ægrè parentur, & nemo prouocare audeat, vel iniuriam facere illi regno, vel populo, quem nouit prõptum ad vindicãdum, & vulgò dicatur, qui desiderat pacem, præparet bellum; & non solùm arma requiruntur, sed milites armati, & Duces, pedites, & equites, qui omnes sunt necessarij, vt dicit Tac. lib. 1. hist. & in pugna plus equites valent, vt ait Polib. lib. 3. sic tamẽ, vt sit maior numerus peditum ad oppugnandũ, & expugnandum, & in locis impeditis, vt inquit Vegetius lib. 2. c. 2. & Arist. lib. 4. Polit. c. 13. & ita, vt sint benè ordinati, cum equites citò pareãt, citò cedant victoriæ,

2 Ad Bellũ gerendum quæ peragenda.

3 Milites quales eligendi, et vt exercendi, & sufficiẽdi.

vt ait Tacit. de morib. Germ. & lib. 3. hist. Veget. lib. 3. cap. 2. vbi tamen bona, & composita sit militia, peditũ præualet, apud barbaros contra; sic tamen, vt equites, & pedites virtute præstent, aliàs multitudo ignaua, & imperita, non vires habet, sed pondus, & est magis impedimento, quàm beneficio, vt dicit Sen. 6. de benef. c. 31. Liu. lib. 9. manibus enim opus est non multis nominibus in bello, & virtus, non multitudo est quæ prodest. Synes ep. 79. Veget. lib. 1. c. 8. & in multis legionibus pauci sunt, qui prælia vincunt, vt dicit Tac. lib. 14. Ann. boni verò, & fortes milites fiunt, Delectu, & Disciplina; Delectu, vt primò eligantur, non emantur pecunia tantum proposita, vt idem ait lib. 1. Ann. & Liu. lib. 21. qui, vt plurimum sunt purgamenta vrbium suarum, vt inquit Curt. lib. 9. ob egestatẽ peccantes, vt ait Tac. lib. 3. Ann. assueti latrocinijs, & bellorum insolentes, & pede fugaces, vt dicit Aegesipp. lib. 4. c. 4. magni semper hostes faciendo, etiã, si debiles videantur, vt dicit Tucid. lib. 6. n. 71. vt hostium victoriæ etiam cælãdæ sunt, vt ait Liu. Dec. 3. lib. 6. n. 26. Quò ad disciplinam, vt in ijs non sit petulantia, vel ebrietas, desidia, hospitum oppressio, linguæ exultatio, vt dicit Cic. lib. 5. de Republ. & Tacit. lib. 2. 3. & 4. hist. Curt. lib. 7. & mox galerati fiunt lepores, vt ait Home. Iliad. 1. Vnde quò ad Delectum, Domestici magis, q̃ exteri sunt eligendi, qui armis sint idonei; infidi enim sæpè exteri sunt, & venales, vbi maior merces proponitur, vt dicit Tac. lib. 3. hist. & rectu difficiles, impatientes, quibus iubeatur. & maximè, vbi de summo discrimine agitur, vt idem ait lib. 1. & 3. hist. & 4. Annal. seditiosi, & sæpè fugiũt in ipsa pugna, vt idẽ dicit lib. 1. Ann. cum nec fide, nec affectu teneantur, vt idem ait in Agric. vt proinde nolint pro alijs sanguinem funde re, soliti præterea vrere, rapere, & vastare terrã quam à populationibus vindicare debebant, vt dicit Tacit. lib. 2. hist. Curt. lib. 3. & ærarij hirundines, vt ait Cic.

ad Attic. Domesticus verò fidem colit, & Principi obe dit, vt ait Curt. lib. 1. acer in acie, & in prima fronte concurrens, ne Imperatoris sui signa vertantur, vt ait Sen. 1. de clem. cum plerique valdè Reges suos venerentur, vt dicit Curt. lib. 10. Modestior est etiam, & reneretur loca, ac sedes patrias, vt ait Tac. li. 2. hist. ideò prius deligendi, vt dicit Curt. lib. 10. exteros tamen non spernendo, si maior vis, & necessitas id cogat, vt ait Tac. li. 6. Ann. sic tamen, vt vires, & robur exercitus è domesticis sint, nec corpus exteri faciant, sed membrum, vt dicit Liu. lib. 25. & alia circa hæc obseruādo, quæ habentur in tract. de Militib. cap. 1. ad fi. cum seq. Qui etiam habere debet milites ordinarios, qui velut ex arte militāt, & assiduè in hoc munere exerceantur, vt dicit Veget. lib. 1. c. 1. & sint velut inuicta quædam acies, in pace decus, & in bello præsidium, vt ait Tac. de morib Germ. qui tamen non multi sint, nec semper vna, ne res nouas moliātur, vt scilicet in mediocri Imperio vna legio satis sit, cum tribus alis equitū, in maiori maior numerus sit, maximè equitum, cum pedites è subsidiarijs expleri possint, qui subsidiarij etiam præmanibus semper habendi, vel vt ordinarijs iungantur, vel in præsidia oppidorum distribuantur, vt ait Tac. loco cit. & etiam extra tempus belli res agant, vt dicit Tac. lib. 1. hist. & Sall. ad Cæs. & facilè obediunt Ducibus, vt idē dicit lib. 2 hist. & minus impendij est erudire suos, quàm mercede alienos conducere, vt dicit Veget. lib. 1. c. 28. & ad manum semper habentur, & sic vt Princeps semper nouos milites sufficiat, cum morbo, fuga, missione, numerus minuatur, & nisi reficiatur, exercitus exhauriatur, vt dicit Veget. lib. 3. c. 3. mandando negotium eligendi militis magnis viris, & & magna cū diligentia, vt idem dicit lib. 1. bellum verò inferri non debet priusquam indicatur, vt si componi potest, ab eo abstineatur. Num. 20. & 21. Iudic. c. 11. Deut. 20. saltem ex pietate; vt & rebus Deo sacris par

cen-

cendum.l.sacra.§.illud.ff.de rerum diu.vt & non licet stuprum,vel adulterium in hostes committere.Feli.in c.quæ in ecclesiarum.nu.16.de constit. & captiuis parcendum, ac se dedentibus, & pacta cum hoste seruanda.l.5.§.fi.de pactis.c.noli §.hoc.23.q.1. Ambr.lib.3. offic.c.10.23 q.4.& legati hostium non violandi. Cic. act.7.in Verrem.l.si quis.ff.de legat. & induciæ factæ seruandæ. Iosue cap.9. quas iuramento firmari expedit.Liuius lib.1.

4 *Bellū qualiter sit indicendum.* Is etiam præsentiam suam non debet bello exhibere, cum dubius sit belli euētus, & in milite unius sors sit, in Imperatore periculum omnium,ut dicit Tacit. lib.2.hist. & Aegesip.lib.5.cap.30. nisi status Imperij, uel salus prouinciarum in discrimine stet, quia tunc expedit,ut stet in acie,ut idem ait lib.4.hist.quia præsentia sua,robur, & uires inspirat militi, & omnia rectius aguntur, minora uerò bella minoribus ducibus deleganda,ut ibi dicit,& 3 Ann.nec pugnādum signis collatis, nisi necessitate cogente, uel data opportuna occasione,cum ibi de summa rerum agatur,ex sententia Pauli Emilij, teste Gellio.lib.13. c.3. & ob id laudantur duces,qui cunctando hostes fatigant,& sic uincunt,ut Fabius Maximus,qui sic res Romanorum restituit,ut dicit Liu.lib.22. & contra temeritas,ut stulta est,sic etiam infœlix. Liu.ibi.& Polib.in 3.tunc uerò fortiter dimicando,proponendo generosè uincere, uel pro bono mori.

Quòd si uictoriam Princeps cōsequitur bello, Deo gratias agat,nec inde superbiat, & sciat ea uti,ne ex victore, fiat uictus, ut sæpè contingit, & ob id ante eam consummatam non sinat prædam fieri.Iudic.20.2.Paralip.c.14. Et post uictoriam misericorditer se habendum in uictos , ut pluribus probat Tolos. de Republ. lib.11.cap.13.& Cic.1.offic.unde parcendum est multitudini,& ij qui in Imperatoris fidem confugiunt,recipiendi,etiam si aries murum percusserit,ut ibi dicit:

& au-

& authores tantum turbationum puniendi, putando hostes eos qui contendunt, victos verò homines. Cic. ad Herenn. lib. 4. vt nec vrbes temerè euertendæ, vel diripiendæ, nisi primum necesse sit ad ponendas res suas in tuto; secundum, ad animandos milites, & hostes terrendos, sic tamen, vt parcatur pueris, mulieribus, religiosis, &c. vt supra est dictum, vnde & Marcus Marcellus antequam Siracusas prædæ hostiũ daret, fleuit & edixit, ne quis corpus liberum læderet, vt refert Aug. lib. 1. ciuit. c. 6. & Cæsar dicebat, nil sibi gratius esse, quàm multitudini parcere, vt dicit Plutar. in apophteg. cum aliàs non tam aliena, quàm sua vastentur, nisi Reipublicæ bonum aliud postulet, ac necessitas; & iustitia accedat; & sic etiã vt Princeps victoria non insolescat, sed illa vti sciat ad Reipublicæ bonum, ne victus quamprimum vires reficiat, vt ait Cic. lib. 1. offic. l. bello. ff. de excusat. tutor. Vt & ante indictum bellum, iustam causam fouens, tenetur ex iustitia debitam satisfactionem sibi oblatam acceptare, & à bello cessare; vt cessare quoque debet à bello si post examinatam causam belli dubitet de eius iustitia ex parte sui, si tamen possidet, & causa examinata nil sibi occurrit contra possessionem, potest in ea perseuerare: vt dicit Victor. in 6. relect. & Caiet. in verbo, Bellum, in summula.

Ex quibus sequitur, quòd capta in bello iusto, efficiantur capientis, ex iure gentium. c. ius gentium. dist. 1. c. 1. 2. 27. q. 1. § sed quod ab hostibus. Instit. de rerũ diuis. l. si quid in bello. ff de capt. l. 1. vbi Ias. de acqui. poss. num. 8. & Theologi passim, teste Couar. in regula peccatum. 2. p. §. 11. nu. 1. de reg. iur. in 6. hac tamen distinctione adhibita, quòd immobilia acquiruntur regi bellum iustum indicenti. l. si captiuus. §. 1. ff de capt. Mobilia verò fiunt capientis, quæ tamen tradi debent duci exercitus, vt ea cuique iuxta merita distribuat, c. ius militare. dist. 1. Si tamen capta ab hostibus non

erant hostium, sed alterius, priori domino probabiliter sunt restituẽdã.l,si captiuus.§.expulsis. ff.de capt. vt & capta à piratis, & latronibus non fiunt capientium, cum non sint veri hostes, sed priori domino debentur.l.hostes.l.latrones.l.postliminium.§.piratis.ff. de captiu.Couar.in d.§.11.nu 6.& 7. concordat prædictis.Silu.Bellum.1.q.1. Nau.de iniur.conf.2. Dicit tamen Victoria de iure belli.relect.6.licere tantum in bello iusto, recuperare res suas,& damna, ac impensas factas, non verò dilatare Imperiũ, quod & sentit Benzon.lib.de fuga in bello,&c.lib.3.q.3.dub.10. posse tamen eum detinere arcem hostis ad se tutandum, & victum punire parte aliqua Regni ob crimen commissum, vt eius iudicem; quæ opinio æqua est, & pia ac sustineri potest, maximè vbi ad pacem deuenitur, vt & non debet inferre damnum ex proposito, nisi prout bello sit necessarium ad superãdum. Doct.tamen primi generaliter loquuntur, capta fieri capiẽtium, & est communis opinio, vt dicit Couar.loco cit.& Ias. dicit, id procedere ẽt in foro conscientiæ, sic tñ, vt notabilis excessus non adsit, damnorum,&c.vt ait Vict. loco cit.

5 *Princeps an adesse bello deãt, et vt se gerere debeat circa victoriam, cladem, vel pacem.*

Et quia ex bellis innumera mala gignuntur, & ideò bellatur, vt pace tuta fruatur quis, vt inquit Cic. Philip.2. & Tuc.lib.1. ideò pacem amplecti debet, cuius nomen est dulce,& effectus suauis, ac salutaris, idem Cic.orat. de lege Agraria. Si victus videt, ꝙ ei id sit necesse, ostendendo tamen adhuc animum fidentem, vt sic facilius reducatur, vt ait Tac.lib.4.Ann. quæ tamen honesta debet esse, cum tolerabili conditione, vt dicit Liu.lib.8.& 25.& Cic.Phil.12. & pura non ficta, sic enim aliter tutius est bellum, vt dicit Tac.li.4.hist. Victori etiam id expedit, quòd sit gloriosum parcere, & tutum, & inde populis quies detur, quod viri Principis proprium est, vt ait Plin.lib.30. & pax omnibus vtilis sit, atq; tuta,& decora, vt inquit Tac.lib.12.Ann. Liu.lib.30. Curt.lib.3. & ex alijs quæ supra fuit dicta.

&

& docet Tac.lib.15.Ann. & honesta, vbi enim iniquis conditionibus pax initur, vix durabilis est, vt & vbi ciuitas quæ defecit ad proprium Principem redit, contra capita tantum factionum iustitia est exercenda, vt dicit Tucid.lib.3.n.42.& pax, vt est amplectenda, maximè cum vicinis, sic vt est facta, est seruanda, vt pluribus docet Tolos.d.lib.11. c.13.& 14. alia de hoc videnda tract.de Militibus infra, vbi plenè id agitur.

SVMMARIVM.

1 *Religionis bonum Principi curæ esse debet.*
2 *Libri praui exterminandi, boni admittendi, & quæ alia præstanda.*
3 *Religionis prætextu quæ mala commissa, vel committi possint, & vt illis prospiciendum.*

De ratione tuendi Christianam Religionem. Cap. V.



CVM Princeps brachium sit Ecclesiæ, & Religionis propugnaculum, videat ne Religio Christiana fœdetur hæresibus, aliàs publicè eius turbatores puniantur, ne Princeps pro illis puniatur, vt inquit Cipr.lib de vtilit.pœnit. & idem etiam asserit Seneca.lib.3.c.6. aliqua semper pœna puniẽdos Religionis violatores, ne totum corpus intereat, vt inquit Cic.Phil.9.quod enim in Religionem diuinam committitur, in omnium fertur iniuriam.l.4.C.de hæretic. si tamen tanta sit multitudo in culpa, vt tuto puniri nõ possit, aliqui saltem præcipui puniendi, vel res in aliud tempus differenda, vbi validiores sint vires, & principijs obstandum, & ignari instruendi ne labantur; & si lapsi aliqui sint, coercendi,

1 *Religionis bonũ Principi curæ esse debet.*

& edocendi,ac monendi,cum vix quis credat inuitus, vt ait Caſſiod.var.2.ep.27.& Aug.ep.65. & Lact.li.5. cap.13. contumaces tamen puniendo, vt cæteri metu pœnæ coerceãtur, iuxta cap ad abolendam.de hæret. qui Princeps etiam tueatur immunitatem eccleſiarũ, & perſonarum eccleſiaſticarum, & earum reuerentiã, & curet, vt Eccleſiæ conſtruantur, & magnificè exornentur,ac Indulgentijs, & ſacris reliquijs debito modo adeptis,decorentur.

Ad conſeruandam verò rectam Religionem, Princeps catholicus,Eccleſiam adiuuans,ab ea requiſitus,
2 plura obſeruare debet. Primò,libros ab Eccleſia damnatos,pęnis adiectis, arcere debet,ſanos verò maximè noui,& veteris Teſtamenti,cum eorũ catholicis expoſitoribus admittere,& fouere; curare, vt in ſtudijs publicis ſacra ſcriptura doceatur, Theologia,& ius canonicum, ſtipendijs amplis dictas facultates profitentibus ſtatutis.Iubere vt ſacræ imagines,& ſignum Crucis venerationi habeatur,damnatis hæreſibus quibuſcunque,idolorum cultu,dæmonum adoratione, & ſuperſtitionibus quibuſcunq; ab Eccleſia damnatis,graui pœna inflicta: Sacra templa venerari,conſtruere,dotare, & reſarcire; de quibus rebus, locis proprijs latè peregi, & de quibus latè agit Toloſ.de Republ.lib.12. qui & eccleſiam catholicam,vt ſupra defendere debet.

Libri praui extermi nandi,boni admittendi, & qua alia praſtanda.

3 Proſpiciendum autem attentè à Principe catholico,ne ſub prætextu pietatis, & Religionis mala peragantur,cum vitia ſæpè ſub virtutibus ſe vénditent, vt tenacitas ſub parſimonia, effuſio ſub largitate, crudelitas ſub zelo iuſtitiæ,remiſſio ſub pietate, vt ait Gregor.lib.1.Reg.ep.24. Vnde Andrecotus ſub ſpecie libertatis,Indiam contra Alexandri Præpoſitos excitauit, vt dicit Iuſtin.lib.15. quod fecit & Deioces, vt ait Herod.lib.1. Sic prætextu amicitiæ,Ioab Abner parũ ſibi proſpicientem occidit. 2.Reg.3. ſic multi prætextu pietatis,& religionis mala agunt, c.ſancta.de relig. dom.

Religionis prætextu q̃ mala commiſſa, vel cõmitti poſſint, & vt illis proſpiciendum.

dom.in extrau.Ioannis XXII.clem.fin.de hæret. quibus difficile occurri poteſt, cum ſpecie boni lateant, niſi eorum impoſturæ detegantur.

Hæ verò, Deo iuuante, detegentur, ſi Eccleſiæ paſtores vigilent,& viſitent diœceſes,& mandent inquiri de vita cuiuſq;, & de occultis conuenticulis, & inuenta ad eum referant c.excommunicamus.§.adijcimus.de hæret. quæ & Archidiaconi,& Archipresbyteri in eorum locis diligenter attendere debent.c.diaconi.93.diſt. c.eccleſias.13 q.1. cap.omnis. de pœnit. c. inter cætera.de offic.ord. qui Epiſcopi iubere debēt prædicari verbum Dei,ſic tamen,vt per laicos id non agatur etiam occultè.Matt. 10 d.c.excommunicamus. §.quia verò.clem.1.de relig.dom.clemen.2.de hæret. ſed per ſacerdotes pios,iuxta Conc.Trid.ſeſſ.5.

Secundum remedium eſt, vt authoritate Eccleſiaſtica fiant generalia Concilia,Prouincialia,& Diœceſana: tertiū,vt mali libri,& improbatæ lectionis comburantur diligenter cōquiſiti:quartum,vt petatur auxilium à Principibus Chriſtianis contra rebelles religioni,quod Eccleſia poteſt.c.nouit.de iudic.c.ſi in adiutorium. 10.diſt. vnde & apud Romanos Marco Attilio Prætori vrbis negotium eſt datum, vt populum, licet ineptè, à religionibus externis liberaret, cum & tunc Romana non eſſet bona, vnde conſtitutiones Principum fauentes religioni, & punientes contraria valdè proſunt.

In particulari verò, collegia religioſa, & ſocietates valdè commendabiles ſunt, cum Dominus ſit in medio congregatorum in nomine eius Matt.18.l.1.§.ſed religionis cauſa.de colleg. illic.

Cauendum verò ne prætextu religionis,hæreſes ſeminentur, dogmata peruerſa, monopolia,commeſſationes vetitę,vel turpia,& conſpirationes in Principē, cum zizania inter triticum creſcat, & nulla ſit humana ſocietas in qua non poſſint inueniri aliqui mali,

vt in Angelis Lucifer. Isa. 14. inter apostolos Iudas; Act.2. Vnde aduertendum ne ibi monopolia fiant.l.1. ff.de monop.& côuentus illiciti.l.vnica.C.de monop. prohibenda & conuiuia. clem.2.de mag. c.non oportet.42.dist.1.Cor.11.c.commessationes.ead.dist.vnde Episcopi confraternitates has visitent, & videant,vt se habeant, abusus tollendo, prohibendo ijs prædicare, certos libros tenere, vt & studia generalia visitanda sunt,& reformanda. sess.25.in Trid.Conc.cap.2. & ex Bulla Pij IIII.112.vbi quidam fidem profiteri tenentur. & ideò diligenter collegia ista, & religiones visitandæ,& videndum, vt ibi res spiritualiter se habeãt, & ob id non facilè permittenda noua collegia, vel religiones nouæ, nisi ritè examinata, Papæ, in religionibus, & alijs rebus magni momenti accedente authoritate, vt latè probat Tolos.de Repub.lib.13.c.3.& 4. quæ præstanda sunt à Prælatis, non verò à Principe, nisi ijs petentibus, auxilium seculare præstando.

Religio etiam elucet in votis exsoluendis, & sacrificijs peragendis, cum sint actus religionis præstantissimi, vt dixi locis proprijs.

Cauendum tamen ne abusus irrepant, vt aliqui in periculis constituti vouebant se immolaturos quęcunque verè orirentur, in quo etiam filij includebantur, quod impium erat,de qua re agit Liuius lib.22.& 34. Dion.Halic.in 1.vt & Iephte vouens se oblaturam Domino primum egressum è porta, primogenitum obtulit.Iudic.c.11. & simile exemplum affert Cic.3.offic. & Valer.lib.7.c.3. sic etiam sacrificia inhumana extitere,quibus aliqui etiam filios immolabant, vt refert Alex.ab Alex.lib.6.genialium dierum. & Macrobius lib.1.Saturn.c.7.& 11. vt & alij seipsos morti deuouere,vt Marcus Curtius,& Decius,credentes sic vanè se Deum placaturos. Liu.lib.7.Valer.lib.5.c.6. alij etiã voto se obligarunt alios occidere.Act.23.

Voti etiam prætextu aliqui alios decepere,vt Græ-

ei equo Mineruæ oblato, in quo Achiui inclusi erant, qui Troiam diripuere, & exussere, vt dicit Virg. lib. 2. Aeneid. sic Absalom sub specie voti regnum patris tentauit occupare. 2. Reg. 15. & Hetrusci tentauerunt Romanos decipere, vt ait Gell. lib. 15. c. 3.

Quibus malis, vt occurratur, cõsiderentur res promissæ à Prælatis, cui promittitur, personæ promittentes, non enim voueri possunt Deo, quæ ei non placēt, nec sibi mortem inferre, nec vouere res alienas, aut malum, & dolosa etiam vota caueri debent.

Pium etiam admodum est Religionem, & Fidem defendere, cuius causa, qui de Deo, de animæ immortalitate, & de futura beata vita, vel æterna morte cognitionem habent, nihil nō agunt, & fauore; & cõtraria abhominantur, vnde filius Elezari, viso, ꝙ quidam ingressus esset ad scortum Madianitidis, contra prohibitionem, pugione confodit vtrunque. Num. 25. Moyses etiam armauit omnes filios Leui contra idololatras, & occidit ex illis quasi triginta millia. Exodi 32. Helias etiam prophetas Baal interfecit. 3. Reg. 18. Samuel concidit in frusta Agag regem Amalech. 1. Regum 15. & Mathathias viso quodam sacrificare idolis, trucidauit eum super aram. 1. Machab. 2. Iehu occidit et prophetas Baal, & omnem domum Achab 4. Reg. 9.

Duces etiā vsi sunt religionis prætextu sæpè ad milites animandos, vt ait Poliænus lib. 1. stratagemat. & lib. 5. & 7. sic cum Iulius secundus, cruciatam cū remissione peccatorum indixisset, ad bellum contra Turcas, & Saracenos, magna hominum multitudo ad eam prouinciam accessit, vt dicit Surius in hist. & Sleidan. lib. 1. & Eugenius tertius, excitauit contra Turcas Ludouicum regē Galliæ, vt ait Platina, in vita Eugenij, & alijs temporibus idem est factum.

Non deest tamen dæmon acerba, prætextu religionis, instrumento impiorum hominum, excitare, vnde eo prætextu quidā persecuti sunt Iudęos 1 Mach. 1. 2.

& Caiphas eodem prætextu sententiam contra D[omi]n[u]m tulit. Io. 21. & Demetrius concitauit populum contra Christianos. Act. 19. Sic quidam Anabaptista Sangalli oppidi Heluetiorum dixit, sibi diuinitus imperatum, vt caput fratri germano præcideret, quod tamen magistratus non egere, sed eum eadem pœna sustulere, vt dicit Sleidanus lib. 6. sic tempore Claudij, & Neronis, quidam pessimi arma sumpsere, zelatores se vocantes, & sub prætextu religionis impia, & scelesta cõmittebant, & demum ignem supposuere templo Hierosolymorum, pro cuius defensione dicebãt se pugnare, vt inquit Iosephus lib. 5. de bello Iud. c. 5. & lib. 6. c. 1. 2. & seq. & huiusmodi crudelia sub prætextu religionis facta commemorat Poliænus lib. 2. stratagem. Dion. Halic in 2. Valer. Max. lib. 5. c. 3. Aug lib. 3. ciuit. c. 15. Plin. lib. 29. de viris Illustr.

His malis occurrendum est, primò ea prænoscẽdo, vt & nautæ futuram tempestatem in mari præsagientes anchoram iaciunt, vel ad portum tendunt. Vnde vetari debent à Prælatis, & Inquisitoribus disputationes de rebus sacris extra scholas, vel Ecclesias, vbi de more aguntur. l. nemo. C. de summa Trin. l. conuenticulam. C. de sacr. san. eccl. & conuenticula prohibẽda. c. quidam. 18. q. 2. Secundò, non debent permitti ædificari noua monasteria, vel ecclesiæ, vel loca pia publica sine licẽtia Papæ, si sint monasteria; si aliæ ecclesiæ, Episcopi, nec admittendæ nouæ religiones, nisi ritè examinatæ, & de Papæ licentia. Tertiò, vt vbi huiusmodi imposturæ deteguntur, grauiter puniantur. Gal. 5. & Deus etiam sæpe eos punit, qui religionis bono abutentes, mala perpetrant, cũ Deus ob peccata, Dei contemptum, idololatriam, transferat regna de gente in gentem. Ecclес. 10. vnde Heli vita, & potestate priuatus est ob duos filios Ophni, & Phinees, qui detrahebant homines à sacrificio Dei. 1. Reg. 2. Sic Saul cum vsurpasset munus sacerdotis, audiuit respõsum, nequa

quam

quàm vltra regnum tuũ consurget. 1.Reg.8.10 & 11. Sic partes duodecim tribuum Israel translatæ sunt à prosapia Salomonis, quòd Salomon idola vxorum coluisset. 1.Reg.16.2.Reg.2.& 5. Sic Imperium Orientis à Græcis ad Carolum Magnum, Deo permittẽte, translatum est ob peccata orientalium in sacras imagines, vt dicit Platina in Leone III. Blondius. decad. 2. lib.1.

Non defuerunt etiam qui religione abusi sunt ad lucrum, dominationem, ambitionem, & deceptionẽ, vnde Lisander Tirannidem arripiens, conatus est corrumpere oracula Iouis Hammonis, vt pro se responderent, vt ait Aemil.Probus in Lysandro. & Diod.Sic. lib.14. sic Aemilius fratrem suum Numitorem in custodia seruans, Siluiam eius filiam Vestalium numero aggregauit, vt regno potiretur, vt ait Polyænus li.1. & 8.stratag.Herod.lib.1.Valer.lib 1.c.2.quod fecit & Phalaris, vt vsurparet Tirannidem Agrigentinorum, vt idem dicit Polyænus lib.5.stratagm. sic Mahomet sub prætextu religionis imperium sibi, & tirannidem parauit; & alij multi, quos recenset Tolos.de Republ. lib.13.cap.11.

His malis est occurrendum, primò, probandò spiritus an ex Deo sint. 1.Ioan.4. Secundò, separando causam publicam à priuata, dum enim ij homines causæ publicæ fauent, laudandi sunt, & sequendi in religione Christiana, quæ sola vera est, & bona, sed dum eam causam ad priuatum commodum transferre quærunt, in eo vitandi, Tiranni enim primò vijs dulcibus vtuntur, sed vbi potitis adepti sunt, venena impietatis euomunt: & proinde initio his malis est occurrendum, & videndum an vita verbis conueniat; & vbi subest timor, principijs obsistere, & si ij in magistratu sint, inde amouere, faciẽdo magistratus breues, vt ait Dio.Cass. lib.36. & 43. vt & dandi successores maioribus potestatibus, ne in tirannidem vergant.l.2.& 3.ff.ad legem

Iul.

Iul.maiest. & est vetitum quandoq; ne administratio suæ patriæ sine Principis licentia alicui concedatur.l. fi. C.de crim.sacrileg. & vetitũ ne magistratus donis, vel aliter plebem demulcerent, vt dicit Herod.in 1.& Athenienses huiusmodi suspectos extra ciuitatem relegabant.2. Polit. quod tamen à Christianis ob id solum agendum non est,nisi delictum ea pœna dignum accedat,nisi prudenter cum maiori honore alio transferantur , cum turba sit facilis ad deceptionem , qui ideò obseruari diligenter debent.

Alij prætereasub religionis prætextu , alia scelera, & fraudes commisere,sic enim Rex Italiæ Desiderius occupabat bona Ecclesiæ , & Pontificem persequebatur, & tamẽ in nummis amota imagine Herculis,subrogabat imaginem sancti Laurentij, vt inquit Annius lib.de antiquit.tabula 5. sic Iulianus apostata eripuit bona ecclesiarum , dicens , se sic facere ecclesiasticos expeditiores ad regnum cœlorum, quòd scriptum sit: Beati pauperes,quoniam ipsorum est regnum cœlorũ, tacens id(spiritu) Pomp.Lætus in eius vita.& quidam sub nomine religionis ĩ Gallia,volebat se pro Christo adorari,vt dicit Sigib.ann.591.vt & alij falsa miracula inducebant, artificijs,imagines flentes,vel sudantes populo exhibentes, donec detecti puniti sunt, vt dicit Pap.lib.1.rapf.arrest.tit.1.arrest.5.& 6.vt & in templo Serapidis Sacerdotes Gentilium per cuniculos cauos ingrediebantur idolum cauum,& dabant responsa, vt ait Euseb. in hist.eccles. & Dion.in Nerone.

His imposturis occurri potest; Primò,si cura à Prælatis habeatur,vt talia agentes detegantur, & puniantur.l.Senatusconsulto. ff.de iniur.l.eum ff.de extraordin.crim.l.si quis aliquid. ff.de pœn.& sic tollendo huiusmodi superstitiones, & falsitates , vt & cauetur ne reliquiæ sacræ venales sint,vel nouæ, nisi Papæ authoritate accedente , venerationi habeantur , eliminatis quæstuarijs.c.fi.extra de reliq.& ven.sanct. c.1.2. eod.

c.teneamus.1.q.1.c.venerabili. de teſtib.l.3. C de ſac. ſan.eccl.l.decernimus.C.de epiſc.& cler.c.cum ex eo. de pœnit.& remiſſ.c.tuarum,de priuil.clem.1.de pœnit.& remiſſ.c.vt officium.§.compeſcendi.de hæretic. in 6.Conc.Trid.ſeſſ.5.c.2. ſeſſ.21.cap.9. quibus locis, damnatis quæſtuarijs,multa pia circa ſacras reliquias ſtatuuntur, vt & à Prælatis cohiberi debet ambitio, vel auaritia illorum, qui talia perpetrent.c.conſtituit. 16.q.7.c.ſi.20.q.3.c.veniens. de ſimon. Conc.Cartag. IIII.cap.93.& 94.extrauag.1.de Regular.

Alij quoque ſceleſti homines prætextu religionis ad libidines eorum explendas,nepharie ſunt vſi; vt de hiſtoria bachanaliũ tradit Liu.lib.39. vnde nocturna ſacrificia ſublata fuere,teſte Cic.lib.2.de Legibus. ne daretur anſa mulieribus delinquẽdi;Sic filij Heli dormiebant cum mulieribus,quas obſeruabãt ad oſtium tabernaculi. 1.Reg.2.& apud Nouariẽſes,anno 1308. orta hæreſis,qua mares, & fœminæ ſimul habitabant, & in omnem libidinem prolabebantur:Sic Romulus, vt raperet Sabinas, ludos Neptuno parauit, vt ait Liuius in Plut.in vita Romuli.Oroſ.in 2.c. 4.& alij multi,quos recenſet Toloſ.d.lib.13.c.19.

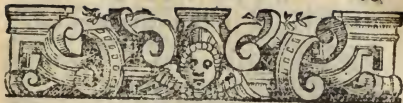
Quibus malis,vt occurratur,à Prælatis,cohabitatio indebita virorum, & mulierum vetanda. c.1.2.& 3.de cohabit.cler.& mul. commeſſationes.c.commeſſationes.44.diſt. & nocturnæ vigiliæ.ex Conc.Elibert.vt & vetita gemina monaſteria virorum , & mulierum ſub eodem tecto.ex Conc.Nic.c.20.c.diffinimus.cum ſeq. 18.q.2. vt & vetitum ne viri cum mulieribus in eccleſiarum cœnaculis inhabitent. ex Sin.Trull. c.98. quæ & ſeparatim à viris ſedere debẽt,vt dicit Clem.Rom. lib.2.conſtit.c.61. vt & vetitum ne moniales clauſtra exeant,nec aliqui ad eas accedant,niſi ex cauſa neceſſaria. neve mulieres ingrediãtur ſepta monaſteriorum religioſorum, vt dixi tract.de Regular.

Pari ratione ad religionem tuendam, cura adhiben

da

da à Prælatis Ecclesiarum, ne falsa miracula asserantur, vel ad malum ijs qui abutatur, vt & magicæ impietates tollendæ, & maleficia, lamiarum scelera, & huiusmodi mala, vt & seruanda est immunitas erga sacra loca, & personas, ac res, de quibus latè agit Tolos. d.lib.13.de Repub & ego peregi in tract.proprijs: vt ita Religio Christiana mũda, & sancta, vt verè est, seruetur, ad quæ agenda pij Christiani Principes auxilium, & seculare brachium Prælatis Ecclesiasticis petentibus præstare debent, vt sæpè est dictum, vt ab his bonis, ad sempiterna, Deo præstante, perueniant; Qui proinde iustè, & honestè, ac religiosè viuentes, & rectè populos regentes, morti proximi, sacramentis muniti, successori, Dei timorem, honorem, & amorem, ac populi curam commendare debent, & proceres monere, vt ei fidelem, & diligentem operam, ad Dei gloriam, ferre velint, vt cum ipso, ad beatam Paradisi fœlicitatem, hic bene viuentes, Deo præstante, conscendere mereantur.

Finis Secundi Libri.



DE PRINCIPE

LIBER TERTIVS.

IN QVO, DE PERSONIS, Principi, & Reipublicæ deseruientibus agitur, earum potestate, & officio.

SVMMARIVM.

1 *Subditi debent Principibus obedire in licitis, & quod peccatum incurrant secus faciendo.*
2 *Subditi debent Principem reuereri, nec eum tristitia afficere.*
3 *Subditi Principem timere, & amare debent.*
4 *Subditi debent Principi opem ferre, nec ei detrahere.*
5 *Subditi debent pro Principe Deum rogare.*

De Subditis in genere. Cap. I.



EX dictis superius de Principis officio, satis constare potest, quod nam sit subditorum munus, & debitũ, cum enim Princeps, & subditi correlatiua sint, & ad Principem regere spectet, ad subditos vtique regi spectabit, ita scilicet se habere, vt faciles se Principis regimini reddant. 1 *Subditi debent Principibus obedire in licitis, & quod peccatũ incurrãt secus faciẽdo*

Primò ergo tenentur subditi Principi obedire, idq; est

est mortale ex genere si prætermittatur. Rom. 13. 1. Petri 2. c. qui resistit. 11. q. 3. & probat Hier. in commen. ad Tit. 3. Clem. Alex. lib. 3. strom. cum id sit contra iustitiam, cuius obedientia est pars. Fallit tamen si Princeps mandaret aliquid contra Dei præceptum, vt idololatriam, sic ei enim non est obediendum; locis alleg. D. Tho. 2. 2. q. 104. art. 5. Sotus lib. 5. de iustit. q. 5. ar. 1. si tamen id est dubium an sit contra Dei præceptum, & facta diligenti inquisitione subditus nō rectificatur de iniustitia, vel an sit peccatum etiam veniale, debet obedire, & excusatur à peccato ob obedientiam. cap. quid ergo. 11. q. 3. c. ad aures. de temp. ordin. Secundò, fallit, si quid præcipiat, quod sit contra dispendium salutis, vel contra præceptum superioris ad præcipientem, vel in his quæ ad eius superioritatem non attinent, in his enim non est opus obedire, nisi ad scandalum vitandum, nec in his quæ pertinent ad actus interiores voluntatis, nisi prout actus interiores colliguntur ex exterioribus, sed in pertinentibus ad corpus, nec in omnibus, vt circa matrimonium contrahendū, vel virginitatem seruandam, quia sic omnes homines pares sunt, sed in spectātibus ad Rempublicam, & bonum commune. Silu Obedientia. nu. 1. & 2. vbi verò Princeps apponit tantum pœnam; probabile est, q̄ nō voluerit obligare in cōscientia, nisi aliquo certo signo colligi id possit. Tertiò, fallit si subditus nō potuit obedire, ex impotentia, vel ex alia rationabili causa. Abb. in c. magnæ. de voto. Quartò, si ideò non obedit, quia credit eum per errorem præcepisse, vel si eius præceptum non recipitur à maiori parte populi eo sciente, & non contradicente, nisi eius præceptum concurrat cum aliqua lege diuina. Silu. Lex. q. 6. in fin. Quintò, fallit, si eius potestas sit vsurpata, nisi adsit scandalum non obediēdo. Silu. Obedientia. nu 1. etiam si toleretur ab Imperatore nō valente eum armis expugnare. Bal. in l. decernimus, C. de sac. san. eccl. quod intelligitur,

tur, ſi primus eſt, qui vſurpauit, ſi enim ſit filius eius, & à populo toleretur, videtur tacitus eius conſenſus accedere. arg. l. 1. ff. de orig. iur. niſi toleretur metu, vt ſupra, & qui ideò non obedit Principi, quia non vult ei ſubijci eſt propriè peccatum inobedientiæ. D. Tho. 2. 2. q. 105. art. 1. ſi enim ex alia cauſa id omittit, quandoque eſt mortale, quandoque eſt veniale, iuxta prædicta, qui & Principe iubente, tenentur ire ad iuſtum bellum. Ratione etiam, prædicta probantur, nam intentio Principis eſt inducere ciues ad virtutem, vt ſecundùm Chriſtianam religionem diſponantur ad beatitudinem, non autem eſſe poteſt ciuis virtuoſus, niſi ſit vir bonus, non poteſt autem eſſe bonus, niſi obediat Principi iuſta imperanti, & leges obſeruet, ergo. Secundò, nam Principi obedire eſt de neceſſitate conſeruationis dominij, & ſalutis ſubditorum, quia vbi non eſt obedientia, omnis politia deſtruitur, ergo oportet ei obedire, vt Principatus ſeruetur. Tertiò, nã vt humores corporis ſibi contrariantes, reddunt corpus infirmum, ſic ciues niſi Principi obediãt, inter ſe tumultuabunt, ergo oportet vt reducantur ad concordiam per obedientiam Principis, ſicut humores per obedientiam Medico factam, ergo oportet Principi obedire ad ſeruãdam pacem intrinſecam, & externam, etiam ſi malus ſit, modo iuſta præcipiat. Rom. 13.

Secundò, populus non debet Principem ad iram, & indignationem prouocare, quod duobus modis euenit, primò, ſi ei non debetur debitus honor, & reuerentia: ſecundò, ſi non ſeruatur ei debita ſubiectio, & fidelitas, Princeps enim ſe habet in dominio, ſicut caput in corpore, caput verò ſuper alia membra duo obtinet, primò, quòd eſt altius, & ſublimius, ſecundò, quòd dirigit membra in operationes ſuas, cum in eo vigeant ſenſus interiores, & exteriores, quibus integris manentibus bene operamur, ſed ſi infirmantur, vel ab operatione impediunt, vel confusè homo operatur,

Subditi debent Principem reuereri, nec eũ triſtitia afficere.

ratur, vt patet in perturbatione visus, & auditus, & confusione phantasiæ, & læsione memoriæ. Sic Princeps duo obtinet supra populum, primò, quòd est altior, ideò primus illi debetur locus, sublimior sedes, copiosior personæ comitatus: secundò, habet dirigere subditos, conseruare, & defendere, vt pastor oues sibi commissas, vnde ei debetur honor cum sit Princeps. 1. Petri 2. regem honorificate. & cum habeat regere, debetur ei subiectio, & fidelitas, nã vt in exercitu duci necesse est subiectio, & fidelitas pugnatorum, aliter ciuitas non seruabitur, sic & Principi, vnde debetur ei honor, & obedientia, & per consequens irascitur si videt honorem sibi non tribui ab ijs qui solent, & debent, vt ait Philosophus 2. Rhet. cum sic ibi adsit paruipensio, quæ iram inducit, vt & si ei non obediatur ab ijs qui tenentur, & solent. Sic etiam cauere debent subditi ne ad iram prouocent Principem, iniuria afficiendo personas ei coniunctas, vt vxorem, filios, consanguineos, & familiares, quia turpe sit illis non auxiliari 2. Rhet. sic etiam cauere debent ne ad iram eum prouocent, lædentes in rebus quæ ad ipsum spectant, vt possessionibus, & huiusmodi, quia sic suspicatur aliquid mali cõtra eum subditos machinari, & ipsum contemnere, vnde subditi filios suos erudire debent, vt Principem honorent, & ei subijciãtur, & personas, vel res ei coniunctas nõ lædant, quia sic a teneris erudití, cum adoleuerint id sine difficultate præstabunt; sic & Dauid nunquam voluit nocere Saul eius persecutori, licet potuerit, dum dominio potitus est, sed eius interfectorem interemit.

13 *Subditi Principem timere, & amare debent.*

Tertiò, debent Principem timere, & amare, sed magis amare, quàm timere, quod Princeps consequetur, si beneficum, & liberalem se ostendet, cum popularis multitudo non apprehendat nisi sensibilia, & maximè pecunias, & diuitias, quia sciunt per has voluptates ventris, & veneris obtineri, vt ait Arist. 2. Rhetoric.

Secundò,

Secundò, si ostendet se animo virilem, & fortem, & magnanimum, & aggredientem quodcunq; arduum pro salute publica, non parcendo etiam propriæ vitæ, vt subditos incolumes reddat, nec facultatibus, quia sic populus eum cōsiderabit, vt fidum pastorem, & patrem vniuersalem, & per consequens eum diliget. 2. Rhetor. Tertiò, si ostendat se iustum, & æqualem erga omnes, cum veritas omnia vincat. Esdræ 3. & iustitia, quæ in veritate fundatur omnibus diligibilis sit. Timetur verò si sit punitiuus malorum, immaniter peccantes, vt parricidas, proditores, & huiusmodi atrociter puniendo. 2. Rhet. Secundò, non parcendo vlli delinquenti, etiam si frater esset, vel consanguineus, sic enim omnes caueńt à malis, videntes Principem nullū excipere à pœna Tertiò, præcipiendo officialibus, vt latenter obseruent, & inquirant delinquentes; sic enim quilibet timet ne cadat in manus suas, & ècōuerso bonis amabilem se præbendo, & magis curando, vt ametur, quàm timeatur, generosus est enim hominis animus, & magis amore, quàm vi trahitur ad bonum, & retrahitur à malo: vt inquit Sen. ep. ad Lucillum; vt & Dominus seruator faciebat; vt & subditi studere debent, vt Principi sint amici, congratulando ei quoque in prosperis, & in aduersis dolendo, ac illi ob beneficia ab eo accepta, gratias agendo, & eius imperfectiones æquo, & humili animo ferendo.

Quartò, subditi debent Principi subsidium ferre, vt seipsum splendidè alere possit, & Rempublicam interius, & exterius custodire, atque defendere, iustas impositiones ei persoluendo, vt supra est dictum; & illi etiam non petiti in necessitatibus opem ferendo. 4 *Subditi debent Principi opē ferre, nec ei detrahere.*

Quintò, non debent ei detrahere publicè, vel occultè. l. 1. C. si quis Principi maled. honor enim illis redditus Deo exhibetur, & èconuerso; sed gaudio illum afficere, ipsi obediendo, ac pro virtute certando.

Vltimò, debent Deum rogare pro Principum vita,

5 *Subditi debent pro Principe Deum rogare.*

& iusto eorum regimine. Baruch 1. 1. Timoth. 2. & eis etiam reuerentiã exhibere; Vnde Lacedæmones nulli surgendi honorem dabant, nisi Regi, & ephoro, & eo mortuo nihil per triduum vendebatur, & forum paleis conspergebatur, vt ait Heraclides in Lacedæm. Republ. Persæ pro Rege precabantur assiduè. Herod. in 1. & Ecclesia nostra orat etiam pro Principibus, vt à Deo missis; & Romæ die tertio post Calendas Ianuarias pro salute Principis vota suscipiebantur. Dio. lib. 44. hist. Plutar. in Cicerone: & apud Aetiopes si Rex aliqua corporis parte debilitaretur, domestici omnes partem eandem sibi debilitabãt, turpe æstimantes, Rege claudo, non omnes sic esse, vt ait Diod. Sicul. lib. 16. apud Persas, cum Rex equitabat, omnes pro suis facultatibus ei munera offerebant, vt refert Aelia. lib. 1. variæ hist.

SVMMARIVM.

1 *Præfectus vrbis quis sit, & cur institutus.*
2 *Præfectus vrbis quibus præditus esse debeat, & quæ seruare.*
3 *Præfecti vrbis munus quod, quæque potestas.*

De Præfecto Vrbis. Cap. II.

1 *Præfectus vrbis quis sit, & cur institutus*



TAMETSI Magistratus vrbis curam habeant in iustitia administrãda, quia tamen æquum est, vt aliquis sit qui latiores habeat habenas, & communem vrbis curam, ideò institutum est officium Præfecti vrbis, quod à principio erat extraordinarium, postea verò Imperatorum arbitrio cœpit fieri perpetuum, & illius Præses ius Romæ dicebat, cum omni Imperio Latinorum, feriarum tem-

pore:

pore: vt ait Gell.lib.14.c.fi. qui aderat etiam tempore Romuli, vt inquit Dion. Halic. lib.1. & erant Vicarij Regis ipso absente cum potestate regia, ijdemque exemplo Consulum, & Prætorum, illo tempore, si opus erat, Senatum habere poterant, vt ait Gell. loco citato. Sed postquam Principes ius obtinuere creandi magistratus, præfectura vrbis cum prætura, vt annua esset, sicut & cæteri magistratus, est introducta; & vrbs præfecto vrbis est commissa, & eius iurisdictio limitata, vt quicquid intra vrbem committeretur præfectus cognosceret, & extra ad lapidem centesimum. l.1.ff.de offic. præf. vrb. cognoscendo de adulterio serui, de interdictis, quod vi, aut clam, vnde vi, puniendo tutores, & curatores in officio malè versantes, audiēdo etiam querelas seruorum erga dominos, & libertorum aduersus patronos, curando quoq; vt caro iusto pretio vendatur, cum omnibus armentis, & vt populus quietus maneret, & vt præessent disciplinæ spectaculorum. l.1. §.cura carnis.§.quies quoque. ff.eod. & etiam curam haberent omnium ciuium, & popularium. l.1.C.eod. & præferuntur omnibus alijs dignitatibus sine iniuria tamen alieni honoris. l.3. C.eod. & etiam notionem habent. l.2.ff.eod. & curā, vt nummularij rectè se gerant, circa eorum officium. d.l.1.§.hoc quoque.ff.eod. & etiam vltra centesimum lapidem iudices dare possunt. l.fi.ff.eod. qui & cognoscunt de omnibus causis, de quibus cognoscunt præfecti prætorio, & prætores, & consules, consulibus absentibus. l.1. ff.de offic.præf. quorū prætorum insignia erant, sella curulis, latus claus, paludamentum, toga prętextata, & dimidiatus fascium consularīū numerus: vt ait Lazius lib.9.c.6. qui & edicta nedum annalia, sed & perpetua vim legis habentia decernebāt. §.prætorū. Instit.de iure nat.l.1.ff. de alb.scr. §.sed cū paulatim. Instit.de testam. In quibus tamen standum est nunc locorum statutis, & Principis delegántis mandato, iuxta quod maiorem mi-

noremve præses potestatem suscipit.

2 *Præfectus vrbis quib. præditus esse debeat, & qua servare.*

Is autem eligi debet custos, & Princeps ciuitatis, qui singulis ætatibus semper, pueritia, adolescentia, matura ætate probatus est, & immaculatus existit: vt ait Plato.lib.3.de Legib.& lib.6. oportet eum qui passim sincerus, & incorruptus euadit, tanquam aurum in ignis examine comprobatum, gubernandæ ciuitati præficere, muneribusq; ornare viuëtem, & mortuum, qui & iurare debet de officio fideliter administrando, deinde ad vrbem sibi commissam pergere, non trahendo alicubi morã, nec declinando ad alienas regiones. ex Constitut.Iustiniani 95. & ea seruando quæ continentur in tit.de offic.proc. qui & antequam fines prouinciæ sibi decretæ ingrediatur, edictum de suo aduentu mittere debet continens aliquam sui commendationem, & eos monens, ne publicè, vel priuatim ei occurrant, sed quilibet in sua patria eum excipiat, significando etiã decessori, qua die sit ingressurus, ne inopinato ingrediatur, per viam consuetã incedendo. ex d. Constit. Idem quoq; melius est, vt incedat sine vxore, sed & cũ ea potest, sic tamen, vt illam coerceat, sciens, quod illa deliquerit à se reposcendum. ex l.1.ff.de offi. proc. Idem quoq; eligere debet ministros probos, prudentes, & muneribus aptos, ne ipse præfectus ex eorũ erratis suppleat, cum viros bonos secum adducere debeat, vt inquit Isocrates ad Dæmonicum. Delectus ad magistratum nullius improbi ministerio in obeundis negotijs vtitor, nam quicquid ille deliquerit, sibi imputabitur, & idem asserit Cic.ad Q Fratrem. & act.4. in Verrem.& habetur in lege Diocliriani, & Maximiani.lib.1.C.tit.47.Qui, & decernere debet ne eius familia munera accipiat, idẽ Cic.d.act.4. nõ nego tibi ipsi nullum nummum esse numeratũ, sed cum ob tua decreta, ob tua imperata, ob iudicata pecuniæ dabantur, non erat quærendum cuius manu numerarentur, sed cuius iniuria cogerentur, comites tui illi delecti, præfecti,

fecti, scribæ, medici, accensi, aruspices, præcones, manus erant tuæ, vt quisque te maximè cognatione, affinitate, necessitudine aliqua attingebat, ita maximè manus tua putabatur. & habetur l. 2. C. de offic mag. militales delinquentes à præfecto puniendos. Qui ministri, scilicet iudex criminum, assessor, apparitores, & executores exteri esse debent, non loci indigenæ: vt habetur in l. fi. C. de crim. sacril. nulli patriæ suæ administratio sine speciali Principis permissu permittatur, & idem decernitur in l. nullus. C. de diui. offic. lib. 12. & l. fin. C. de crim. sacril. & in l. Iulij Pauli, sub tit. ff. de adu. fisci. Idem quoq; apud se habere debet Senatores, vel consiliarios, aut assessores, viros prudentes, bonos, & si fieri potest nobiles, vt rebus rectius consulant, & maiores vigintiquinque annis. ex Dione lib. 52. qui curare debent ne Respublica aliquod detrimentum patiatur, nec priuatis odijs, aut cupiditate moueri, nil indignum agentes, & plebem ab omni insolentia vindicantes, vt habetur in l. 1. C. de contract. iudic. Is etiam præfectus ad Rempublicam se accommodare debet: vt inquit Plut. in Politicis. decet virum ciuilē, & Rempublicam tractare incipientem, tandiu ciuium moribus consentaneè viuere, & se ad eorum naturam accōmodare, ac scitè, coniecturaq; affectari, & consequi ea quibus soleat populus delectari, & quibus adduci facilè, donec opinione virtutis, & fide iam cōparata, authoritate initi possit, cum aliàs mores vulgi imitari nō debeat, sed scire tantum qua quisque maximè ratione adduci capique possit, & mores proinde ciuium tum leniter, atque scito tractando, moderandoq; meliores efficere aggredi debet, cum iam sibi vires sunt, & authoritas comparata. & Plato ep. 4. necessaria est ad res gerendas hominum beneuolentia; quam præfectus vrbi iustitia, & prudētia, ac cæteris virtutibus facilè conciliabit; subditi enim nimis asperè non sunt tractandi. l. nemo. C. de dignit. lib. 12. Qui, & placidus, ac mitis

quoque esse debet,sic tamen,vt suam dignitatem conseruet,& à nimia familiaritate subditorum caueat, vt dicit Cic.ad Q.Fratrem procõsulem Asiæ. & habetur in l.obseruandum.ff.de offi.præs. obseruandum est ius reddenti, vt in adeundo quidem facilem se præbeat, sed contemni non patiatur, vnde mãdatis adijcitur,ne præsides prouinciarum in interiorem familiaritatem prouinciales admittant, nam ex conuersatione æquali contemptio dignitatis nascitur. Qui,& negociari non debet,nec vxorẽ ducere in prouincia, vt inquit Arist. lib.5. Polit.c.8. caput est in omni Republica, vt legibus,& omni alia ratione prouisum sit,ne qua facultas quæstus faciendi magistratibus relinquatur, & habetur in l.1. C.de contract.iudic. l.qui officij causa. ff.de contrah.empt. l.præfectus cohortis. l.si quis officium. ff.de ritu nupt. Qui demum grauiora quæq; ad Principem referre debet,vt habetur in l Constantini.li.11. C.Theod.tit 29.vnde Zonaras in Tiberio,ait,Pilatum Iudeæ præsidem Domini acta ad Tiberium scripsisse.

9 *Præfecti vrbis munus quod, quæq; eius potestas.*

Porrò præfecti munus multiplex est. Primò, vt si non adest domus publica in ciuitate, in quam præfectus vrbi, & Senatores conuenire possint, curare vt q̃primum reficiatur,vel ædificetur, & vt ædificia ornatè ædificẽtur,tum publica, tum priuata,& maximè ædes sacræ,& opera publica,vel collapsa reficiantur decenter:vt inquit Arist.lib.6.Polit.c.8.Biesius lib.3.de Repub. & habetur in l.si in aliquam. ff.de offic.proc.in l. nulli iudicum.C.de offic.rect.prou. qui tamẽ nullum opus publicum nouum facere debet Principe inconsulto,nisi à prædecessore cœptum.l.intra vrbem.l.nemo iudicum.l.nemini. C.de operib.publ. Idem etiam curam habere debet vt muri ciuitatis,& viæ publicæ reficiantur,& extruãtur.l.omnes.eod.tit.l.ad instructiones.C.de sac.san.eccl.& Plato lib.6.de Legib. Variam vrbis curam habeant ædiles,vulgariumque itinerum, quæ à regione in vrbem tendunt, ædificationum quoque,

que,vt secundùm leges fiant,& similiter de pontibus, & fontibus,& ne flumina officiant ædibus, nec itinera publica impediantur,aut in ijs ædificetur, & quisque ante ædes suas vias publicas reparet, repurgetque aquaria, ne viæ sint impedimento, & ne quid ante officinas ponatur, nisi fullo vestimenta aeri proponat,vel faber rotas, sic tamen, vt itineri nõ sint impedimento. ex Papin.lib.43.ff.tit.10. Qui, & curare debet ne priuatorum domus viæ publicæ,vel publicis ædificijs officiant,nec ijs ciuitatis aspectus deformetur.l.negotiãdi.l.si cui.& per tot.C.de ædif.priu.& in l.1. ff.de via publ. ex Vlpia.lib.43. ff.tit.10. qui & ex causa cogere potest domines domuum eas reficere, & ne ij arces, vel turres ædificent. l.præses. ff.de offic.præs. & ex l. Dioclet.lib.11.C.tit.19.

Secundò, ad præfectum pertinet curam habere horreorum publicorum, ex l.2. C.de conditis in publicis horreis. dicente, cum ad quamlibet vrbem, mansionemve accesseris, protinus horrea inspicere te volumus. & l.3.eodem.& l.3 C.de quibus muneribus,vel præstant. eod.lib.10. C.

Tertiò,curare debet,vt fontes,& aquæ in vrbem,& agros ducantur, vt ait Plato.lib.6.de Legib. curam aquarum ædiles habeant,vt in fontes, quam liquidissimæ sufficientesque ducantur, ac ciuitatem iuuent pariter,& exornent.& Arist.lib.7. Polit.c.11. quòd verò pertinet ad aquas, & fontes primum est, vt aquarum suppetat intima copia, quòd si non contingat, cisternæ fiant multarum aquarum capaces, quæ nunquam oppidanos deficiant,si bello intra oppidum inclusi, vsu agri prohibeantur,sic vt quæ potui aptę sint,ab alijs separentur,vt ibi dicit, & habetur in l hac lege.& l diligenter.& per tot.C de aquę ductu.lib.11. & Plato loco cit. curandum ait, vt aquę ex montibus defluentes in vallibus excipiantur,ita vt inde agros siccos irrigare valeant. & idem ait Plinius Traiano.lib.10. cũ eius

responsione. Qui, & curare debet, vt balnea habeantur quibus, laboribus gymnasticis defessi, & infirmi reficiantur, & balnea etiam mineralia pro infirmorum salubritate, vbi fieri potest habeantur, & conseruentur, vt ait idem Plato loco prædicto.

Quartò, curare debet, vt vrbs mundissima sit, vt idem ait loco cit. vrbs quidem tota in circulum in locis sublimibus deducatur, vt & munitior sit, & mundior; & infra. Curēt ędiles, vt vrbs, quàm mundissima sit, nec à priuatis vnquam patiantur, aut ędificando, aut fodiendo publicum aliquid occupari, & habetur in l. 1. & 2. ff. de cloacis. curando scilicet, vt cloacę purgentur, cum inde immunditia vrbi, & aeri pestilentia adducatur; curando quoq; ne in itineribus rixę fiant, nec stercora proijciātur, vel morticina, aut pelles, nec quid effundatur, vel deijciatur in vias. l. 2. ff. ne quid in loco publ. nec aquę ibi noceant. l. pretor ait. l. ædiles ff. de via publ.

Quintò, cura illi sit ne montes, & siluę suę prouincię excidantur, & extirpentur, cum materiam prestēt ędificijs, & nauigiis, vt ait Patrit. lib. 7. de instit. Reip. & Arist. lib. 6. Polit. cap. 8. & habetur in l. si ita legatus. ver dominus. ff. de vsu & habit. Qui, & visitare debet terminos prouincię suę, & eorum vsurpatores punire, & terminos auulsos appellatione remota restituere, vt ait Plato lib. 8. de Legib. nemo fines, atque terminos agri moueat, nec ciuis vicini, nec finitimi peregrini, &c. imposita pœna pro modo delicti, vt habetur in l. 1. & 2. ff. de termino moto.

Sextò, cura illi esse debet, vt cibaria copiosè adsint, & iusto pretio vendātur, vt dicit Plato lib. 3. de Legib. Res venales curę censoribus sint, qui ne quis vendendo, emendove iniuriam faciat, vehementer prouideāt, & immoderatos, contumeliososq; omnes compescant, hi considerent, nunquid ciues peregrinis res singulas conuenienter, atq; vt lege cautū est vendant; & infra.

si quid verò venditum, emptumque pluris minorisve est, quàm lex iusserit, qua rerum venalium mensuræ, & pretia constituta sunt, apud legum custodes illud plus conscribatur, & contrariũ deleatur, nempè iniustis venditoribus punitis. & idem ait Arist. lib. 7. Polit. c. 8. & Cic. 2. offic. & habetur in l. 1. §. cura carnis. ff. de offic. præf. vrbi. & in l. 1. C. eod. qui, & in inopia potest cogere dominos tritici, vt excepto quod sibi opus est, reliquum ciuibus publicè vendant. & patet ex Dion. Halic. lib. 9. Liu. 4. lib. Qui, & vetare debet ne quis victualia præemat, vt carius vendat, vt dicit Cic. lib. 1. offic. qui punitur falsi pœna, & dicitur Dardanarius. in l. annonam. ff. de extraord. crim.

Septimò, curare, vt in ciuitate adsint carceres pro reis custodiendis, vt ait Plato lib. 10. de Legibus. Tres sint in ciuitate carceres, vnus plurimis communis in foro rerum venalium, vbi multi ne fugiant custodiantur, alter vbi cætus eorum sit qui auctu congregantur, correctionis nomine appellatus, tertius in media regione, vbi quàm maximè desertus, siluestrisque locus sit, supplicij nomine notatus: quibus locis, tertio excepto, rei custodiæ gratia, non pœnæ causa custodiãtur, ideò humanè tractentur, sic tamen, vt non fugiant. l. 1. l. diuus. l. solent. ff. de cust. & exhib. l. carceri. eod. l. 1. l. absentem. ff. de pœn. & l. 1 C. de cust. reor. cum seq. & ex l. Honorij. C. Theodosiani. tit. 3. & docet etiam Arist. lib. 6. Polit. cap. 8.

Octauò, curare debet, vt adsint diuersoria multa, & commoda pro exteris accipiendis, vbi humanè tractentur, & eis de necessarijs pro victu, & potu, ac decubitu, & equis prouideatur, nec nimis grauentur, nec meretrices, & huiusmodi ibi permittantur, sed viri probi; & præfecti officiũ sit vt nemini iniuria ibi fiat, idem lib. 11. de Legib. Biesius lib. 4. de Republ. li. 1. 3. & 5. ff. nautæ caupones stabul.

Nonò, illi cura inesse debet, vt factiones, & seditiones

nes in ciuitatibus ortæ ſedentur,& ad amicitiam redu cantur,nulli parti fauendo, quòd maximum ſcelus eſſet,vt inquit Ariſt.lib.5.Polit.cap.4. ſeditiones non de paruis rebus fiunt,ſed ex paruis orta ſeditione, de magnis diſſidetur, cæterum tunc paruæ ſeditiones inualeſcunt cum inter Reipublicæ Principes agitantur,itaq; talibus malis initio occurrere, & Principum, potentiumq́; diſcordias protinus dirimere oportet. & Plut. in Politicis. non ſemper incendia de ſacris publicisve domibus initium ſumunt, ſed ſæpenumero è domuncula lucerna parumper neglecta, ingens erumpit flã ma,vt ibi dicit. Vnde vir ciuilis debet huiuſmodi parua initia futuræ cladis pręuenire,& opprimere,& præfectus vrbi eas reprimere, pacificationibus, fœderibus, inducijs, vadibus, fide publica,ex ilio, pœnis.

Decimò,illi cura eſſe peregrinorum, ac pauperum debet, ne peregrini illudantur, nec eis inferatur iniuria,vt ait Plato lib.5.de Legib.ad peregrinos ſanctiſſima eſſe fœdera quiſq; cogitet, fermè enim omnia peregrinorum, & contra peregrinos peccata, præ illis quæ inter ciues committuntur, vltori Deo curæ ſunt, nam cum peregrinus amicis, cognatiſque careat, maiorem & apud Deum,& apud homines meretur miſericordiam & Cic.lib.3.offic qui ciuium rationem eſſe habendam dicũt,externorum negant, hi dirimunt cõmunem humani generis ſocietatẽ, qua ſublata, beneficentia,liberalitas,bonitas,iuſtitia, funditus tollitur, qui peregrini nil præter ſuum negotium agant, & in aliena re nõ ſint curioſi,vt ait Cic.lib.1.offic.Quibus, & pauperes curæ eſſe debent, vt dicit Aug.ad fratres in heremo.ſerm.35.Iudices duces populi eſſe debent, orphanorum patres,viduarum mariti,iuſtitiæ zelatores,& Reipublicæ amatores,quæ quidem omnia cunctis magiſtratibus ineſſe debent, ſed vrbium præfectis multo profecto magis,quia eorum fidei,ciuium fortunæ omnes committuntur,& capita, de communi ærario

rio ijs prouidendo, vt ait D.Th.lib.2.de regim.Princ. cap.15.& fictè id agentes puniendo.l.vnica.C.de medicantibus valid. lib.11. Qui,& pupillorum infirmorum,ac expositorum curam suscipere debet, vt pupillis de tutoribus prouideatur, vbi honestè educentur, & eorum bona conseruentur. ff.de offic.proc.per tot. l.ventri.& per tot. ff.de tut.l.3. ff.qui petant tut.l.vnica.C.quando Imperator inter pup. & ex l.Constantini.lib.11.C.Theodos.tit.27 curando etiam,vt expositi educentur infantes,locis cit.

Vndecimò,curare debet, ne ciues otiosè viuant,vt ait Plato lib.8.de Republ. otiosi fucis aculeatis similes sunt, & in quacunque fuerint ciuitate, eam turbant,quemadmodum pituita,ac bilis corpus, quos oportet bonum Medicum, & legum fundatorem, non minus quàm solertem apum cultorem,eminus præcauere, primum quidem ne oriantur in ciuitate, quòd si oriuntur, vt cum ipsis fucis protinus excidantur, & idem repetit lib.6.de Legibus.Vnde Amasis lex apud Aegiptios fuit,vt singuli quotannis apud prouinciarũ præsides demonstrarent vnde viuerent, teste Herodoto lib.2.qua in re si quis mentiebatur,vel iniusto questu viueret, morte mulctabatur. ex l.Solonis, vt ait Diod.Sic.lib.2. quod significat etiam Pithagoras, dicens, caue ne super modium sedeas, idest ne otiosè viuas,ob id Aegiptij etiam Piramides erexere, vt homines laborando otium vitarent, & Romani cum milites à militia vacabant,iubebant,vt foueis iaciendis, operam darent,& Adrianus Imperator dum pace potiretur, cum exercitu Galliam, & Germaniam sæpè adibat, ne otio ciues tabescerent.

Duodecimò, curare debet, vt executioni mandet, quæ sibi præcipitur in Cõstitutione nouel.7.8.& 13. Iustiniani,in qua supra dicta repetunt, & alia breuiter iunguntur, videlicet, vt is negotiationẽ non exerceat, tributa diligenter exigat, seditiones extinguat, causas

cum æquitate cognoſcat, breues cauſas, & viles ſine ſcripto terminet, pauperum cauſas gratis cognoſcat, diligens ſit in procuranda rerum copia, & operibus ciuitatum, pontium, viarum, murorum, & portuum, vbi de fiſco, vel ciuitatis vtilitate agitur ad Principem referat, nō tueatur maleficos vi priuilegiorum, ſed eos inſequatur, & paucorum pœna alios terreat, & saluet; comites ſuos in officio cōtineat, quorum nullus illius voluntati dominetur, bono vtendo aſſeſſore, & eū mutando, ſi rectè ſe non habeat, æquitate in bonos, & humanitate vtendo; Dum proficiſcitur, ſuis expenſis contentus publico ſtipendio, iter expediat, quod & qui eum aſſequuntur agant.

Decimotertiò, præfectus vrbi nemini ſalarium dare debet Principe inconſulto. l. vnica. C. de præbendo ſalario. lib. 10. qui, & de ponderibus, & menſuris curā ſuſcipere habet, ne cui fraus fiat. ex l. Gratiani. lib. 12. C. Theodoſ. tit. 2. & 6. & explicat D. Tho. loco cit. c. 14. cui & magis curæ eſſe debet, vt priuilegia eccleſijs cōceſſa, maximè circa perfugia ad illa ſeruētur, vt inquit Chriſ. hom. ad Eutropium. l. fideli. & l. præſenti. C. de his qui ad eccl. conf. & ex l. Theodoſij, & Valent. lib. 9. C. Theodoſ. tit. 34. Qui, & interuenire debet ludorum feſtiuitati quibus populus detinetur: ſic tamē, vt duorum ſolidorum ſummam non excedant. l. 1. C. de maiuma. vel ingreſſu. lib. 11. & ex l. Honorij. tit. 9. lib. 15. C. Theodoſ. cum in ijs multa ſoleāt mala perpetrari, vt ait Lact. lib. 6. c. 20. hiſtrionum impudiciſſimi motus quid aliud niſi libidines docent, & inſtigant? quid de mimis loquar corruptelarum præferentibus diſciplinam? qui docent adulteria dum fingunt, & ſimulatis erudiunt ad vera. quid iuuenes, aut virgines faciāt, cum & fieri ſine pudore, & ſpectari ab omnibus libenter cernunt? &c. qui ideò curet ne quid obſceni ibi habeatur, & agatur cui, & curæ demum eſſe debet, vt omnia rectè, & ordine fiant, iuxta ſuperius dicta, vt ciuitates

tates pacatè viuant, itinera, pontes, muri, &c. adaptentur, de annona prouidendo, & in grauioribus ad Principem referendo, expellendo ministros malè administrantes, leges seruando, & iustè, ac cum æquitate iudicando, & innocenter viuendo. ex Constitut. 24. 25. 26. & 82. Iustiniani Imperatoris, & declarat Plato lib. 5. de Legibus.

Is demum rationem reddere debet administrati regiminis, non discedendo per quinquaginta dies à loco administrati regiminis, quo tempore vnicuique liceat, eos accusare si in aliquo deliquerint, coram successore, qui & in publicum per id tempus prodeant, quod & de eius ministris statuitur. l. 1. C. vt oës iudices tam ciuiles, quàm crim. qui & vectigalium rationes expendere debent, & cogere vt quæ debentur, soluantur, vt inquit Plin. Traiano. lib. 10. ep. cum respons. Traiani.

SVMMARIVM.

1 *Persona publica quæ alia constituenda, præter Præfectum.*

2 *Magistratus qui, & quales esse debent, ac quæ agere, & à quibus cauere, remissiuè.*

De alijs personis munera publica administrantibus. Cap. III.



TSI Præfectus Vrbis tam amplas habeat habenas, vt omnium personarum publico munere fungentiũ vices sustineat, attamen par erit, vt negotia facilius, & diligentius administrentur, officiũ partiri, videlicet ædiles statuere, qui curam habent ædium sacrarũ, & publicorum ædificiorum, vt dicit Varro. lib. 4. de ling. lat. & vt mensu- 1 *Personæ publicæ q̃ aliæ constituendæ, præter præfectum, earum potestas, & officium.*

rx,

ræ,ac pondera iusta sint, aliàs ea liceret ijs frangere.l. item quæritur.§.si quis mensuras. ff.loc.& maximè,vt res venales in foro sine vitio vendãtur, qui & circa id ædicta proponebant. l.1.ff.de ædil.edict. qui,& deceptis emptoribus succurrebant. l.1.& 4. l.sciendum. l. redibere.l.cum autem.eod tit & ne vetita vendantur, vt ait Suet.in Claud. Cæs. c.38. ad quos etiam curare spectat,vt annona abundans sit, & vt publica ædificia, pontes,viæ,& fines conseruentur, ius inter contrahentes decernentes,vt inquit Arist.lib.6.Polit.c.3.& Plato lib.6.de Legibus.& habetur in l.pen.ff.de via publ. ijdem curam quoq; habebant,ne incendia fierent.l.1. ff.de offic.præf.vig.& rei triticeæ præponebantur.l.2. §.deinde. ff.de orig.iur. quibus iuncti sunt præfecti annonæ,qui curent vt panis abundans sit,iustæ mensuræ, & bene conditus. l.munerum.§.qui annonam. ff. de mun.& hono Præfectis quoque iuncti sunt iudices mercatorum, qui de plano, & æquitate non inspectis apicibus iuris eorum causas cognoscant,vt ait Bart.in l.si fideiussor. §.quędam. & in l.Quintus Mutius. ff. mand.Prędecti ęrario,& eorum ministri, tributorum exactores,qui iustè, & & fideliter munus administrare debent.l.1.cum seq. C.de pręf.ęrario. & alij multi, de quibus supra in cap.de pręfecto,est dictũ. Et quòd ad annonam pertinet,quę est omnis annuus fructus, qui ad victum pertinet, panem,vinum,& alia edulia, & pensiones,& salaria victus causa data.l.1. C.de frumen vrb.constit.lib.11.l.1.l.iubemus. C.de erog.mil. ann.lib.12.l.1.& 10. de ann.ciu. C.lib.11.§.sic igitur. auth. vt iud. sine quoquo suffr. contra legẽ de annona ij faciunt qui fraudant annonã, vel malo dolo faciũt, vt carior fiat.l.1.& 2.ff.ad legem Iul.de ann quive impedit merces inuehi.l.1. C.de nouellarib. lib.11. vel retardat. l.1. C. de frum.urb.constit.lib.11. vel si qui frumenta reseruata in alios usus impendunt.d.l.1. vel si pecunia ordinata causa emẽdi annonam minuatur,

vel

vel in alios vsus conuertatur.l.2.C.eod. vel qui coemptas merces supprimunt,vel fructus nolunt vendere.l. annonam. ff.de extr.crim. vel qui falsa mensura vendunt.l.1. ff.ad legem Iul.de ann. qui tamen reseruant annonam, non vt carius vendant, sed vt Reipublicæ subueniant,vel sibi, non incurrunt hanc legem. d.l.1. cum nemo vendere cogatur, nisi instante necessitate, & relicto ipsi familiæ subsidio. l.nō est.ff.rerum amot. l.nullus. C.de Iudæis. l.inuitum. de contrah.empt.l. nec emere.C.de iure delib.vt Ioseph fecit Gen.41.hac lege piscibus etiam pretium imponitur.l.1. C.de pretio piscis.lib.14.C.Theodos.& etiam alijs rebus venalibus, iusto tamen pretio. l.vnica. C.de pretio panis. lib.14. C.Theodos. non licet etiam ab ijs qui curam habent annonæ quicquam illius in alios vsus conuertere. l.2. ff.de admin. rerum ad ciui. & qui frumento arenam miscet, tenetur de corrupto. l.si seruus seruum. §.item si quis. ff.ad legem Aquil. pœna annonam fraudantium est duplex criminalis, & nummaria. l.1. ff.ad legem Iul.de ann.

Magistratus præterea,iudicesve à Principe sunt cōstituendi, qui eius vice iustitiam populis administrēt, malos puniant,& ius suum cuique tribuant, siue causas criminales,siue ciuiles dirimant,qui esse debent vitæ integræ,& probatæ,vt inquit Plato lib.3.de Repub. Iustitiæ amatores,constantes,& fortes, temperati,docti, & prudentes,ac vigilātes, alieni ab auaritia,& prauis animi affectibus liberi,ac ambitione,misericordes, iudicantes secundùm allegata,& probata, nec accipere debent taxas pro causis, si habent sufficiens stipendium, modo, vt ibi; & in alijs seruare debent ea quæ latè scripsi tract. de Magistratibus, qui, alio tempore, Deo dante, in lucem edetur, cum longissimus sit, & iustum ferè volumen requirat.

Magistratus qui, & quales esse debent, ac qua agere, & à quib. cauere, remissiuè.

SVMMARIVM.

1 *Militare licitum est, vel bellare. si legitimè fiat.*
2 *Milites vnde dicantur, & vt sint necessarij.*
3 *Militia quotuplex sit.*
4 *Milites qui esse possint, vel non.*
5 *A Militia cessare non licet.*
6 *Milites quotuplices sint, & vt distinguantur.*
7 *Milites quibus formulis sumebantur.*
8 *Militares leges, vel militaris disciplina apud Priscos quæ.*
9 *Milites quibus qualitatibus constare debeant.*
10 *Dux exercitus quibus præditus esse debeat, & quæ peragere in bello.*

De Militibus, & primò secundùm se. Cap. IIII.

1 *Militare licitum est, vel bellare, si legitimè fiat.*



OTANDVM, quòd Militare, vel bellum gerere debitis circunstantijs seruatis, est de se licitum; probatur Gen.14. vbi Abraham bellum gessit, & parta victoria à Melchisedech benedictionem accepit, & est laudatus, vt ait Ambr.lib.2.de Abraham.c.7.& 8.& multi in veteri testamento bellarunt, & approbantur; sic in nouo testamento Ioannes Baptista approbat militiam si iustè exerceatur. Lucæ 3.

Ex Patribus August. ep.5.ad Marcellinum. ser.19. de verbis Domini-lib.22.contra Faust.c.74.&75.Ambros.lib.1.offic.c.27.& 29. dicens,in bellis seruari veram iustitiam, & habetur in cap.militare. c.quid culpatur. 23.q.1.

Ratione probatur,nam Princeps potest,& debet iure naturæ iniustitias à subditis repellere, & eos iustè protegere,

protegere, ergo & bello id agere licet, cum opus est, nec alia ratione id fieri potest, vt ait Aug.lib.6.q. super Iosue.q.10. cum finis belli sit pax, & tranquillitas Reipublicæ. 10.Eth.c.7 lib.7.Polit.c.14.& 15. & docet D.Aug.lib.19.ciuit.cap.12. & dixi tract.de Bello, modo, vt ibi.

Secundò, notandum. Milites dici à mollitie per antiphrasim, scilicet à duritia quam pro nobis sustinét. l.1.§ fin.de mil.testam. vel à multitudine, vel à malo, quod arcere solent, vt dicit Fest.de verb.sign. vel à mille, vt ait Varro lib.6.de ling.lat.& eorum vsus Reipublicæ est necessarius, vt enim Magistratus ei sunt necessarij, vt Rempublicam intus à malis hominibus purgent, vt ciues tranquillam degant vitam, sic milites, qui eam ab externis hostibus, & turbationibus purgant, & tuentur. 2 *Milites vnde dicãtur & vt sint necessarij.*

Tertiò, notandum. Militiam armatam constare exercitu triplici, terrestri, pedestri, & classico, & dicitur exercitus à militum exercitio, qui habebant ordines quosdam; scilicet acies, Principes, & globos, in quibus milites certo ordine consistebant, acierum duæ generales erant, antesignanorum, & postsignanorũ, quæ habebant sub se ordines distributos, vt ait Lazius lib.4. comment.c.1.Veget.lib.2.de re miliari. His ita not. 3 *Militia quotuplex sit.*

Primum sit dictum. Non omnes, sed quidam tantũ milites esse iure Romanorum poterãt, nam ciues Romani tantum milites fieri poterant, vt dicit Cic. pro Archia poeta; vnde Demosth.Olynt.1. suadet Atheniẽsibus tutius esse ciues ipsos militare, q̃ per peregrinos id agi; quod & Polib.lib.2.hist. comprobat, cum ciues fidelius, & acrius pugnent, exteri verò, vt qui sola spe premij mouentur, vel fugam arripiant, vel loca sociorum inuadant; nisi ij spontè accedant, & non pretio adducti, ac fideliter pugnent, qui sic probantur.l.1. C. qui milit.poss. Nec etiam omnes ciues admittebãtur, ij .n. excludebantur, qui nullo modicove censu, & ære 4 *Milites q̃ esse possint, vel non.*

censebantur, qui solum in tumultu maximo scribebantur, & familia, ac eorum res àpud Rempublicam obsidis loco erant: vt inquit Gellius lib.16. cap.10. serui quoque militare prohibentur, ignorantibus, vel scientibus dominis. l.pen. C.de re milit.lib.12.l.2. C.eod. lib.12.de cohort. l.pen.& fi. C.eod.de diu.offic. & idē testatur Dio.lib.48.& Oros.lib.6 c.20.quandoque tamen serui sunt libertate donati, vt pugnarent contra hostem, vt dicit Liu.li.24.similiter militare prohibentur patientes status sui controuersiam, & redempti ab hostibus priusquam se luissent, vt idem ait lib.4.l. qui status. ff.de re milit. prohibentur etiam proditores, & transfugæ, qui capite puniuntur.l.proditores.eod. nec curiales, cohortales, decurionum filij. l.2.& 4. C.qui mil.poss.lib.12.nec coloni, aut saltuenses.l.3. eod. nec negociatores.l.vnica. C.negot.ne mil.lib.12. nec profugi, ad bestias damnati, in insulas deportati, exules, relegati intra tempus exilij, rei criminis capitalis, adulterij, vel publico iudicio damnati. l.qui cum vno. ff.de re mil. l.2.§.miles. ff.de his qui not. nec qui dixit parentes maleficos.l.1. ff.de obseq.à lib.& lib. nec poetæ, nec adolescentes ante decem & septem annos: vt inquit Suet. in Augusto. & Liu. lib.5. nec censibus obnoxij.l.1.C.de tironib.lib.12.l.fi. C.de vet.lib.12.& in lege veteri Deut.c.20.1.Machab.3.Iud.7.excludebātur qui plantassent vineam nouam, vel domum constituissent, & vineam non fecissent communē, desponsati vxori ea non ducta, & timidi.

5 *A Militia cessare non licet.*

Secundum dictum. Non licet sine causa se, vel suos subtrahere militiæ, aliàs pater id faciens, exilio, & bonorum parte mulctatur, & filius in deteriorem militiam est dandus.l.4.§.qui filium.ff.de re mil. & etiam qui ad edictum non respondebant, in seruitutem redigebātur.d.l.§.qui post desertionem; & qui monitus à suo comite ire neglexerit ad patriam defendendam, capitali pœnę subijcitur si hostis regionem vastat.l.1.de

ijs

ijs qui ad patriam defendendam ire neglexerũt.lib.3. legum Longob. quod & in vsum est inductum: teste Iouio lib.34.hist. & Ammia.Marcell.lib.15.& Valer. Max.lib.6.c.3.& apud Romanos lex erat,vt ciues Romani decennio militarent, vt ait Tac.lib.4.Ann.

6 Tertium dictum. Milites varijs nominibus vocantur, & inter se distinguuntur; alij enim ab ordinibus dicuntur Gregarij, manipularij, legionarij, triarij, & huiusmodi.l.fi. C.de milit.veste.lib.12. alij à diuersitate armorum,vt caligati, hastati,pilani.§.quisquis autem.auth.quibus modis nat.coll.6. Tibicines à tuba, classici,loricati,velites,vel expediti,vt dicit Aelian. in re milit. alij electi,perpetui,addicti,stationarij,ciues, suffulti,stipendiarij.l.1.§.fi.ff.de offic.pręf.vrb. Legionarij, legio enim sex millibus constabat, signiferi, & alijs nominibus nuncupati; Rursus alij sunt imperantes,alij subditi, vt ait Liu.lib.8. ita vt quidam diceretur decurio decẽ millibus præfectus, & manipularis, viginti,vt ait Volaterr.lib.13. Vexillaris habebat milites centum octuagintatres,& cohors sexcentũ; Phalanx apud Gręcos erat octo millia militum, vt dicit Veget.lib.2.de re milit.c.2.Ex quibus omnibus acies instruebatur, cuius erant variæ formæ, scilicet frons, subsidia,cuneus,orbis,globus,forfices,serra, alæ, turres,vt ait Gell.lib.19. c.9. Alii pręterea milites erant tirones in scholis militaribus artem discentes.l.2.C.de tironib. lib.12. nondum scripti inter fortissimos milites.l.ex eo.ff.de milit.testam. alii scripti in militia,alii immunes ab ea qui per viginti annos fortiter dimicassent. Alii voluntarii, alii inuiti.

Milites quotuplices sint, & vt distinguantur.

7 Quartum dictum. Ad militiam assumpti quibusdã formulis admittebantur:primò enim euocabãtur,postea describebãtur, tum sacramentum militare eis iniungebatur,& eis dabatur zona cum gladio,quod dicebatur militię cingulum,qui tunc priuilegio militari vtebãtur.Plin.lib.6.hist.& habetur in l.pen. ff.de mil. testam.

Milites quibus formulis sumebantur.

testam. & postea in ordines distinguebantur, & stipẽdia eis assignabantur. Iuramentum verò duplex erat, vnum quo Calendis Ianuarij singulis annis astringebantur, vt non facerent furtum per decem millia passuum soli, nec cum alijs, & strenuè se haberent, Duci verò iurabant se fortiter iussa facturos, nec militiã deserturos, idque vel pollicibus eleuatis, vel strictis gladiis, vel ceruicibus admotis, vt ait Liu.lib.2.& 5.Dec. 3.& lib.7.Dec.1.Veget.lib.2 de re mil. & strenui donabantur corniculis argenteis, torquibus aureis, cingulo, & balteo: vt dicit Cassiod.lib.3.variar.

8 *Militares leges, vel militaris disciplina apud Priscos quæ.*

Quintum dictũ. Leges militares apud priscos multæ erant. Primò enim eis mandabatur, vt arma tãtum tractarent alijs negotijs omissis. l.milites.2 & l.militares.C.de re milit.lib.12.vnde & si ea in prælio amittunt, vel partem eorum graui pœnæ subijciuntur, licet tironi facilius parcatur, nec postliminio reuertẽti restituuntur, quòd turpiter sint amissa, l.3.§.miles.l.qui cõmeatus.§.arma. ff.de re mil.l.2. ff.de capt.& postl. reu. quod fecisse Epaminundam dicit Probus in vita eius. & mulieres Lacedemonæ cum clipeum filijs euntibus in bellum darent, dicebant, vt redirent cum illo, vel in illo, & Marcus Catonis filius, cum in pugna contra Macedonas, gladium amisisset, in hostes irruit, & inter cadauera eum inuenit, ne in manus hostium deueniret, vt ait Plut.in Paulo Aemilio & Cabrias Atheniensis naui eius percussa, maluit in ea cum clipeo interire, quàm sine illo ad alias naues incolumis euadere, vt ait Aemil. Probus in eius vita. licet hoc fortè Christiani non sit, cum vitę conseruatio sit post animæ bonum rebus omnibus anteferenda, nisi ex eius conseruatione peccatum incurratur. Vnde & arma portare soli militi licet, rustico non, nec mercatori, nisi dum transit per prouinciam, quo casu gladium sellæ debet alligare, vt se tantum à prædone defendat, nec domi ea etiam habere licet, nisi ob causam venationis, itineris,

neris, vel nauigationis, vel commertij, aut hæreditatis. §. nemo. §. ad palatium. de pace tenen. in vsibus feud. l. vnica C. vt arm. vsus inscio Princ. int. sit. lib. 12. auth. de armis. toto tit. coll 3. l. vnica. tit. quorum vsus inter. est. lib. 15. C. Theodos. §. si quis rusticus. §. mercator. de pace ten. lib 2. feud. tit. 27. l. 1. & 2. ff. ad legem Iul. de vi publ. Secunda lex erat, vt supra, ne quis militiæ se, vel suos subtrahat. l. 4. ff. de re mil. Tertia, ne se dedat miles cui non debet, sub graui pœna pro eius dignitate. l. 2 §. fi. ff. eod Quarta, vt milites obediãt præpositis, & eorum iussa exequantur, aliter desertoris subeant pœnam. l. 3. §. si præsides. eod. Quinta, ne prohibita à Duce faciant, sub pœna capitali, nec mandata omittant, etiam si res bene euenerit. d. l. 3. §. in bello. l. omne delictum §. contumaciæ. eod. quod seruarunt in filios Posthumius Tiburtius, & Manlius Torquatus, teste Valer. lib. 4. c. 2. lib. 9. c. 3. Plin. lib. de viris Illustr. Sexta, qui agmen excesserit, quandoque fustibus cæditur, vel militiam mutare cogitur, sic qui vallũ transcendit, vel per murum castra ingreditur capite punitur, si verò fossam transilijt, à militia reijcitur. l. 3. §. in bello. ff. de re milit. l. fi. ff de rerum diu. Septima, quòd qui intulit manus præposito, capite punitur, vt si erga eum contumaciam, vel irreuerentiam exercet, vel ducem non defendit. l. omne delictum. §. 1. ff. de re milit. l. 11. 12. & 13. in legib. milit. Iustin. d. l. omne §. contumacia. l. milites agrum. l. 13. §. irreuerens. ff. de re mil., d. l. 3. §. fi. & d. l. omne. §. fi. eo. l. 31. de leg. mil. Iustin.. Octaua, vt seditionem non excitent, aliter pœna est capitalis, aliàs reiectio à militia, & qui commilitonem vulnerarit, si lapide, à militia reijcitur, si gladio capite punitur. l. 3. §. qui seditionem. ff. de re mil. l. 13. Iustin. & d. l. omne. §. si quis commilitonem. de re mil. Nona, quòd nemo pullum alienum rapiat, auem non contingat, vuam non auferat, segetem nõ deterat, oleum, sal, lignum non exigat, annua sua contentus sit, & prædæ

hostium, non de lachrymis prouincialium gaudeat. ex Aureliano Imperatore, vt inquit Flau. Vopisc. in Aureliano. Nona, vt non distet ab auditu tubę exercitus, aliàs pro hoste habebatur, vt ait Appian. Alex. in Lybico. Decima, vt qui de via in alienam possessionẽ deflexisset, fustibus, vel virgis subijceretur, vt ait Lamprid. in Alexandro Cæs. tex. in l. 3. §. sed qui agrum. ff. de re mil. Vndecima, quòd qui stationis munus relinquit, castigatur pro modo delicti, vel deijcitur à militia. d. l. 3. §. qui stationis. quod & de legione dr. d. l. §. fi. Duodecima, vt milites, & tribuni per possessiones non vagentur, sed remaneant sub signis proprijs. l. tribuni. C. de re mil. lib. 12. si verò tempore pugnæ, vel dum acies instruitur, statione, vel signo relicto fugerit, vel ex loco prosilueric, cadaueris spoliandi causa, vel temerè hostes prosequendi, capite punitur. l. 22 in legib. mil. Iustinia. nec etiam licet à numeris ad alios numeros milites transferre, nisi ex publica vtilitate. l. contra publicam. C. de re mil. lib. 12. nec duci licet tempore belli commeatum militi dare passim, sub pœna capitali vtriq; inflicta. l. 1. C. de commeat. lib. 12. l. non omnes. §. 1. ff. de re milit. nisi paucis, & ad breue tempus, nec vrgente opposito hoste, & causis profectionis ante expositis. l. per hanc. §. vt autem. C. de erog mil. ann. lib. 12. l. nemo miles. eod. & desertor grauiter punitur, qui per prolixum tempus vagatur, vel belli tempore à signis abijt, quibus proximus est, qui ad diem commeatus non venit, nisi iusta causa sit detentus. l. 3. §. desertor. ff. de re mil. l. 1. §. desertor. C. de desertorib. lib. 12. d. l. 3. §. si ad diem. & l. qui commeatus. ff. eod. l. 4. §. edictum. quæ causæ examinantur, & condonatur, si gratia pietatis parentum, & huiusmodi non venerint, vel ob infirmitatem. d. l. 4. §. examinatus. ff. eod. Desertor verò diuersè punitur pro gradu personæ, si solus, vel cũ alijs, si in pace eques deserit, militiam mutat, pedes pellitur, in bello vterq; capite punitur, & qui eum recepe-

ceperit in domo, vel agro eum celando. l. 1. §. desertor. C. de deserto. lib. 12. & bona fisco addicuntur. d §. ex indulgentia tamen Principis in insulam desertor quandoque deportatur l. non omnes. cum seq. ff. de re mil. & hi pariter, qui non pugnant, alijs pugnantibus in proditorum numerum rediguntur, & infamia notantur, vt dicit Ammia Marcell. lib. 25. & habetur in li. 1. legum Longob. tit. de malef. 6. quod & afferit Cic. 3. Philipp. capitale id Francis fuisse, & apud Romanos desertores arguebantur, fustę cædebantur, vt dicit Polib. in 6. & si plures erant, sorte extracti cædebantur, vt supra, alij hordeo pro tritico vtentes extra vallum eiiciebantur, vt ibi dicit, si tamen desertor se offert, ex causa vitat pœnam desertionis. l. 4. §. edictũ. de re mil. post quinquennium tamen se offerens, deportatur, vel in militiam deteriorem mutatur. l. milites. §. desertorem. eod. tit. Transfugæ verò ad hostes, viui exuruntur, vel furca suspenduntur. l. si quis aliquid. ff. de pœn. vel ad bestias damnantur. l. 3. §. is qui. ff. de re mil. & à quocunq; possunt interimi l 3. §. fi. ff. ad legem Corn. de sica. si tamen armis resistant l. 2. C. de desert. lib. 12. quibus tamen parci potest si multos latrones apprehenderunt. l. non omnes. §. fi. ff. de re mil l. quisquis. §. fi. C. ad legem Iul. maiest. l. 1 C. de iis qui se dederunt. Sic qui in acie primus fugit, inspicientibus militibus, ob exemplum capite punitur. l. omne delictum. §. qui in acie. ff. de re mil. vt & qui metu hostium, lãguorem simulat. d. l. §. exploratores. cum in bello non liceat bis peccare; sic pater qui filium debilitauit, vt inhabilis sit militiæ, deportatur, l. 4. §. eum qui filium. eod & qui se impatientia alicuius doloris, tædii vitæ, morbi, vel furoris vulnerarunt, vel mortem sibi consciuere, ignominiam incurrunt, vt pusilli animi, si verò ea nõ prætendant, capite puniuntur. d. l. omne. §. qui se vulnerauit. l. si quis. l. respiciendum. ff. de pœn. l. 1. & 2 de bonis eorum qui mortem sibi consciuere; Sic qui igna

uia flagitiosa delitescit, capite punitur, quod & duces ea dissimulantes incurrunt, & rectores prouinciæ in bonis puniuntur. l.1.§.fin. C.de desert.lib.12. Sic qui excubias palatii deseruerit, capite punitur. l qui excubias. ff.de re mil. pro modo tamen negligentiæ aliter puniuntur. l.milites. l.fi.de custod.reorum. Vnde Epaminundas stationes circumiens, militem somno inuolutum interemit, dicens, qualem inuenit, talem se reliquisse, vt ait Polib.lib.6.licet id nimis seuerum sit; tribuni enim debent circuire excubias. l.officium §.fi.ff. de re mil.& testatur id in vsum inductum, vt tribunus qui stationes deseri passus sit, graui pœnæ sit subiect⁹. Valer.Max. lib.8.c.1. in quibus tamen omnibus clementia est vtẽdum, & æquitate, nec à Christiano viro neces ab aliquo, nisi ex graui, & publica necessitate est sumenda, cum prædictæ leges ad terrorem sint inductæ tantum incutiendũ, & nimis seuerum videtur, vt ex leui causa quis interficiatur. Duodecima, vt abstineant à furtis, aliter vi id faciens, ibidẽ suspendio necandus. ex l.36.in legib. militarib. Iustin. & si ioco id facit, duplum reddere cogitur, & è militia deponitur. ex l.32.eiusdem, quod & duces incurrunt. ex l.43.eiusdem. cum debeant esse contenti suis stipendiis. Luc.3. nec viatores etiam pulsare, vt ait Herodian.lib.2. qui & relictis castris, nõ debent se ad deprædationem, vel latrocinium conferre. l.fi. C.de desert.lib.12. nec subditos grauare. l.fi. §.erit autem. C.de re mil.lib.12.l.3. C.de erog.mil.ann.lib.12. qui & prædam cũ hostibus diuidere non debent, aliàs viui cremãtur. l.si quis barbaris. C.de re mil.lib.12. tametsi præda debeat diuidi inter milites, & custodientes etiã sarcinas. 1.Reg.30. vel danda Duci, qui pro merito eam diuidet inter milites; qui & animalia sua à pascuis publicis, & priuatis prohibere debent. l.2.& 3. C.de pascuis publ. & priu. lib.11. qui & iusta æstimatione res venales mercari debent, nil à dominis accipiendo, nisi spontaneis, & ex

sol-

ſoluendo, vel chirographis cauendo. Decimatertia, vt non ſtuprent virgines, vel puellas, aliàs naſus eis amputatur, & in tertia parte eorum bonorum condemnantur. d. l. 36. Iuſtiniani. qui & ſcorta in aciem ducere non debent, vt ait Alex. ab Alex. lib. 1. Genial. c. 12. & Ariſt lib. 2. Polit. Decimaquarta, vt milites à locis vbi conſiſtunt non transferantur ſine Principis licentia, & dux cauſam Principi ſi vtilis ſit Reipublicæ habet inſinuare l. milites. C. de offic. mag. mil l. contra publicam. C. de re milit lib. 12. Decimaquinta, vt nemo ob militem legendum, vel mittendum æs accipiat. l. eadem lege §. lege Iulia. ff. ad legem Iul. repet. Decimaſexta, vt ſocios mortuos ſepeliant, vt inquit Valer. Max. lib. 9. c. 8. Aliæ quoque leges ſunt ad arbitrium Ducis, cuius mandatum pro lege habetur ſub pœnis prædictis, & aliis. l. 3. §. pœna. §. in bello. ff. de re milit. l. qui commeatus §. fin. eod. tit. & eas enumerat Alex. ab Alex. lib. 2. Genial. c. 13. & habetur in l. 3. C. de re mil. lib. 12. l. 1. C. de infamib. lib. 10. l. ſed & milites. §. ſcribit. de excuſ. tutor. l. 4. §. ignominia miſſus. ff. de re milit. quæ temperantur ob tirocinium. l. 3. §. ſi plures. l. 4. in fi. & l. 14. de re mil. vel ſi ob vinum, laſciuiam, & huiuſmodi ſit erratum, vel ex miſeratione, qua vti par eſt. l. 6. §. per vinum. eod. l. 4. § qui filium. l. nō omnes. §. qui in deſertione. l. milites. § ſi. ff. de re mil. Vetatur etiam militibus ne prædia emāt in prouincia, vbi degunt, alibi eis id conceſſo. l. milites. l. milites agrum. ff. de re mil. & paterna ibi habentes vendere coguntur, ne ob eorum culturam à militia auocentur, domū tñ ibi habere poſſunt. d. l. milites. qui nec cōducere prædia poſſunt. l. milites. C. locat. nec equum extra prouinciam ducere permittitur, nec ad opus priuatum, vt piſcatum, venatum, &c. eſt mittendus. l. officium § patronus. de re mil. cum & coloni militare prohibeãtur. l. fi. C. de mancip. & colo. li. 11. Nec debet miles curā ciuitatis arripere, vel munera perſonalia, aliter priuile-

gijs militiæ nudatur. l.militares. C.de re mil.lib.12.l. milites. C.de re mil.l.armatæ. C.qui pet.tut. qui nec artem ludricam debet exercere sub pœna capitali. l. quædam.ff.de pœnis. Alia multa ad hoc facientia videantur apud Tolos.lib.11.de Republ.cap.5.cum seq. quæ post hæc scripta vidi, & vt non necessaria relatu mihi visa, omisi.

9 Sextum dictum. In militibus plura requiruntur, vt laude digni sint. Primò enim in eis consideratur patria vnde orti sunt, vt non sit lasciuiæ dedita, & laborũ intolerans, vt ait Curt.lib.7. & Tac.lib.1.& 3.Annal. sed laudantur, qui in locis asperis, maximè ex agricolis orti sunt, vt dicit Veget.lib.1.de re mil.c.3. & Cato.lib.1.de re rustica.vt qui sub dio, & in labore nutriuntur, Solis ardorem patientes, delitiarum ignari, simplices animo, paruo contenti, duratis ad oĩum malorũ tolerantiam membris, quibus gestare ferrum, fossam ducere, & quodcunq; onus ferre consuetudo est, vt ibi dicit Veget. sic tamen, vt non sint piscatores, nec aucupes, qui procul arcendi sunt à castris, & sumẽdi agrorum cultores, fabri ferrarij, carpentarij, & aprorũ venatores, quibus labor non est inassuetus, non locus asper, non armatus hostis formidolosus, assueti hieme, & æstate pati, humi requiescere, eodem tempore inopiam, & laborem tolerare, vt ait idem Veget.d.lib.1. cap.3.Sallust.in Iug. Cæsar lib.1.de bello Gall.& maximè qui locos saltuosos, & septentrionales, vel mari proximos incolunt, vt qui laboribus magis sint apti, vt ait Tac.lib.6.Ann.equites tamen possunt nobiles esse.

Milites quibus qualitatibus cõstare debeant.

Secundò, ætas etiã conueniens in eis requiritur, vt scilicet eligantur ab anno decimseptimo. vsq; ad quinquagintaquinq;, vt esse possint boni veterani ex longo exercitio, & facilius sit instruere nouos milites, quàm veteres reuocare, vt ait Veget.lib.2.c.23.& lib.3.c.10.

Tertiò, corpus conueniens in eis laudatur, de qua re præclarè idem Veget.lib.1. cap.6.ait; sit adolescens

Martio

Martio operi deputandus, vigilantibus oculis, erecta ceruice,lato pectore,humeris musculosis, valentibus digitis,longioribus brachijs, ventre modicus, exilior cruribus,suris,& pedibus, non superflua carne distentis,sed neruorum duritia collectis, nec magna statura laudatur,sed fortis,vt senos pedes non excedat,vt dicit Veget.lib.1.c.5.& mediocris cæteris magis laudatur,vt ait Liu.lib.7. remota obesitate, cum noceat velocitati, vt idem Veget.ait lib.1.c.4.& 6. & Tac.lib.2. hist. omnes tamen vsui esse possunt in bello, exigui corpore,tormento minori gerendo,mediocres maiori, proceres hastæ, quibus frænum disciplinæ relaxari non debet, ne fiant petulantes, & inobedientes, ac inde tumultuantes.

Quartò, requiritur in eis animus acer, præsens, & acutus,sagax,cũ audacia,vel fortitudine, & confidentia militari,quibus sudor,puluis,& huiusmodi iocunda sint,& nil metuant nisi malam famam, vt idem ait Veget.lib.1.c.7.& 8. Cic.2.de orat.Sallust.in Iug.Lucan.lib.1. non enim debet timere miles quantumuis superbos,nec ab eis fugere,sed illos adoriri, vt de Lutio Minutio, ait Valer.Max. lib.2. tit.de discipl.milit. & Sen. ad Lucillum. Generosos animos labor nutrit, nec sciunt timere sudorem.

Quintò,in militibus animi virtutes requiruntur,vt commendabiles sint, nempè castitas, vnde stationes militum castra dicuntur,quasi castrata,vel casta, quia inde abesse debet libido,quæ vires eneruat;vnde Deuter.23.mulieres castra ingredi prohibebantur; & Valer.lib.2.tit.de disciplina milit.refert,quòd Cornelius Scipio è castris duo millia scorta expulit,quo acto Numantiam solo æquauit; obedientia præterea in ijs requiritur,laus enim militiæ in obediẽtia precipuè consistit.c.summa.c.quid culpatur.cum seq. 24.q.1. vnde Manlius Torquatus ob inobedientiæ crimen propriũ filium occidi iussit,vt ait idem Valer.d.tit. in quo tamen

men æquitas, vt supra est dictum, est adhibenda. Scientia præterea, vel experientia militaris in militibus requiritur. l. vnica. C. de castr. omn. palat. pec. lib. 12. cũ scientia militaris nutriat audaciam, vt ait Veget lib. 1. c. 1. & lib. 2. c. 1. & 24. & vsus armorum magis prosit, quàm vires, vt ibi dicit. Vigilantia etiam in militibus requiritur ne dormientes inuadantur ab hostibus. l. pen. ff. de offic. præf. vig. vt Macrobius Carthaginensium dux Assirios, vino & mandragoris inebriatos, interemit. Patientia etiam in militibus requiritur in aduersitatibus, & malis belli, vt tolerantia sitis, famis, frigoris, caloris, vulnerum, & huiusmodi, æquo animo tolerandis. l. vnica. §. 1. C. de caduc. toll. & probat Cic. lib. 2. Tusc. q. Fortitudo etiam in militibus requiritur, quæ facit hominem stabilem, & cõstantem in arduis, vt habetur in cap. de fortit. ciuis. & propriè militi congruit, cum in periculis mortis assiduè versetur. tex. in. l. fortissimi. C. de erog. mil ann. lib. 12. Strenuitas etiã in milite requiritur, quæ eum audacem reddit, vt pro gloria Dei, non vereatur mortem subire, vnde etiã bonum nomen acquirit, quod sine termino durat. l. qua actione. §. si quis in colluctatione. ff. ad legem Aquil. & talis dicitur semper viuere. d. l. Deuotio etiam in militibus requiritur. l. tam collatores. C. de re milit. deuota enim oratio plurimum valet ad fortitudinem, quæ de cœlo est. 1. Machab. 3. & 11. vnde Ionathas post orationes hostes in fugam vertit. d. c. 11. & dum Moyses ad cœlum manus eleuans orabat, vincebat populus. Exodi 17. Disciplina præterea militaris militibus summè est necessaria, vt scilicet mulieres procul ab exercitu absint, & impedimenta, vehicula superflua, & milites in armis exerceantur, duci ad nutũ obediant, feroces in hostes sint, in ciues humani, & huiusmodi præstent de quibus hic. Fidelitas etiã in militibus requiritur, cum primum fundamẽtum iustitiæ sit fides: vt dicit Cic. lib. 1. offic. & maximè in militibus requiritur,

ritur, vt ait Veget. lib. 1. c. 2. de quo dixi sub cap. de Fidelitate ciuis. Perseuerantia etiam in militibus requiritur, cum decoratus prædictis virtutibus nõ sit reportaturus victoriam, nisi in ijs perseuerauerit. Vnde Romani, quia contra Carthaginenses in bello perseuerauerunt, eos penitus deleuerunt. Charitas etiam mutua in militibus requiritur, aliter desolabuntur, quod etiam conuenit, cum socij sint, & maior eis insit societas, quàm inter eos qui sunt eiusdem familiæ. l. militē. C. de procurat. sibi inuicem auxilium præstando. Sapientia etiam in militibus requiritur, cum vir sapiens & fortis sit. Prouer. 24. & fortitudo valdè destituatur, nisi per consilium solidetur, & parua sint foris arma, si non est domi consiliũ, vt ait Cic. 1. de offic. & turpe sit militi dicere, non putaram, & non viribus, aut velocitate corporis res magnæ gerantur, sed consilio, authoritate, & scientia, vt idem dicit lib. de senectute; vnde Alexander victorias magnas obtinuit, quia cõsilio gubernauit exercitum; quod & probat Hom. lib. 2. Iliad. Nestoris consilium plurimum Græcorum profuisse victoriæ. Vltimò, fœlicitas facit milites commēdabiles, vt ait Veget. lib. 3. de re milit. in princ. quæ prouenit vel ex virtute animi, diuitijs, rerum cognitione, & huiusmodi, vel ex diuina permissione, aut prouidentia, qui laudantur etiam si habent cicatrices in facie ex vulneribus in prælio sibi illatis remanentes, quòd signum sint virtutis bellicæ. Et cum milites triplicis sint speciei, subditi, externi sub mercede conducti, & auxiliarij à Principe amico, eius expensis in auxilium missi, primi ex his pluris faciendi sunt. Demosth. Philip. 11. nu. 6. Polib. lib. 6. nu. 24. cum ij magis Principē ament, nec timor sit, vt ab inimicis corrumpantur, & se magis norint, vt inquit Tucid. lib. 1. nu. 77. post quos mercenarij plures faciendi sunt, cùm ob stipendia magis Principi deuicti sint, auxiliarij verò pro libito recedere possunt, & sæpè id agunt in maioribus angustijs,

ſtijs, vnde Romani, & Macedones proprijs militibus imperia adepti ſunt. Polib. lib. 11. num. 12. qui proprij eligi debent, vt ſupra, & in armorum exercitio inſtrui, ita vt ſonitum tubæ notint, timpani, & ſigna bellica, & acies inſtruere, & diſſipati reuniri ſciant, progredi, dimicare, aggredi, & protegere, & equites agiliter equũ inſilire, & illum regere. Xenoph. de diſcipl. eq. num. 2. qui ducibus obediant, à potu, cibo, & ſomno, abſtinere ſint aſſueti, ac libidine. Plato. lib. 12. de legib. nu. 4. & inter milites veterani qui diu militarũt ſunt p̃ferendi, vt & ſi exercitus ex ſubditis ſit, ſatius eſt, vt diuerſis conſtet nationibus, ob æmulationem qua dimicãt, & æquè Principi ſint fideles, ob bona vxores, & liberos quos ibi habent, ſed ſi mercenarijs, auxiliarijſve conſtat, ſatius eſt, vt ex vna tantum natione conſtet; ſic enim magis inter ſe conueniunt; vt & ſatius eſt exercitum conſtare immenſo numero militum, quàm mediocri, vt in arcibus eius pars locari poſſit, & hoſtium vrbes expugnari valeant, in prælio verò ineundo, ſatius eſt mediocris numerus, quàm immenſus, ſic enim facilius nutriri poteſt, aptius dirigi, & in obedientia contineri, vt & exercitus conſtans ſolis peditibus, èquitibus tantum conſtanti eſt præferendus, niſi vbi adſunt campi deſerti, & flumina longe inuicem diſtant, cum equites promptiores ſint ad ſibi conſulendum, & pedites ab ijs cingi poſſint; qui verò peditibus ſimul & equitibus conſtat, ei qui altero tantum ex his conſtat, eſt præferendus. Xenophon Pædiæ Ciri. lib. 4. nu. 4. & lib. 5. num. 33.

10 *Dux exercitus quib. praditus eſſe debeat, & q̃ peragere in bello.* Septimum dictum. In Duce exercitus multa requiruntur. Primò, ſcientia rei militaris, quæ acquiritur per ſolertiam, vigilantiam, aſſiduitatem locorum, doctrinam, & lectionem librorum de re militari, per quã ſciant milites inſtruere, & hoſtes opportunè aggredi, caſtra mouere, ea vallo, & foſſa munire, vigilias crebras ponere, & eas per ſe circuire, ne quis ordinẽ egrediatur,

diatur, noſſe diligenter quid hoſtes agant, ſcire quomodo acies inſtruenda, qui vrgendo, trahendove bello modus, quomodo caſtra expugnanda, vel propugnanda, & in rebus ambiguis, & repentinis, quod capiendum conſilium, qui & milites amet, nec eos temerè periculis exponat, erga externos maximè humanitate vtendo, & erga peccantes nimia indulgentia, vel ſeueritate non vtens. Xenoph.lib.6.nu.6.

Et in ſumma, prima cura à Principe ſumenda eſt in bono, & perfecto duce eligẽdo, cum tali nil rarius inueniatur, vnde Philippus Macedo mirari ſe dicebat, quòd Athenienſes quotannis nouos Imperatores eligerent, cum is in tota vita nullum ducem bonum, niſi Permeniona inueniſſet, qui & dicebat præſtantiorem eſſe exercitum ceruorũ imperante Leone, quàm leonum duce ceruo, & Cæſar cum iret in Hiſpaniam contra Petreium, dixit non magni ſe eum facere, quòd is iret ad exercitum ſine duce, & ideò quo difficilius eſt bellum, eo magis curandum, vt ſuperior, vel ſaltẽ par hoſtium duci dux quæratur, qui non minor ſit annis triginta, niſi virtute multum præſtet, in quo ſit ſciẽtia rei militaris, virtus, authoritas, & fœlicitas, labor in negotijs, fortitudo in periculis, induſtria in agẽdo, celeritas in conficiendo, & experientia, vt Cic.ait orat. pro lege Manil. ingenio præſtans, cautus, & prudens, conſtans, & fiducia repletus, quæ proſunt ad victorias comparandas, vt dicit Valer.lib 3. c.7. noſcens varijs modis milites ad bellum excitare, & confirmare, leuibuſq; certaminibus eos exercens, ne nouum bellum ſuos, id verò hoſtes terreat, vt ait Liu.lib.7. qui non temerè cum hoſte confligat, & optimè res hoſtium cognitas habeat, non tamen transfugis temerè credens, qui & ad omnia aſpera ſe ducem præbeat, ſic tamen, vt in periculis cautè verſetur. Qui ſic inuentus, vnus exercitui præfici debet, ac continuus, cum libera poteſtate, qui tamen à Principe ante non ſit offenſus, vel igno-

ignominia, vel damno affectus.

Secundò, requiritur virtus, vt primus sit in agendo, & præliando, vt ait Liu. lib. 7. & ei adsit sapientia in consulendo, consilium in prouidendo, industria in agendo, celeritas in cõficiendo, labor in negotio, & fortitudo in periculis, humanitas, modestia, suauitas, facilitas, vt à militibus ametur, temperantia, innocẽtia, castitas, fidelitas, quæ acquiruntur ex dignitate, & bonis moribus, & iustitia, vt inquit Cic. pro lege Manil. & præstet ingenio sagaci, vt norit hostibus insidias tendere, & ab eis motas vitare. Xenophon lib. 1. Pædiæ Ciri. nu. 59 & curet nosse naturam Ducis aduersi, sic enim viam discet qua eum superare valeat, vt dicit Polib. de Annibale. lib. 3. nu. 39. & in eo etiam liberalitas adsit qua milites alliciat. Xenoph. de discipl. n. 43. & facundia in persuadendo. idẽ lib. 1. Pæd. Ciri. n. 22. ac norit arcana celare, ne ab hostibus resciantur.

Tertiò, requiritur authoritas, quæ multum valet ad bella administranda, quid hostes, quid socii de Imperatore existiment, vt ait idem Cic. loco cit. quæ acquiritur ob virtutem, corporis formositatem, dignitatem, honorem, potẽtiam, diuitias, nobilitatem, fœlicitatẽ, humanitatem, clemẽtiam, & alias virtutes, de quibus supra, ea enim in officio milites Dux continet, vtendo pro tempore seueritate, cum mitiras viles reddat, quæ tamen cum comitate sit iuncta, & Dux cum eis corpus exerceat, cultu corporis parum ab eis differens, & inopibus, ac sauciis necessaria ministret.

Quartò, requiritur prouidentia, vel prudentia bellica, qua nullibi se committat euentui, nisi quatenus necessitas cogat, vt ait Liu. lib. 22. cum oporteat ducẽ magis respicere, quàm prospicere, cum præliorum delicta emendationem non recipiant, nec liceat in bello bis peccare, vt inquit Veget. lib. 1. c. 13. & temeritas, præterquam ꝙ stulta est, sit etiam infœlix, vt ait idem Liu. d. loco. & melior sit Dux circumspectus, quàm

nimis

nimis audax, vnde nimia audacia Demetrij Regis eius perditionis causa extitit, vt ait Polib.lib.3.n.13.51. & Minutij, ac Terentij Varronis Ducum Romanorum, vt inquit Liu.lib.2.Dec.3. nu.30. & ideò Dux mediũ tenere debet inter timorem, vel cautionem, & nimiam audaciam, vt dicit Plato lib.9.nu.4. qui tamen non sit nimis timidus, cum id afferat maxima damna. Polib. lib.3.nu.40. paratus magis mori, quàm locum relinquere, vbi id in publicum bonum cedit, vt idem Plato ait lib.3.de legib.nu.7. Polib.lib.6.nu.14. & si duo duces extent, vnus nimis audax, alter nimis cautus, primus est eligendus, vbi Princeps hostes aggredi vult: secundus, si se tantum tueri vult, & defendere, vt solét esse, vt plurimum senes, & experti duces, nimis audaces iuuenes, & inexperti, qui & geometriæ, ac arithmeticæ, peritus esse debet, vt norit acies instruere, ac diuidere, situs opportunos capere, castra metari, & huiusmodi, vt idem Plato lib.7.de legib.dicit.nu.7.& 8. & Polib.lib.9. num.17.

Quintò, requiritur fœlicitas, quæ est à Deo, vt supra est dictum; & qui est præstãtior cæteris in Ducem est eligendus.c.licet.8.q.1. & qui ante fuerit miles, & in dubio debet eligi magis de Regno Principis, quàm extraneus, & qui assiduè militauit, & maiora stipẽdia obtinuit, est præferendus, & vbi differentia sunt merita, spectatur primò fœlicitas, tum sciẽtia rei militaris; tertiò, virtus, vel præstantia, quartò, authoritas, quintò, dignitas, & honor, sextò, ætas, & tempus, septimò, nobilitas, octauò, natio, vel origo, nonò, diuitiæ, vt scilicet is eligatur, qui pluribus qualitatibus ex his pollet, vel potioribus, qui etiam plus proficiet apud suos milites comitate, quàm morum asperitate, nec lentus sit in deliberando, vbi maximè facto opus est, & in rebus asperis fortissima consilia sequatur.

Sextò, ad Ducem alia etiã requiruntur, nempè consilium, vt supra, cum eo plura quàm vi perficiantur, vt

ait Tac.lib.2.hist. & Imperatoris sit non minus consilio, quàm gladio superare, vt dicit Cæs.lib.1.com.bell. ciu. occasionem in primis obseruando, quæ in rebus bellicis maximè valet, & magis quàm virtus, vt inquit Veget.lib.3.c.26. sic armatus intendendo, ne suæ occasioni desit, nec suam hosti det, vt ibi dicit c.28. & curando, vt bona sui fama uigeat, maximè sub initio, cũ primis euentibus metus, uel fiducia gignatur, ut ait Tac.lib.12.13.Ann. sic tamen, ut aduersarij potẽtiam ex fama non timeat, sed tantum ex iudicio, qui dum adhuc res integræ sunt, ne minimum quidem de maiestate concedat, ne patientia, & modestia hostes fiant ferociores, & necessitatem pugnandi suis militibus imponat, hostibus remittat, qui & exercitus consilia non sequatur, cum militibus cupido pugnandi inesse debeat, at Duces prouidendo, consultando, & cunctationes sæpius, quàm temeritate prosint, ut ait Tac.lib.3. hist. & malè imperetur cum uulgus regit Duces. Qui, & securitatem fugiat, cũ nemo celerius opprimatur, quàm qui nihil timet, ut dicit Vell.lib.2. & contemptus hostis cruentum sæpè reddat certamen, ut Liuius ait lib.21. Vnde omnia inquirenda, & excutienda, nec confidat hostium dissensioni, cum ciuium contentiones cessent, ubi hostes foris sunt, qui tamen suorum seditiones comprimat, proprios, & hostiũ exercitus, locorum situs, & naturam regionis noscendo, ut idem dicit lib.22. cũ is difficilè uincatur, qui de suis, & aduersarij viribus potest iudicare, ut dicit lib.3.c.26. & maximè noscendo naturam Ducis, vt supra, & hostiũ, quidam enim primo impetu feroces sunt, mox languescunt, ut ait Liuius lib.7. & Tac.lib.12.Ann. nectendæ etiam moræ, mutandi loci, & sic hostes separandi, ut ibi dicit, & Veget.lib.3.c.9. & pugna nunquã temerè ineunda, cum ibi de summa rerum, & existimatione agatur, unde Paulus Aemilius dixit, prælium collatis signis non ineundum, nisi ex necessitate, uel occasione oblata,

oblata, vel cum maior emolumenti ſpes, quàm damni metus oſtenditur, vt dicit Suet. in eo. c. 25. cũ incertus ſit exitus pugnæ; vnde lentè agendum eſt maximè aduerſus hoſtem quem tempus deteriorem in dies, & locus alienus facient, vt ait Liu. lib. 7. cui nullæ ibi vrbes ſint, vt idem dicit lib. 22. pugna tamen quandoque ineunda, ſed cõſilio, & iudicio, ſi res eius in arcto ſint, nec commeatum, ſupplementum, vel pecuniam habeat, vt ait Tac. lib. 2. hiſt. Liu. lib. 22. vel hoſti superuenturæ ſint copiæ, vel timor ſubeſt ne à proprijs militibus deſeratur, aut amicis, vel nouit hoſtem territũ eſſe, & ſeipſum timere; vel veretur ne proprij milites, nõ dimicando, animo deſpondeant, vel viribus hoſti præſtat, vel multũ acquirere poteſt, vincendo, & parũ amittere, pugnæ iacturã faciendo. Deo deſuper prius inuocato, & militibus ſanctiſſimis ſacramẽtis refectis, ſpe in Dei auxilio collata. Vel etiam ſi propria pars ſit potior, quod eſt diligenter cognoſcendum cõſilio adhibito, proprias, & hoſtium copias cognoſcendo, & ſi in multis rebus ſe ſuperiorẽ agnoſcat, ne differat conflictum, vt dicit Veget. lib. 3. c. 9. aliter res temerè euẽtui non ſunt committendæ; nõ ſpernenda etiam ſigna apparentia, & ſomnia, modo nõ ſint ſuperſtitioſa, ſed diuinitus immiſſa, ijs tamen facilè nõ eſt credendũ, nec inſiſtendũ. Videndum etiã quomodo pugnetur, captando tempora, vt imparatis, cibum capientibus, in itinere laſſis, equos paſcentibus, & nil tale ſuſpicantibus ſuperueniat, ſi bellum ſit iuſtum, cum boni Duces, non aperto Marte, vbi eſt commune periculũ, ſed ex occulto ſemper attentent, vt ait idem Veg. d. lib. 3. c. 9. & 23. ſic enim ſui audent, alij trepidant; vt tamen occaſio momento non omittatur, vt idem dicit lib. 25. in neceſſitate tamen, vt ſupra, ei eſt inſeruiendum. Locus etiam conſiderandus, an hoſtibus, vel ſibi ſit commodus, loci enim opportunitas plus valet ſæpè, quàm virtus, vt idem dicit lib. 3. c. 9. & 26. vt ſi equitatus ſit,

campi aperti inueniantur, si pedite certatur, loca angusta eligenda, fossis, paludibus, vel arboribus impedita, vt ibi dicit, nisi pedites sint hastati, tunc enim cāpus liber eligendus, & quandoq; expedit milites non fidere locis, vt quòd non propè sint mœnijs, sic enim acrius dimicant, cum nulla sit spes effugij, vt ait Tac. lib. 2. Ann. & 3. hist. Acies etiā est rectè instruēda, quod plurimum iuuat, & èconuerso, vt dicit Veg. lib 3. c. 14. ita vt equites cum curribus in principio sint, à tergo flos, & robur belli, in medio ignaui, vt etiam nolentes pugnent, sic tamen, vt electissimos ex peditibus, & equitibus habeat dux post aciem in subsidijs præparatos, vt idem dicit lib. 3. c. 17. & quasi in insidijs, quia sic superueniūt terribiliores hosti, quia inopinata terrēt, vt ibi dicit c. 26. vt repentinus clamor, vel aspectus sæpè fuget exercitum, cum oculi, & aures primi cuncta excipiant, vt inquit Tac. de morib. Germ. expedit etiā aciem per nationes distingui, vt contentione decertēt, cū sic fortes, & ignaui cernantur, vt idē dicit li. 3. hist. ita vt exteri, & mercenarij proximi sint discrimini, eos tñ tuendo, vt idē ait in Agric. qui, & primus debet instruere aciem, sic enim pro arbitrio eā instruit, & animus suis additur contrarijs minuitur, cum plus animi sit inferēti periculum, quàm propulsanti, vt Veget. ait lib. 3. c. 18. Liu. lib. 28. qui & debet ardorem animi vultu, & oculis præseferre, ꝙ sic suis animus augeatur, & èconuerso ex tristi vultu minuatur, & ad fugam parentur, vt ibi dicit c. 22. eos verbis excitando, quòd timidi mortem subeant, audaces eam effugiāt, & audacia pro muro habeatur, vt dicit Liu. lib. 22. & spe victoriæ, & honesti, ac præmij eos cōmoueat. In prælio si sui inclinant initio, nō diffidat Dux, cum sæpè id eueniat quibus victoria debetur, non omittendo aliquod officium constantis Ducis, & fortissimi militis, vt inquit Tacit. lib. 3. hist. cedentes retinendo, consilio, manu, voce, suis conspicuus, & hosti terribilis. Si sui vincunt, cohibeat

beat eos, nec nimis diffundat, sæpè enim fusa acies dispersim sequentes interimit, vt ait Veg. lib. 3. c. 25. cum ex desperatione animus crescat, vt ibi dicit; & necessitate compulsi pugnent; sed via hostibus, qua fugiant, munienda, vt idem Veget. dicit cap. 21. qui & à præda sunt cohibendi, vt inquit Tac. lib. 4. hist. dum pugnãt, nisi ea consummata, aliter sæpè vincentur vincentes, quod fiet si ante diem prælium incipiatur, & Dux iubeat, vt nemo prædetur; vel, & tutius, vt omnes ei prædam consignent; quam is postea inter milites pro eorũ meritis diuidet, dando aliquam eius portionem ijs etiam qui sarcinas custodierunt, vt ibi dicit, & Polib. lib. 10. nu. 15. Quòd si Dux occidatur, præsentes id celent, & corpus abscondant, ne milites animo despondeant, quod ne cõtingat, fortissimis exercitus stipatus incedat; Quòd si in prælij initio proprij milites retrocedant, id indicet Dux eius iussu effectum, quod & fiendum si qui ex suis in prælio ad aduersarios diuertant, curans, vt & hostes id norint; vt & si Dux initio terga vertat terrore correptus, id studiosè effectum indicetur. Et in summa, in prælijs iustis Dux quamcunque prærogatiuam procuret, & superioritatem, quod fit si vigilantes tota nocte hostes armatos detineat, signa bellica pulsando; vel primo mane proprios milites, vt præliaturos disponendo, qui iam æserint, sic .n. ieiunos fatigabit. Liu. Dec. 3. lib. 8. nu. 9. vt & situm altiorem eligere debet, vt maiori impetu inimicum opprimere valeat; & si præstat numero militum, locũ spatiosum eligat, vbi eos extendat, si minorem obtinet, locum angustum secernat. Liuius lib. 5. Dec. 1. qui & sic suas copias extendat, vt à tergo Solem, & ventum habeat, qui facies hostium conturbent; qui & si præstat armis, quibus propè certandum est, quàmprimũ quęrat cum hoste cõiungi, vbi inferior est ijs quibus procul certatur, vt & prodest si dum certatur, vox spargatur, quòd Dux hostium occisus sit, vt & prodest vocẽ

emittere, quòd copiæ sibi superueniát, & magis si ges tes inutiles exercitus iubeantur, vt à longè cum arundinibus in manibus detentis, se prodant, sic enim hostes terrentur, & eò magis si copiæ sint veræ auxilij superuenientis, vt ait Xenoph. de discipl. Qui, & si proprij milites seruát vigorem in initio prælij incœptum, primus aggredi hostem debet, si secus, si præliandũ est cum hostibus, qui in initio tantum vigorem seruant, satius est eos expectare, quòd si pares sint naturæ, potius est eos aggredi; & idem dicendum si hostes sunt animi pusilli, & armis paucis muniti; sic tamé, vt proprij milites ita à longe aggressum non incipiant, vt acies dissipent, & vigorem amittant, acies disponendo, modo, vt supra, eum tamen ordinem variando quandoque prout expediens videtur, pro diuersitate situs, & armorum, quibus est dimicandum, & numero militum, & hostium qualitate; Vnde Dux, qui hastis vtitur, aciem densam, & crassam instruere debet, curans, vt omnes hostes à fronte aggrediatur, cauens ne in loco aspero, & inæquali, angustove dimicet, sed plano, & aperto, vt ait Polib. lib. 17. maximè si cũ hoste pugnat, qui armis breuibus, & magni ictus vtatur, & vndique armis cincto, sic enim si vniti dimicent hastarum cuspidibus aciem hostium facilè penetrabunt, & eam dispergent; cauens tamen ne exercitum tergo fluminis ripæ vicinum aptet, ne si ei pedem referre opus sit, in flumen decidat, quòd si peditum numerus inferior numero hostium sit, ordines exercitus raros extendat, vt hostem terreat, ne se aggrediatur, si equitum numerus verò minor sit, densos eos accommodet, sic enim ob equorum magnitudiné maior numerus videbitur, vel famulos cum arũdinibus, cum militibus misceat, quæ tamen agenda sunt dũ hostes procul sunt, ne fraudem agnoscant, qui si, hoc non obstante, accedant, acié vniat, & curet vt à fronte tantum expugnari valeat, si situs id patitur, nec à lateribus cingi se patiatur, vt idé

dicit

dicit, Xenoph. de discipl. n. 30. Quòd si Dux præstet numero militū, eos magis quàm fieri potest simul vniat, vt minor numerus videatur, equites verò in plures acies dispergat, iubens, vt primi lanceas erectas detineant, posteriores demissas. Xenoph. de discipl. nu. 32. & tunc cum est præliandum, acies extendat, curans, vt vndique hostem cingat, cauens tunc ne in loco angusto aciem extendat, sic enim beneficiū maioris numeri amittet. Xenoph. ibid. nu. 52. cum in locis angustis eque pauci, ac multi polleant; Quo verò ad ordinem aciem instruendi, id est variandum, prout hostis suos variabit, si enim ille fortiores milites in cornubus collocabit, is etiam idem præstet, & si in corpore, idem agendum; debiliores in loco tuto ponendo, & si ignoretur quid hostis agat, tutior via est, vt fortiores in medio, & debiliores in lateribus collocentur; Quòd si Dux hostes à duobus lateribus ante se habeat, aciem suam bifrontem instruat, vt cum vtroque absque confusione dimicet. Polib. lib. 2. nu. 6. & 7 & dum manus conferendæ sunt, aciei forma non est mutanda, ne exercitus perturbetur. Xenoph. lib. 6. Pædiæ Ciri. num. 8. vt & cauere debet, ne dum pugnatur, ordines mutet, vel si hostes fugam arripiunt, vt supra, ne absq; ordine eos insequatur; ne vniti resistentes confusos vincant, vt sæpè contigit, vt ait Tucid. lib. 2. n. 65. & lib. 7. n. 6. quę semper intelliguntur, dummodo bellum sit iustum.

Obseruare verò summopere Dux debet, vt milites armis tum defensiuis, tum offensiuis optimè sint instructi; Vt scilicet pedites, quòd attinet ad arma offensiua, galeis, & loricis ferreis, quæ brachia, pectus, caput, & coxas tegāt, muniti sint, quæ tamen ij tantum, qui hastis, vel sarissis vtuntur, deferant, alij enim galeam tantum deferant: Equites grauioris armaturæ, totum corpus etiam cum facie contegant, & totum equum, leuiores verò pectus tātum, brachia, & caput, armis quoque leuioribus vtentes; Quod verò ad ef-

fensiua attinet, frequentiori in vsu sunt tormenta muralia,& minora, arcus, sarissæ, & enses ad vsum peditum,pro equitibus verò hastæ,& enses; Ex quibus tormenta muralia parũ prosunt, nisi ad vrbes expugnandas, minora verò ad insidias hosti tendendas, locum aliquem custodiendum, transitum fluminis hosti impediendum,vt & prosunt in prelijs ineundis,ijs enim iam cœptis parũ prosunt, nisi ab hoste studiosè se circumcingi quis curet, sic enim prosunt, vt & muralia tormenta,enses,& pugiones cum clipeis vtiles sunt ad aggressiones ineundas,& sarissæ, pugiones,& enses in prælijs apertis,& hæc arma ceteris sunt vtiliora,dummodo hastati galeas, loricas, pectus,& brachia,& coxas tegentes,habeant,& enses breues, acutos, & validos,quibus cædendo,& pungendo ferire possint, vt & expediet clipeum deferre, quo propè venientes hastis confractis,se tueri valeant; Equites quoq; præter lanceas, enses magni ponderis habeant, sed breues, ut & tormentis uti poterunt, breuibus tamen.

Is quoque,ut insidias hostis deuitet,cautus,& uigilans esse ualdè debebit, semper suspicando cùm quid Inconsuetum eius naturæ peragit, uel numero militũ quos habet, ut si numero militum inferior uult dimicare,uel fingit se minorem militum numerum habere quàm habeat,ut ait Liu.lib.5.Dec.1.lib.2 Dec.3. Vel si uidet hostem animalium, uel aliæ prædæ ei copiam facere,dùm in tuto eã deberet reducere; qui & ut nocturnas aggressiones euitet,uigiles habeat intra, & extra urbem,uel castra; intra extantia sæpè reuidendo, & milites emittendo qui explorent quid hostes agãt; Qui, & in urbibus muratis duplices portas disponat, unam ab alia remotam,& fortissimas, à quarũ una ad aliam uia retorta,& sinuosa sit gressus, ianuis quoque pontes pensiles, & minores quoq; graues adhibendo, qui facile deprimi,& eleuari ualeant;Et ubi sentit hostes accedere,ita milites disponat,ut omnia latera uno

tem-

tempore custodiant, etiam quæ difficilioris aggressus existunt, vt totam ciuitatem curet, non partem, ne aliæ desertæ relinquantur, vt ait Cic. lib. 1. offic. l. bello. ff. de excus. tut. Qui, & vt diurnis aggressionibus obuiet, fortes vigiles in portis, & extra detineat, emittẽdo exploratores, qui inspiciant an prope adsint hostium insidiæ, & interim põtem maiorem eleuatum detineat, minorẽ verò demissum, donec exploratores redierint. Qui, & vt euitet insidias militum alieno habitu indutorum, obseruet diligenter vrbem ingredientes an armis sint cincti, nec plaustra admittat, nisi prius hastis tentarit an intra fœnum, vel aliud milites lateant, & vbi flumen per mediam defluit vrbem, pontibus duplicia instrumenta eleuanda, & emittenda aptet, quorum vnum tantum, vnaquaque vice eleuet; vt & petardi vsus cauendus, qui portas frangit, vbi ad eas accessus adest, si enim fouea, & pons pensilis sit intermedius, vix vsui esse potest.

Nec minus studium strenuus quoque Dux adhibere debet, vt norit tuto castra metari, ne periculum aliquod exercitui occurrat, maximè si in eodem loco, vbi hostis adest, sint castra metanda; Vnde curet strenuus Dux, quoties id est agendum, & præsertim si diu ibi est permansurus, vt seligat locum qui cœlo salubri fruatur, & aquis fluentibus abundet, stagnantibus remotis, nec inundationibus sit obnoxius, ne milites infirmentur, vt ait Xenoph. lib. 2. Pæd. Ciri. n. 43. Veget. lib. 1. c. 22. & ne exercitus deleatur, & vbi commeatus aliaq; necessaria non impediãtur. idem Xenoph. lib. 6. Pædiæ. nu. 3. sic tamen, vt delitijs nimis non abundet, ne milites eneruentur, vt contigit Annibali dum Capuæ castra est metatus. Liu. Dec. 3. lib. 3. num. 27. Et si exercitus equis abundat, eligat locum qui pascuis salubribus abundet, & castris, ac aliis præsidijs sit munitus; & hæc castra munienda sunt, prout temporis, & loci qualitas postulat, etiã si vna tantum nocte ibi sit per-

permanendum, foueas circa ducendo, & aggeres erigendo, vt dicit Polib.lib.5. castra bene custodiendo. Liu.Dec.5.lib.4.nu.23.vnde milites dimicaturi commodè egredi possint,& tuto refugere,ac consistere,cauendo ne habitationes construantur,quæ facilè incendi possint, maximè si foueis proximæ sint, vnde ij errant qui ducunt exercitum intra rura dispersum,vel in campum foueis non munitũ, & trincerijs, quæ foueæ tantum spatij complecti debent, vt sufficiat diuisioni habitationum,viarum,& platearum exercitus,si enim nimis angustum sit, facilè exercitus peste consumeretur, si nimis amplũ vix defendi posset, nisi magna ibi militum multitudo,& loco coæquata adesset,vnde locus numero militum respondere debet, & si exercitus minuitur,locus quoque angustandus est,& si ampliatur exercitus,ob noua auxilia,locus etiã est ampliandus,nisi arte id agatur,vt hostis ad prælium inuitetur, dummodo id non resciat, ne acies extendendo confusio in loco angusto fiat;quæ castra vnius quoq; formæ esse debēt, vt quisq; miles proprium norit hospitium, quæ & ab ijsdem militibus extrui debent,ne agricolas ducendo,qui id efficiant,exercitus fame cõsummatur. Non minus pariter studium debet Dux adhibere, dũ castra mouet,vel ab obsidione longa recedit, ne exercitus animo derelictus dissoluatur,vel ab hostibus cõteratur: Ideò cum opus est ab obsidione recedere vrbis, in qua magnus militum numerus adsit.vel propè habet hostem potentem,castra relinquere debet in noctis tenebris, fragoribus omissis, sub silentio, lumina extinguendo, vel in tentorijs ea incensa linquendo, ne hostes agnoscãt se recessisse. Liu.lib.7.Dec.3. Sed cum recessus periculo non careant,dum hostis propè est,id ita agendum est, vt non credatur fugam arripere; aliter permanendum est cum aliquo etiam incommodo, & vbi castra relinquit,Dux apud milites animum intrepidum ostendat,eis persuadens id studiosè ob eorũ

maius

maius fieri bonum, nec gressu ira celeri recedat, vt exercitus confundatur, locans in posteriori parte exercitus fortiores milites, vt sustinere possit impetus hostiũ qui eum insequi vellent. Tucid. lib. 4. nu. 50. qui & ante discessum, quicquid secum auferre non potest, consummat, ne in hostium maneat potestate; & si potest, tentoria quoque igne consummat. Is quoque dum exercitus progreditur, inuigilet ne aliquod ei periculũ eueniat, maximè dum pertransit per loca inimica, vel suspecta, flumina, locos arduos, & difficiles, angustos, siluestres, vel vicinos vrbibus inimicis; iccircò dum iter exercitus facit, curet Dux, vt coniunctus sub signis incedat, ne dissipetur, vel prædæ pateat, & caueat ab insidijs incolarum; & si hostes propè sint, vel locus suspectus, milites etiam armati, & acie instructa, vt simul progredi, & dimicare possint, incedant: vt inquit Polib. lib. 12. nu. 4. aliter si hostibus obuiam fierent, facilè fugam arriperent; & vbi impedimenta secum ducit, ea in medio locet. Xenoph. Pædiæ Ciri. lib. 5. n. 43. & si die incedit, naturæ regionis se aptet, si nocte, armis magis onustos in anteriori parte locet, ne retromanentes relinquantur à primis, & acies dissipetur, idem Xenoph. Pædiæ Ciri. lib. 5. nu. 25. silentium indicens, & aliquos semper præmittens, qui vias præuideant, qui pedites sint magis, quàm equites. Xenoph. ibi. nu. 20. & Dux huc illucque discurret, vt videat an mandata executioni mandentur, vt Cirus agebat, bonos commendans. vt idem Xenoph. ibi. n. 31. & 35. Et exercitus equitibus abundat, per loca lata, & plana incedat, si præualet peditibus, equitibus verò superetur, per loca ardua, & impedita gradiatur. Liu. Dec. 3. lib. 1. n. 24. Et si dum progreditur, hostes à tergo eum aggrediuntur, & vult vlterius, absq; prælio, progredi, insequentes sustineat, & repellat, ordinibus firmis manentibus, & dum hostes recedunt, progrediatur, defessos in medio agminis reducendo frequenter, & recentes

tes emittendo, qui hosti se opponant; & si longum iter est peracturus, prima die breue iter cóficiat, vt milites res oblitas, vel relictas recipere possint, vt dicit Xenoph. lib. 6 Pædiæ Ciri. n. 19. Et si opinatur in via hostem inuenire, sæpè consistat, ne milites defessi reperiantur, Xenoph. ibi. lib. 7. num. 1. Et si progreditur animo non dimicandi, si obuiam sit hosti, non ostendat timorem, sed à via egrediens signa det, & castra metiatur. idem ibi. lib. 2. nu. 3. Et si per regionem incognitam incedit, licet sit vitandum, vt dicit Polib. lib. 3. nu. 22. & lib. 5. nu. 14. aliquos præmittat, qui si inueniant loca inaccessibilia, reuertantur, & moneant; & incolis loci, qui eum ducant, vtatur, dummodo fideles extent, vel quia sint inimici hosti, vel spe præmij, vel metu pœnarum. Polib. lib. 3. num. 23. cauendo transitum per loca vbi commeatus penuria sit habenda; & si longum iter sit peracturus, ác difficilè, hostibus insequentibus, homines inutiles prælio, & impedimenta non necessaria a-lio dimittat, vt milites simul dimicare, & progredi possint. Xenoph. de expedit. Ciri min lib. 3. quod faciet & quãdo expeditio magnam exquiret celeritatem. Liu. Dec. 1. lib. 3. num. 11 extra quos casus carere impedimentis, damnum affert, cum milites, ne ea amittant, ordines derelinquant, & animo despondeant, & hostibus animus augeatur, vnde tutius est eá incendere, dãno militibus refecto: Et si dum progreditur timet ne aliqua acies militum ordines derelinquat, eã in medio eorũ, quibus magis fidit, locet, vt ait Polib lib. 3. nu. 38. Annibalem fecisse, & si ad hostes vult peruenire, equites leuis armaturæ præmittat, qui eos detineãt dimicando. Liu. Dec. 1. lib. 8. nu. 15. & èconuerso si hostes eum insequuntur, in posteriori parte exercitus fortiores locet, & si nescit qua nam ex parte hostis iam proximus eum aggredi velit, consistat, vt se vergat, quo opus sit, & ita ut Dux ipse in medio exercitus consistat in prælio, & eius uices tenens generalis, in parte ante-

anteriori, Magister verò agminis in posteriori.

Quo verò ad transitus exercituum, ij cum periculo sunt qui fiunt per lucos densos, locos arduos, & angustos, maximè si in campum latum aditus sit, & denuò angustus locus reperiatur, vel ex vtroque latere flumen sit, vel rapidus torrens, vel proximæ ciuitates hostiles militibus copiosæ, quia siluæ impedimentum equitibus afferunt, & insidijs expositæ sunt, loca ardua, & angusta à pauco militum numero possunt prohiberi, ne inde transitus fiat. Liu. Dec. 4. lib. 6. & si in campum latum inde fit transitus, & post angustus inueniatur, vt retia sunt exercituum superandorum. Liu. Dec. 1. lib. 9. nu. 272. Transitus quoque fluminum, si hostis adsit ex eodem latere, periculum afferunt, is enim expectare potest, vt pars pertransierit, & aliam expugnare, & si in ripa aduersa sit positus, transitum facilè impedire potest, vel vbi vna pars pertransierit, eam expugnare, antequam alia pertransierit; Si etiam propè ciuitates hostiles transitus fit, cum ij recessum tutũ habeant, multa ei damna afferre poterunt, & nullũ pati: Vnde si per siluas transitus sit fiendus, præmittat exploratores, & pedites, qui ex omni latere eam explorent, viam, in bello iusto, dilatando, arbores cædendo, quibus loco aggerum vtatur, qui si equites tantum habeat, nisi necessitate vrgente per huiusmodi loca ne transeat, hostis enim paucis peditibus cum tormentis bellicis, varijs, & tutis locis locatis, equites facilè consumere poterit; & si transeundum sit per loca ardua, id fiat cum silentio, ab aliqua nebula adiuti, inermes sub armatis tegendo, & celeriter id peragendo, & idem agendum vbi per angusta loca sit gradiendũ, & si transitus à loco angusto in spatiosum sit alio angusto iterũ inuento, in prima angustia præsidium validum locet, quod ibi permaneat, donec exercitus alteram angustiam pertransierit, & vbi flumina sunt tranãda, hoste insequente, si Duci non desunt pontes, vel norit vadũ,

castra moueat, & pertranseat, & si die id est agendum, hoste sciẽte, opus est Duci ciuitas proxima, quæ à tergo eum tueatur, vel vt se proprijs castris tueatur, in illis relinquens numerum militũ, qui ea protegant, donec cum viribus exercitus pertrãsierit; Quòd si hostes ex aduersa ripa consistant transitum prohibentes, indicet Dux se velle pontem extendere, vel certo in loco pertransire, & in alio id agat, vel secus flumen, hostè spectante, incedat, relictis ijs qui pontem construant, mandando illis vt transeant, & in alia ripa se muniãt, vt toto exercitu reuerso, possit transire, quo casu duo pontes sunt construendi, ne ob magnum pondus vnus tantum extans frangatur, vel dum in eodem Dux consistit, iubendo, vt alia pars in alio loco pertranseat, & hostes adoriatur, vt territi permittant reliqui exercitus transitum, vt Annibal fecit Rhodanum transiens, vt ait Polib. lib.3.nu.20. prius tamen experiendo vadum fluminis medio equitum an transiri possit, vbi verò aqua est profunda, naues in parte superiori locando, quibus cursus aquæ frangatur, pontibus deficientibus, & in alijs ratibus inferius homines & equos in aliam ripam ducat. Polib.lib.3. & etiam si flumen sit rapidum, licet transnatabile, optimum erit, vt equites aquæ cursum perfrangãt, vt pedites inferius tuto transire possint. Cæs. de bello Gall. lib.7. num.30. & dum transitus paratur, equitum ala à latere peditum consistat, vt eos tueatur.

Quòd si transitus propè ciuitates, vel tentoria hostilia plena militibus sit fiendus, si Dux viribus sit superior, densa acie armatis versus hostes locatis, incedat, sin inferior sit, tenebrarum beneficio, silentij, & celeritatis fruatur. Tucid lib.3.nu.7. quæ si non sufficiũt, impedimenta proijciat, vt hostes ijs prædandis intenti, spatium transcundi ei concedant.

Post curam prælij fœliciter ineundi, in quo de summa rerum agitur, & deuictum magnam ducibus glo-

riam

riam affert, vt attulit Alexandro, Annibali, Cæsari, & Scipioni, & incessus exercitus; curare Dux debet, vt rationé norit, in bello iusto, qua vrbes, & arces obsidione cingi debeant, quæ quidem bipartitæ existũt, quædam enim latæ obsidiones dicuntur, quibus, militibus in locis opportunis locatis, commeatus vrbibus impeditur, vt se dedant, quod parua militum manu fieri potest; aliæ arctæ, quibus impeditur, aggeribus constructis, ne quis ex vrbe obsessa prodeat, vel eam ingrediatur, quod ijs tantum est peragendum, qui regionis dominium obtinent, qui sic dicuntur, qui hostem in prælio deuicerint, vel numero, & robore militum præstãt, & quibus copia magna militum adest, cum quotidiè deficiant, maximè vbi obsidiones diu durãt; Vnde paruum militum numerum habens, ab obsidionibus abstinere debet, nisi hostem in prælio iam fuderit, vt & opus est obsidentem pecunijs abundare, quæ opus sunt in aggeribus, & propugnaculis construendis, ac machinis, cuniculis, & munitionibus expugnatiuis: qui pariter obsidionem parat, consideret, an id agere è re sit, ne sumptus lucrum excedat, cauẽs etiam ne cuiquam suum consilium, antequam ad prouinciam agẽdam accedat, aperiat, ne inimico otium sit defensiones præparandi, indicans potius se alium locum aggredi velle, & commeatum necessarium ante parans, qui nõ deficiat, aliter ab obsidione cesset, vt & cauere debet ne hostis ita ei accedat, vt illum obsideat, ne ex obsessore obsessus reddatur, qui commeatus etiam sibi impediri non valeat; qui &, vbi locos opportunos propè vrbem occuparit, vallis se communiat, tum è regione vrbis, vt egressum impediat, tum extra, vt impediat auxilia; & ne in expugnatione molestia afficiatur, vigiles, qui aggeres diligenter custodiant, destinando. Liu. Dec. 3. lib. 4. nu. 29. cauens ne militiam distrahat in plures partes, quàm eius numero conueniat, ne obsessi egressi illam dissipent. Tucid. lib. 1. nu. 27. id quoque

que

que curando, vt sæpè numerum militum suppleat in longis obsidionibus, & si vrbs obsessa deditionem admittit, mox eã suscipiat. Cæsar de bello ciu.lib.2.n.2. maxime si hostes subsidium parant. Liu.Dec.4.lib.2. Et si audit subsidium parari, dum obsessi adhuc se defendunt, quærat persuadere aduenientibus statum obsessorum remedio carere. Tucid.lib.6.nu.64. quod si videt id impedire non posse, & veretur ne quid damnum incurrat, castra moueat, & recedat ante hostis accessum, vt Scipio egit. Liu.Dec.3.lib.9. vbi tamen confidit posse subsidium debellari, illud expectet, & pugnet, eo enim victo facilè arx se dedet; & si vrbs populo, & militibus plena sit, qui parati sint eam omni conatu tueri, Dux vi eam non expugnet, sed fame eam consummet; cogens omnes qui extra existunt, vt eam ingrediantur, vt ait Xenoph. Pædiæ Ciri. lib.7.nu.10. transfugia vetans. Et vbi vnum oppidum capit, ostendat secundo eius signa, vt facilius se dedat, quod & aget si hostem prælio campestri deuicit, & si vrbs difficilis sit expugnationis, in bello iusto, artem adhibeat, & vbi vim adhibet, si magna ei copia militum nõ adsit, varijs aggressionibus iugiter hostes molestet, vt fatigentur. Liu.Dec.1.lib.5.nu.24. & lib.6.nu.6. noctu maximè id agendo, præmia militibus promittens, qui primi arcem ingredientur. Polib.lib.10.num.10. illis vtilitatem proponendo ex expugnatione secutura, & animo abiectis animum addendo, ante alios eundo; quæ dicta intelligantur, dummodo bellum sit iustum, & prædicta sint necessaria ad tutãdas res suas, & iustè vincendum, & dummodo hostes se non dedant, saltem ex charitate, & maximè prædicta procedunt vbi cõtra infideles bellum geritur; qui & si obsessis auxiliũ præstare uelit, iubeat, vt hostes incursionibus impetantur, qui si fugam arripiant, arci magis accedet, & forte intra eam ingredietur, quo casu etiam insequendi sunt hostes, donec eijciantur, si tuto id fieri licet, vt ait Polib.

lib.lib.1. & vbi vna vrbs se liberè dedit, iubendum, vt arma hostium foris emittantur, intus mittendo milites qui videant ne ciues moueantur, interim portas ritè custodiendo, donec Dux aliud mandet; & vbi duci recedere opus sit, id cum dignitate fiat, & nocte, ac cũ silentio, pedites prius in tuto ponendo. Polib. lib. 2. si verò die id fiat, ante insidias præparet, in quas hostis si insequatur, incidat.

Econuerso, si Dux est obsidendus, vt se tueatur, debet necessaria tam ad pugnandum, quàm victum præparare, valido, & fideli numero militum vrbem muniendo; & vbi veretur longam obsidionem, initio inutiles homines emittat in tuto tamen loco, & vbi viuere possint, & parcè victũ tempestiuè distribuat, & post multum tempus hostibus persuadeat, se commeatu abundare. Xenoph. de bello Græc. lib. 5. num. 6. Liuius Dec. 1. lib. 5. nu. 26. & vbi veretur ne obsidio protrahatur, labores inter milites diuidat, eos bene accipiẽdo; Et, si obsidentes sint numerosi, ab eruptionibus caueat, & maximè si defensores incolę sint, ne paulatim ab hostibus consummantur, licet plures eorum interimant, cum difficile sit subsidiarios milites habere; Quòd si Dux, cuius vrbs obsidetur, alios milites habet præter ei necessarios, non tot tamen, vt cum hoste valeat dimicare, arte aliqua debet ei præsidiũ afferre, & spem obsessis huius præsidij dare, id tamen in eorum conspectum non ducendo, & postea subtrahendo, ne animo concidant, nisi eis aperiatur ob eorum bonum id fieri, vel ijs copijs vrbem potẽtem hostis aggrediatur, quandò obsidionẽ auferre non valet, vt is obsidionem relinquat, vt ei opem ferat, vt Annibal fecit. Polib. li. 3. vel incursionibus, in bello iusto, eorum regionem deuastet, vel eorum sociorum iniustè eis iam sociatorũ, si id necessarium sit ad se tuendum. Tucid. lib. 1. n. 69. qui vt obsidentium opera remoretur, agat de deditione, custodias tamen nõ omittendo, nec permittendo,

vt hostes sub quouis prætextu vrbem ingrediantur. Liu.Dec.3.lib.4.Polib.lib.5.nu.21. non tantum maiora loca magis munita, quàm minus, custodiendo. Tucid.lib.4.nu.4. Qui, & dum aggressiones sustinent, omnes non confluant, quo hostis ingredi tentat, aliorum locorum custodiam omittendo.

Vbi verò Dux obsidet vrbem, si pactionibus eam consequi valet, à vi est cauendum, vt sic proprij milites seruētur, & parcatur malis quæ in direptione fiūt; si tamen aliqui iniustè à Principe defecerunt, vel pertinaces in defensione sint, expedit eos expugnare, sic tamen, vt vrbs diripienda non concedatur, nisi id opus sit ob finem belli iusti, & caueatur ab adulterijs, cæde innocentium, & sacrorum violatione locorum, & personarum; id tamen non expedit in belli initio, modo non sit vrbs Metropolis, vel valdè diues; & vbi vrbs expugnata populo abundat, ne vnitus opprimat aggressores, Dux edictum promulget, quo indicetur eos omnes, qui intra domos non existunt, fore occidendos, alijs verò parcendum, vel ianuas domuum incendat. Xenoph. Pædiæ Ciri. lib.7.nu.11.& 12. Et vbi Dux arte vrbem aliquam occupat, non prius eam prædandam permittat, spectatis supra expositis, quàm in portis, & plateis milites validos locarit, ac alijs locis opportunis, ne incolæ vniti disiunctos opprimant. Polib. lib.4.nu.18. & si vi eam occupat, partem militum sub signis instructam detineat, aliam direptioni destinet, inter eos ex æquo prædam diuidens, vt Romani faciebant. Polib. lib.10.nu.15. cauens tamen ne vltro se dedentes direptione opprimat, quòd id contra belli iustitiam esset. Liu.Dec.4.lib.7.nu.7.

Quòd si, in bello iusto, Dux captiuos adipiscatur, si à Principe defecerunt, vel publici latrones existant, vel Principem aliter læserunt, iustitiæ tramite puniri possunt, & si alterius sint religionis, in perpetua captiuitate detineri valent, sed si hostes sint tantū & Christiani,

stiani, occidi non possunt, maximè si vltro se dedunt, nec permittendum, vt fame pereant. Xenoph. Pædiæ Ciri. lib. 4. f. 131. sed benigne sunt accipiendi. Liuius lib. 5. pecuniæ tamen redemptione honesta, vel cum alijs captiuis commutari possunt, & quandoq; liberi sunt dimittendi, vt alij vltro se dedant. Xenophon Pædiæ Ciri. lib 4 nu. 4. & expediet eos separatim interrogare, & videre an eorum dicta conueniant, vt Dux hostium statum ab ijs agnoscat, qui si sint viri magnæ dignitatis diligenter sunt custodiendi. Obsides verò qui vltro se Principi tradunt, benignè habendi sunt, & si Princeps, cuius nomine accessere, fidem frangit, non ideò sunt occidendi. Liu. Dec. 3. lib. 8. nu. 28. sed diligenter custodiendi, quos pro rerum suarum tutela habere expedit, & eo magis si Principi hostili sanguine iuncti sunt, vt aiunt Liu. Dec. 3. lib. 8. & Polib. lib. 3. num. 47.

Nec minorem prudentiã Dux adhibere debet, circa transfugas veros, vel fictos, qui si veri sint, damnum afferunt Duci vnde discessere, eius facta hosti pandendo, & vires augendo, si ficti sint, damnum afferunt ei ad quem transeunt, falsa pro veris aperiendo, eius statum speculando, & in prælio arma contra eum dirigendo. Vnde si transfugæ veri sint ad se accedentes, eos benignè Dux suscipiat, & maiora illis cæteris stipendia promittat, sin à se ad hostes transfugerint, id Dux dissimulet, & indicet alijs, se eorum discessum optasse quòd illi vtiles non essent, vel eos vt inutiles, vel suspectos expulisse, vel ex proposito ad aliquid contra hostes tentandum, dimissos. Xenoph. de expedit. Ciri minor. lib. 3. nu. 4. Quòd si ficti sint, nequaquam emittantur, nisi magnæ sint authoritatis, fideles, & callidi, nec si magni numeri existant, nisi prius obsidibus ab eis acceptis. Liu. Dec. 3. lib. 7. nu. 6. Quòd si veri sint, eorũ vti opera expediet ad explorandum hostis acta, & eos locando in arce quę ab hoste sit expugnanda, modo

veri sint, & eorum dicta conueniant, & eorum fidelitatis experiétia sit habita, & si in magno numero sint, eos separando, vt prodesse non obesse valeant; Exploratores quoque Ducibus utiles sunt, modo fideles, & sagaces existant, & eiusdem linguę, ut cum hostibus misceri possint, & eorum facta referre; & in primis expediet legatos ad hostem destinare, qui omnia circumspicere ualebunt. Xenoph. Pædię Ciri, lib. 8. n. 20. & lib. 6. num 9. qui sint Duces prudentes, & experti. Polib. lib. 14. nu. 1. Liuius Dec. 3. lib. 10. nu. 1. cui rei peragendę mercatorum quoque & commeatum uendentium opera uti licebit, licet ijs non sit ualdè fidendum, cum & hosti facta propria referre possint. Xenoph. de discipl. nu. 17.

Cauere uerò debet Dux ne cũ Duce hostium belli, uel pacis tempore temerè colloquium habeat, maximè si sint paris potentię, & hostes ante extiterint, ne odium reuiuiscat, cum facilè alter in altero imperfectiones agnoscere possit, nisi sint pręclarę uirtutis, & alterum alter in eius dominio inuisat. Isocr. in Euagora. nu. 17. & satius est per internuntios negotia agere, & magis uitandum est ubi cum minori, & subdito colloquium sit habendum, quem tamen in domo propria benignè suscipere conueniet; Et ubi Duces cum hostibus colloqui uolent, eorum fidei se non concredant, ét sub nomine legati. Polib. lib. 8. nu. 3. Liu. Dec. 3. lib. 8. sed id fiat cum pari numero militum, in loco intermedio, & ab insidijs tuto, & ita clauso, ut ab una ad aliã partem transitus nõn patefiat, & armis cincti, tametsi fides prestita semper sit seruanda, aliter ius gentium uioletur. Liu. Dec. 4. lib. 3. nu. 5. & si uidet alterum Ducem eam uiolare uelle, in tutum locum se recipiat, cũ eo non dimicans, ne pacis effractor censéatur.

Is etiam prudenter se habere debet circa inducias faciendas, cauens in bello iusto, si uiribus longè pręstet, ne eas ineat. Cęsar de bello ciu. lib. 3. nu. 4. ut neę

cum probabilitas subest hostem viribus inferiorem non posse breui eas augere, nec vbi hostis induciarũ sit effractor, aut viribus inferior cum proprijs militibus sit versaturus, ne eos corrumpat, sed inter Duces, & Principes paris potentiæ, quas inuiolatè conseruent, & cui expedit id consequi, id & pecunia data procuret: Pax demum, quæ finis est belli, est summè curanda, nisi Principi id dedecus afferat, nisi pro Dei honore, vel subditorum bono, id fiat, non ostendens tamen se id optare, vel timore oppressum esse, licet viribus sit inferior, nec cum eo iniens pacem qui eius soleat esse effractor; & id cum honestis conditionibus agendo vtrinque, vt diu durare possit. Polibius lib. 4. nu. 22. Demosth. Phil. 12. nu. 1. quæ & cum inferiore viribus est agenda, vbi vix omnino sit superandus, & qui viribus est inferior humiliter eam exposcat, timorem tamen non indicans; & vbi in belli furore de pace agitur, negligentia non adhibeatur in rebus suis custodiendis, ne decipiatur. Liu. Dec. 3. lib. 10. nu. 2.

Idem quoque, cum duplex sit bellum, offensiuum, & defensiuum, iustè & fortiter in vtroq; habere se debet, & quò ad defensiuum, vbi iniustè is aggressionem patitur, vt se, ac proprium Principem tueatur, suas vrbes, & arces optimè munire debet, & commeatu abundanti eas replere, illuc res mobiles alicuius momenti quæ in regione sunt, victualia, & animalia transferendo, priusquam ab hoste cingantur. Liu. Dec. 3. lib. 2. num. 3. & vbi intelligit hostem aliquam arcem, vel vrbem obsidere velle, eam optimè ante communiat militibus, commeatu, & munitionibus, vt dicit Sallust. in Iug. nu. 44. omnino, vbi fieri potest, regionem non deserens, sed semper hostem insequens, & ei molestiã afferens, idem ibi nu. 42. & 46. Sic tamen, vt prælium cum hoste non ineat, nisi magna prærogatiua, & potiori parte adiutus, maximè vbi speret hostẽ diu ibi consistere non posse, ne prælio victus, totius Imperij iactu-

ram faciat. Liu.Dec.3.lib.6. quæ vt Dux præstet, potiores sunt milites externi, si proprij sint imbelles, vel non amici præsentis regiminis, aliàs proprij, nisi eorũ bona iam sint destructa, vel non sperent se ea defendere posse, sic enim exteri preferendi; & vt temerè defensio eorum quæ nulla via defendi non possunt, non est suscipienda, sic nec facilè deserenda sunt quæ hostium impetum frangere possunt.

Vt verò proprium dominium Dux tueatur, & ea quæ Principatus communiunt, sint tripertita, quędam natura constantia, vt montes, maria atrocia, & scopulis plena, flumina, lacus, & paludes, quæ illũ circumeunt; quædam arte facta, vt muri, aggeres, & foueæ, & quædam vtroq; constantia; vnde si Princeps est minus potens, quàm vicini, omnes vrbes, & castra munire debet, si potentior, vel æquè, & populi subditi Principem amant, & potentia coniuncta sit, sat erit vrbes, & arces in confinijs sitas optimè munire tantummodo, si verò potentia disiuncta sit, satius erit omnia loca, & arces munire, vel saltem potiores, vbi omnia loca defendi ob impotentiam nõ possunt; si tamen Princeps est longè potentior vicinis, & regna subdita sint cõtigua, vt vnum alteri facilè opem ferre possit, melius est in finibus legiones fortissimas militum habere, quàm castra munita, dummodo eorum seditionibus remedia adhibeantur, qui & potius ex subditis conflari debent si fideles sint, & vnum tantum Principatum detinet, aliter ex externis, qui si plures possidet, si omnibus æquè fidit, ex omnibus conflari debent, vel ex eo cui plus fidit, aliter ex externis, dummodo non constent ex nationibus perfidis, vel diuersæ religionis, vel fures non sint; proprios optimè in armis exercendo, vel ad bellum in auxilium Principum amicorum, & iustam causam fouentium, eos tempore pacis mittendo, vt exerceantur.

Quò verò ad bellum offensiuum, quod tunc est, cũ ho-

hostis intra eius regnum bello iusto impetitur, dicitur id primum non conuenire Principi minus potenti, vt conuenit defensiuum; sed potentiori, vel æquali, aliter magnum subiret periculum, ita vt vires non ex numero militum, sed eorum virtute, mensurentur; nec prius bellum iustum Princeps mouere debet, quàm id indicat, vt eius iustitia cunctis nota fiat. Isocr. orat. de regni admin. nu. 26. Tucid. lib. 1. num. 12. sic tamen, vt si Princeps non habet Imperium tutum à seditionibus subditorum, vel hostium incursu, id non relinquat, vt hostes in eorũ regione adoriatur, aliter si sic, cõsultius est, eos in eorum dominio adoriri, sic tñ, vt cum hostes in eorum regione bello sunt impetiendi, prius omnia quæ ad id agendum opus sunt, præparentur, ita vt exuberent victualia, pecuniæ, & alia, cum sibi persuadendum sit ea hostem esse impediturum ne in propria regione in manus eius deueniant. Tucid. lib. 6. nu. 19. Xenoph. Pædiæ Ciri. lib. 1. nu. 32. vt milites, maximè externi ali, & in officio detineri possint; qui & si hostes in eorũ regione aggreditur, circumspiciat ne qua arx retro relinquatur quæ eius non fiat, ne ab extantibus in ea, commeatus illi impediatur, & alijs molestijs afficiatur, vt ait Xenoph. de bello Græc. lib. 4. num. 8. qui Dux dum loca hostium aggreditur, si ei sint milites tirones, vel veterani non consueti victorias referre, prius loca debiliora impugnare debet, si experti munitiora, & ipsam regiam ciuitatem. Liu. Dec. 4. lib. 4. num. 12. vt & potius est aggrediendo hostes vti opera militum subditorum, si fideles sint, in armis experti, & in magna multitudine, aliter externorum.

Præter verò bellum aggressiuum, & defensiuum, adest & diuersiuum, quo vti debet is Princeps in bello iusto, qui hosti potentia superior, vel æqualis non sit, nec multo inferior illo, quod sit cum hostis propriam regionem est ingressus, vel ingredi tentat, vt enim ab hoc remoueatur, eius regio bello aliqua ex parte est

impetenda, quod vtilius est agere antequã hostis proprium dominiũ est ingressus, vt ait Tucid.lib.6 n.15. Quandoque & Princeps par, vel maior viribus, vt impediat ne aliquis hosti ipsius auxilium ferat, illius dominium in bello iusto aggreditur, vt Annibal dicebat, Liu.Dec.4.lib.6.nu.4. vel in bello iusto operam dando, vt illius subditi eum non adiuuent, vt non debent, vbi iniustitia est certa. Vel id fit quando Princeps, vix sufficiens se defendere in bello iusto, operam dat, vt alij Principes hosti bellũ moueant, vt recedat, vel contra se nouas vires non mittant, vt Siracusani fecere; Tucid.lib.7.num.2. Vel, vt impediatur vnio duorum exercituum, vel duorum, aut plurium hostium contra se venientium, quibus vnitis nõ speratur posse resisti, sic enim solent Duces vnam eorum partem aggredi, vt ea superata, aliam sustinere possint; Ex quibus vijs prima est tutior, secũda, & tertia periculo plenæ sunt, sic tamen, vt in prima ratio habeatur, vt id non tentetur, vbi probabile sit hostis loca ita esse munita, vt vanum sit ea bello turbare, vt ait Tucid, lib.4.nu.34. Liuius Dec.3.lib.8. num.39. cum in secunda via timor subsit ne bellum intra lares proprios reuocetur, & in tertia ne viribus disiunctis iactura incurratur.

Parta verò victoria in primis paci est studendum, quæ incertæ pugnæ est præponenda, & curandum, vt bene quis ea vtatur res in tuto ponẽs, præsidia, hostiũ vrbibus imponẽdo, quas detinere potest, dum res suæ sint in tuto, vel expensæ, & damna passa ei reficiantur, arma ijs quandoque adimendo, obsides ab ijs accipiẽdo, & iubendo, vt omnia dedant, humanitus tamen cũ ijs agendo, modo, vt Lib.2.cap.4.

Et breuiter Dux fidus, sagax, fortis, & prudens, ac nobilis vbi cætera concurrant, omnes artes adhibere debet in bello iusto, quibus victoria potiri possit, curans præsertim, vt annona abundans sit, & adsint iumenta, & currus, qui eam ad exercitum ducant, alijs

ex his abeuntibus, dum alij redeunt, sic tamen, vt subditos tristitia non afficiat, nec nimis grauet, ne ex nouitatibus occasione arrepta desciscant, vt ait Polibius lib. 1. & curans, vt eius Princeps initio belli cum vicino Principe, vel alijs pacem ineat, & cum ijs societates iungat, vt ab ijs iustè iuuari possit, vt idè dicit li. 2. curans quoque, vt bellum potius in hostis regione agat, quàm domi expectet, vt idem lib. 2. ait, & si non valet cum vicino societatem inire, & semper, res sui dominij ante discessum in tuto ponat, arces muniendo militibus, & commeatu, & regionem, & locando in omnibus arcibus viros meritos, & maximè in illa vnde aliarum salus pendet, & vbi res præcipuæ dominij seruantur, qui subditus sit, fidus, fortis, & sagax, ne aliquid periculi ibi ob malitias hominum contingat; & priusquam hostis ingrediatur, ei occurrat, pontes incidendo, & se ita muniendo, vt illi validè resistere possit, qui si transitum petit, dilationem petat ad respondendum, dum res suas in tuto ponit, populos in fide tuendo, militibus fauendo, auxilia vndique colligendo, & nobiles gradibus honorificis decorando, vt ita initio hostis ferocitas conteratur, & sic populi, & vicini in fide contineantur; qui, & varias dimicandi, & vincendi rationes nosse debet, sic enim terror hosti incutitur, præuidens quicquid euenire potest, temerè prælio se non exponens, nisi omnibus ad uincẽdum aptis rebus paratis, nec in angustias unquam se redigens, ac necessitates; penès se uiros prudentes, fidos, ac expertos habens, quibuscum occurrentia consulat; & ob id quærens nosse nomina Ducum, eorum naturam, uirtutem; qui, & sic agat, ut supra, ut tutus sit unde assiduò uictualia exercitui præsto sint; & celans sua consilia si in regiones hostis sit progressurus, quas ingressus nullã arcé, ut supra, post se relinquat, quæ in eius potestate non deueniat, ne ab ea infestetur, nec uastet regionem, ut illi usui esse possit, & si hostes fœdus petunt,

tunt, prius eorum consilia, & actiones spectandæ sunt, ne quid mali moliantur, se tamen dedentes benignè suscipiendo, per exercitum, dum proficiscitur pergens, ut uideat an mandata exequantur; & exploratores, ut supra, præmittendo, qui iter, & hostium acta scrutentur, & referant: qui, & milites amet, ac amplectatur, infirmos, & uulneratos inuisat, & eorum necessitatibus opem ferat; non ferens, ut hostes, eo præsente, ullam militibus inferant iniuriam, quos, & premijs afficiat, & si quod damnum ab hostibus patiuntur id eisdem reficiat, ut ait Tac. lib. 1. & 2. Annal. & ubi hosti accedit situm aliquem occupet, ubi eorum commeatũ impedire possit, & ne ille alijs auxilium afferat, uel suscipiat, ut dicit Polib. lib. 5. Annibalem in Apulia fecisse, hostem uexando excursionibus, ut debilior reddatur, si id tutè agere potest, & ubi duo pericula ineuitabilia obijciuntur, minus eligat, nec prelio temerè se exponat, sed cunctando uires hostium attenuet, ut inquit Polib. lib. 1. & 3. Fabium Maximum fecisse; & si uiribus inferior sit, nec spes adsit, ut res benè eueniat, de Principis consensu, honestis conditionibus cum eo conueniat; qui, & sibi prospiciat ne ab hostibus arte aliqua interficiatur, & ideò propriam faciem quandoque celet, habitum mutet, ne à suis etiam, nisi fidis, dum in tentorijs degit, agnoscatur; qui, & si in hostis regione progrediatur, proderit si aliquid libertatis deuictis relinquat, ut alij facilius se dedant; & si in aliqua ciuitate duę factiones reperiantur, unam earum sibi conciliare debet; & si exercitus est ei unitus, uigilet ne hostis uires maiores congreget, non sinens pro uiribus, ut duo exercitus inimici simul iungãtur, & si hostis iam adest, pertranseat flumen si adest, pontem in eo constituens; & propugnaculum munitum construens, quo à tergo se tueatur, & conetur cum altero eorum exercituum, antequam uniantur, dimicare, si superare ualet, potita enim uictoria, haud difficilè erit

alium

alium superare, sic tamen, ut paratam habeat ciuitatem, & arcem fortem amicam, quo in omni euentu confugere possit: Quòd si exercitus inimici, iàm fine vniti, adepto situ apto, & à tergo in tuto positus, & fortiter à lateribus munitus, Dux manens consistat, facilè enim exercitus inimici fatigabuntur, & dissoluentur, præsertim, si ex pluribus partibus constet, & ab vno tantum nō pendeat, si verò ex vna natione constet, quæ disciplinam obseruet, difficilius dissolui potest, constantia tamen & patientia fatigari cōsistendo, poterit; & maximè authoritatem sibi Dux conciliat, si transacto flumine rapido, alienam ingreditur regionem, vsque ad extremas illius partes progrediens, vbi si adsit amica natio, magni inde progressus fiunt vt fecit Cæsar eodem teste lib. 4. com. de bello Gall. & quia in proprio exercitu adsunt exploratores, qui omnia hosti referunt, iccircò hoste adueniente, ordines mutet in prælium progrediendi, sic enim hostis confusus manebit; & semper exploratores, vt supra, præmittendo, qui referant quid hostes agant, ne in aliquas insidias incidat; & vbi victualium copia ei non adest, bellum non gerat, licet ibi arcem construere possit, vt facilius ad propriam regionem incolumis redire possit. Quòd si Dux veretur, ne hostis nocte moueat castra, vt aliquam arcem occupet, vt inde prælium ineat, emittat equites, qui omnes egressus custodiant, & audiens hostes moueri, iubeat milites signo dato ad arma sumenda moueri magno adhibito sonitu, sic enim hostis, mutata sententia consistet, die sequenti recessurus, & Dux interim præuenire poterit, & illam arcem occupare; & si hostis ad eum legatos mittit, non fidat, nec necessaria bello omittat, & captiuos rectè custodiat, vt commutari possint, curans summopere, vt hostium consilia norit, vel à captiuis, exploratoribus legatis, vel alia ratione; curans ne exercitui victus, vt supra, desit, & rationes noscens tendendi hosti insidias,

& eas vitandi, aggrediendi hostes, & retrocedendi, facilè referentibus noua non credens, nisi ea sibi sint explorata.

Qui verò minores Duces sunt, sub Imperatore constituti, eorum munia exequi debent, nec fines mandati excedere. l. 3. §. in bello. ff. de re milit. nisi occasio certa rei bene gerendæ aliud suadeat. arg. l. diligenter. ff. mand. qui & parcum commeatum militibus dare debent, nō mittentes eos piscatum, venatumve. l. officiū. §. 1. l. nemo. C. de re milit. lib. 12. Tempore verò hostis imminentis, vel expeditionis nulli cōmeatus est dandus, & nulli à signis abesse licet. l. 1. C. de comm. lib. 12. l. 1. ff. de re milit. nec milites à numeris ad numeros, nisi vtilitatis publicæ causa mittendi sunt, cum honores non ambientibus, sed merentibus dandi sint. l. contra. C. de re milit. lib. 12. qui & castra cūstodire debent, modo, vt supra, & excubias facere, & milites in castris habere dicto audientes, eos in stationes mittendo, claues portarum suscipiendo, vigilias circumeundo, frumentationibus commilitonum præsentiam adhibendo, frumentum probando, mensorum fraudem coercendo, querelas militum audiendo, & eos castigando, valetudinarios inspiciendo, sauciorum curam gerendo, & milites ad solemne iuramentum adigēdo. l. officium. §. officium. ff. de re mil. & dando tesseram, vel signum militibus, quod ipsi ab Imperatore sumsit, qui debent & milites in conflictu hortari, tirones exercere, per turmas, vt concurrerent, decurrerent, clamarent, locum tenerent, imperium facerent, se in orbem colligerent, cuneum facerēt, & phalangem, signa sequerentur, paterentur tædium, æstus, & vigilias, sine consilio, & imperio in hostes non tenderent, pulsi loco non cederent, & in acie quisque ordines suos nosceret, vt ait Liu. lib. 31. Valer. lib. 2. cap. 7. nisi ex his aliqua summo Imperatori reseruentur.

Metatores etiam adhibendi, qui castris ponendis, ten-

tentorijs locandis locum eligunt, vt dicit Veget. lib. 2. cap. 7. & in vrbibus domos militibus assignant. l. 1. C. de metat. tertia parte domus militibus assignata, alijs dño, nisi illustres sint personę, quib9 media domus debetur. l. 2. eo. à quo immunes sunt Medici sacri Palatij, magistri liberalium artium, pictores ingenui, & in dignitate constituti, ac tenues homines. l. omnes. l. archiatros. l. hac lege. C. de metat. lib. 12. l. illicitas. §. tenuis. C. de offic. præf. & sic vt milites ab hostibus nil accipiant pro se, vel iumentis. l. deuotum. C. de metat. li. 12. l. vnica. C. de salag. hosp. li. 12. l. 3. C. de erog. mil. ann. lib. 12. sub graui pœna. auth. de transf. mil. coll. 10. Hodie verò adesse debet præses bellicis tormentis, qui ea optimè tractare norit, & eorum bonitatem ritè agnoscat, & dum cum ijs progreditur, à parte anteriori & lateribus ab aliqua parte equitum muniatur, quibus accedant operarij exercitui necessarij, cum eorum instrumentis, & vbi fluuius sit transiliendus, in parte posteriori relinquat tormenta minora, vt hostibus insequentibus resistat, & vbi aliquam arcem est aggressurus, tormenta debiliori parti accommodet, maximè à parte septentrionali, vel alia vbi parietes sint debiliores, ita accedens, vt muros deijcere possit, non tamen sic vt à tormentis minoribus hostium lædi possit, & ita tormenta locet, vt cum opus est, eis subueniri possit; & ita bombos emittat, vt ruina cadentium murorum militibus in vrbem ascensum aptare possit, & si intus aliæ foueæ adessent, illi sint instrumenta illas transiliendi; Adesse quoque debet magister exercitus, cui cura esse debet, vt supra, vt exercitus hospitia habeat vbi aptè moretur, seligens situm aptum, vbi castra sint metienda, & dum exercitus progreditur, in anteriori parte exercitus incedens, acies distribuendo, prout opportunum existit ad Ducis Imperium.

Quæ pauca in bello seruãda, attigisse obiter volui, licet meæ intentioni non fuerit, præcepta militaria

na-

tradere, quippe qui in ijs versatus non sim, vt quæ à sacerdotali munere, quod gero, aliena sint, vt aliquid afferrem ad Ducis munus spectans, quę in bello tamē iusto, contra infideles præsertim indicto, obseruare poterit, cum impium mihi videatur, Christianos inter se bello dimicare, in his me remittens ijs quæ præclari viri ex professo scripsere. Sic tamen, vt si qui eorū aliquod fortè nimis rigidum, viam regnandi, vel vincendi tradentes, attulere, à conscriptis in his libris, quòd ad conscientiam attinet, non recedatur, me tamen potiora in his sentientibus, quòd ad conscientiæ forum, vel alia spectat, subijciens.

SVMMARIVM.

1 *Militum priuilegia quæ sint.*
2 *Milites quæ agere possint.*
3 *Milites quid agere debeant circa victoriam, cladem, & alia.*

De priuilegijs Militum. Cap. V.

1 *Militum priuilegia quæ sint.*



VM Milites Reipublicæ inseruiant, & ob publicum bonum mortis periculo se exponant, multis meritò priuilegijs decorantur, vt alacrius Rempublicam protegant; Et primò circa annonam militarem, vt eis prouideatur de pane, vino, aceto, lardo, carne veruecina. l. 1. C. de erog. mil. lib 12. & fœno. l. prouincialium. eod. quæ distribuebatur eis per breuia, vel æstimatione facta. l. excellentia. l. actuarij. eod quas species erogantes mutare non poterant. l. lege repetita. C. eod. Nec quis potest emere annonam exercitui missam, aliter confiscantur ei bona, vel morte mulctatur, si vilis sit personæ. l. 42. in

in legib.milit.Iustin. & Præsidentes debent frumentū probare, & mensuræ fraudem coercere. l.officium.§. fin. ff. de re milit.

Secundò, honorantur in vestibus, quæ illis dabantur à Calendis Septembris ad Calendas Aprilis. l.1. C.de milit.veste.lib.12. vel in pretio viris fortissimis, vel in specie alijs.l.fin.eod. quarum vestium canon ex prouincijs exigebatur. l.2.& 3.eod. quæ tamen simul cum armis tergoribus boum, & frumēto in stipendijs ijs computabantur, vt ait Polib.lib.6.vbi tamen stipendia sunt imminuta, vestis vna eis donabatur, vt dicit Plut. in vita Gracchi.

Tertiò, Militibus hospitium assignatur, in castris tentoria, alibi domus, vt inquit Veget.lib.2. de re mil. de quorum forma, & castrorum tradit Alex.ab Alex, lib.1. Gen. cap.12. Polib. lib.6. epit. hac lege, quòd militibus non liceat prius erigere, vel deponere tentorium, quàm ab Imperatore id actum sit, & hospitia signabantur foris creta à metatoribus, quæ si quis delesset, falsi pœna tenebatur.l.1.C.de metat.lib.12. sic tamen, vt ratione hospitij militū nil iniquum committatur.l.illicitas.§.illicita.ff.de offic.præs.& sic vt tertia pars militibus domus, duæ domino remaneant, & ita vt primam eligat dominus, secundam hospes, tertiam dn̄s, nisi hospes sit illustris, quia tunc media domus illi relinquitur.l.2. C.de metat.lib.12. l.hac lege. §.si qui. eod. Hospitij verò nomine domini tenentur dare tantum quæ pertinent ad habitationem, nō pascua animalium, nec escas hominum, sub pœna vtrique. l.deuotum. de metat. lib.12.l.3. C.de erog.milit.ann.lib. 12. poterunt tamen fortè petere vuas, pira, ficus, rapas; non tamen culcitras, oleum, lignum, nec ea auferre etiam volentibus dominis, nec balneū à domino ædium postulare. l.vnica. C.de salag.hospit.non præb. lib.12. l.hoc prospectum est. C.de metat.lib.12. & sic vt liceat domino propria authoritate militem expellere,

lere, si prægrauandi causa in possessionem venerit. l. deuotum.C.eod.de metat.& sic,vt molestiam inde nõ sustineant.l.omnes. C.eod. Aliqui tamen ab hospitijs immunes sunt, s. archiatri Principis, & vrbis Romæ, literarũ magistri, artiũ liberaliũ professores, insignes pictores, & legum professores, vt supra. l.archiatros. eod.l. medicos.l.fi.C.de profess.& med.lib.10.l.fi §.fi. ff.de mun.& hon. Sic Consules,& Patritij tres domos habent ab hospitio liberas,duas eorum filij,pater,mater,frater,vxor, Præfecti militum duas, eorum hæredes vnam,& alij de quibus in l.hac lege. C eodem.de metat.l.fi.eod.l.3.eod. & l.fabricensium. sic tamen, vt immunes ab hospitijs vicinos non onerent. l.omnes qui.eod. milites tamen non semper habent hospitia in domibus priuatorum,sed quandoque in turribus murorum.l.deuotissimos.eod. & Plut.in vita Pompei,dicit,Duces exercituum non solere vrbem Romæ ingredi, nisi præsidij causa ibi sint.

Quartò, solent militibus quandoque etiam prædia relinqui pro onere militiæ,absq; tributo.l.omnes fundi.C.de fund.patr.lib.12.l.fi. C.de fund.limit.lib.11. quibus & castella quædam assignabantur. l.2. C.de fund.patr.lib.12. cum priuata custodia limitis Imperij committi non debeat ob timorem proditionis. l.legatum.ff.de op.publ & sic vt tuto custodiantur,& cõseruentur.l.in nomine dñi.§ præterea.ff.de offic.præf. præt.vt & varijs ijdem coronis donabantur,vt in generosis virtus cresceret,& ab ignauis torpor excuteretur,scilicet Ciuica,quæ dabatur ei qui ciuem à morte liberasset,fronde quernea,vel ilignea confecta.Muralis, quæ dabatur ei qui primum murum subijsset, ab Imperatore,quæ habebat insigne valli. Naualis dabatur ei qui primus hostium nauem armatus vi transilijsset, quæ rostris nauium erat insignita, & fiebat ex auro,vt muralis etiam & castrensis. Oualis erat Mirtea, qua vtebantur Imperatores, qui euntes vrbem

ingre-

ingrediebantur,ouatio enim erat minor triumpho, & dabatur ijs qui piratas, vel seruos superassent, aut se vltro dedentes. Triumphalis aurea, quæ mittebatur Imperatoribus ob honorem triumphi. Obsidionalis ei dabatur,qui ab obsidione ciuitatem liberasset,& erat graminea ; & aliæ de quibus Gellius lib.5. cap.5. Plin.lib.16 22.& alij.

Quintò,priuilegiatur, in peculio castrensi,vt de eo quod à patre de bonis mobilibus, in militia degenti donatum est, vel cognatis, aut alijs acquisiuit, liberè possit disponere, & testari. l.1.quibus non est permiss. fac.test.l.pen. & fi. C.qui testam.facere poss. l.pater.ff. de castr.pecul. non tamen in hoc veniunt immobilia donata à patre. l.1. C.de castr.pec.l.si filius. C.famil. ercisc.nec quæ aliundè esset quæsiturus sine militia,vt hæreditas matris.d.l.1. C.de castr.pec. l.castrense. ff. eod.nec si mater dedit filio non militiæ causa. l.si militi.l.si fortè.l.diuus.ff.eod. contra,si quid ei dedit,vel legauit contemplatione militiæ,dictis iuribus; si verò ab alio donentur,si contemplatione militiæ, eius fiût, aliter sunt alterius peculij.l.4. C.de castr.pec.lib.12.l. miles. l.hæreditate.l.pater militi. l.dotem. ff.eod.l.4. C.fam.ercisc. proprium verò est castrensis peculij, vt integrum sit filij, ita vt pater in eo nullam habeat potestatem.l.4 l.ex nota. ff.de castr.pec.l.3.C.eo.tit. nec patris debitores id vendere possunt,nec eo mortuo, & cum fratribus cõe est.§.ex hoc. Instit.quibus non est permiss.l.filiæ.l.si C.de collat.lib 12. ampliatur,vt nec pater possit seruum in peculio filij existentem libertate donare etiam in testamento, nisi filius ante patrem mortuus eum hæredem fecerit,vel ab intestato eidem successerit.l.ex castrensi.l.hæreditate.§.pater l.fi. ff.de castr.pec. Vnde filius habet semper actionem castrensis peculij etiam inuito patre,& etiam contra eû agit, & sine eo alienat,etiam si arrogandum se postea dederit.l.si quis vxore.ff.de furt.l.Imperator. ff.ad Trebel.

l.1.C.de castr.pec.lib.12.l.4.§ 1.& fi.de castr.pec.& si seruus peculij aliquid acquirit,nõ patri,sed filio quæri.l.pater militi. §.si seruus.eod. & de eo,vt supra, disponit filius in testamento, vel alia vltima voluntate. l.pen.& fin.C.qui testam.facere poss.l.pater qui §.pater. ff.de castr.pec. Si tamen filius intestatus decedit, pater ei succedit,si verò testatur ad hæredem pertinet. l.2.ff.de castr.pec. l.proponebatur.eod. & si filius fuit hæres alterius, pater ab intestato retinens peculium, fit ei hæres,vt filio.l. 1.ff.eod. & si filius miles hæreditatem castrensem recuset,datur licentia patri adeundi cum oneribus.l.fi.§.similiq; modo. C.de bon.quæ lib. qui tamen tenetur æs alienum pro modo peculij, & intra annum vtilem, soluere, & si hæres scribitur perpetuò tenetur. l.2. l.pater. l.proponebatur. ff.de castrens. pecul

Sextò,priuilegiãtur etiã milites circa iudicia, quia in causis ciuilibus, & criminalibus conueniũtur corã suis Ducibus, Duces, & milites coram magisteria dignitate.l.fi.C.de re milit.lib.12.l.magisteriæ.C.de iurisd.omn.iudic.l.2.C.vbi quis de curiali.qui magister militum, vel supremus Dux habet iurisdictionem in crimine militari, in alijs, si graue est, iudex loci corrigit,si leue noscit tantum, & remittit pro correctione ad magistrum militum.glo.in d.l.magisteriæ.l.fi. C.de re milit.lib.12.tamen possunt milites armatæ militiæ, cum in militia sunt,vel in commeatu, vti fori præscriptione pro ciuilibus negotijs, non tamen milites inermis militiæ,si couenjantur pro publicis functionibus, vel priuatis negociationibus.l.vnica. C.in quibus cau. mil.fori præscript.l.3.C.de offic.mag.mil. quæ militibus armatis sunt interdictæ l.fin. C.locat. & C.negot. ne mil.lib.12.

Septimò, priuilegiãtur circa testamenta in multis. Primò enim potest miles decedere pro parte testatus, & pro parte intestatus.l.ius nostrum.de reg.iur.§.non

autem.§.fi.Instit.de hær.instit.l.si miles.ff.de mil.test. & potest etiã ad tempus hæredem instituere. l.in fraudem §.miles.l.miles ita. ff.de mil.testam.l.certi iuris. C.eod. idque vel perfecte, vel per nuncupationem, vel per scripturam, vel in clypeo, vagina, vel gladio, literis sanguine suo rutilantibus, vel in puluere. l.eius militis. §.militia missus. l.idemque erit.eod. l.milites in expeditione.C.de mil.testa.qui si in expeditione condit testamentum, vt potest id facit, extra eam, aliquid potest, sed non ita late; Vnde qui in hibernis est, non autem in expeditione iure communi testari debet, si est paterfamilias.§.1.Instit.de mil.testam.& testamen tum factum in expeditione post annum, quo militia est dimissus, non valet, si intra illum non sit mortuus. §.sed hactenus.eod. Instit.l.quod dicitur. l.quod constitutum.ff.eodem. & quòd illa missio sit honesta, non ignominiosa.l.testamenta eorum.ff.de mil.testam.qui extra expeditionem tenetur seruare ius commune, licet possit disponere de peculio castrensi.l.penult.C.de milit.testam. §.1.Instit.eod. quòd si patresfamilias in expeditione sint damnati crimine capitali, disponunt tantum de castrensibus, in alijs fiscus succedit.l.& militibus nostris. C.eod.& de castrensibus disponunt iure militari, si iuramentum militare non fregerint, & dici milites possint.l.ex militari. ff.de milit.testam. & filiusfamilias ratione huius priuilegij testabitur ex formula iuris communis de castrensibus bonis, non de aduentitijs.l.pen.ff.qui testam.facere poss. l.fin. C de collat.l.pen ff.de testam.§ 1. Instit.quibus nõ est permiss.facere testam. qui tñ non potest disponere de bonis alienis, vt de fundo dotali.l.cum filiusfamilias.l.ex militari.§.1.l.milites enim. ff.eod.l.dotalem.eod. qui, & in his pro parte, vt supra, potest testatus, & intestatus decedere.l.qui soluendo.ff.de hæred.instit.vnde aliquem instituendo in fundo, in reliquis censetur voluisse intestatus decedere, l.si miles vnũ. l.si duobus,

ff.de mil.testam.nec habet locum ius accrescendi. l. 1. & 2. C.de testam.milit.l.si filius qui patri. §.Papinianus.ff.de bon.lib.licet si per quotas diuersis hæreditatem reliquit, intelligitur in illas quotas hæreditatem diuidere, & ita pro parte non decedit intestatus. l. 3. C.de testam.mil. qui & potest supra dodrantem legare, nec habebit locum falcidia, sed si legauerit supra vires patrimonij minuitur. l.in testamento. C.eodem. Vt verò gaudeat his priuilegijs, oportet, vt in ordinem militum sit cinctus, vel de proximo cingendus extra tirocinium, & miles armatæ militiæ, non militum notarius.l.ex eo tempore. l.filiusfamilias. ff.de milit. testam.l.scriniarios. C.eod.nisi in necessitate pugnent pro Republica, qui gaudent priuilegijs, licet non sint scripti.l.fi. ff.de mil.testam. cum enim quis in militia decedit, gaudet ijs priuilegijs. §.sed si quis. Instit.de mil.testam.l.idemque.l. in fraudem.§.testamentum.l. tribunus.de mil.testam. qui tamē capitur ab hostibus seruus effectus non potest testari. l.facere.ff.eodem. Requiritur etiam vt is egressus sit ætatem impuberé. l.si Ruffinus.l.fi. C.de mil.testam. post quam ætatem surdo, & muto iure militari licet testari. §.quinimò. Instit.eod.l.4. ff.eod. etiam si, vt supra, postea filius sit emancipatus, adoptatus, vel arrogatus fuerit.§.denique.Instit.eod. Formula testamenti militaris nulla est, ideò sat est si etiam nutis, vt supra, fiat, intelligibilibus tamen. l.si à fratre. C.de testam.mil. l.1.l.in fraudem. ff.eod.l.miles si testamentum. l.eius militis. §.fi.l.Lucius Titius. ff eod.l.milites. C.eod. oportet tamen, vt pateat de voluntate seria. l.diuus.2. ff.eod. & oportet per duos testes probare talem voluntatem fuisse illius militis. d.l. & l.Lucius Titius. & glo.in l. verbo nuda. eod. nec quærela inofficiosi tale testamentum irritat. l.fi.C.de inoffic.testam. qui & potest filium præterire, & filio emancipato, & exhæredato pupillariter substituere, & hæreditatem dare etiam in codicillis directo.

l.ſicut certi. C.eod.l.miles ita. §.exhæredato.ff.eod.l. milites. eod. modo non inſtituant ſibi à lege prohibitos.l.neque enim.§.deportati. ff.eod.l.ex teſtamento. C.eod.l.miles ita.§.mulier.ff.eod.Effectus teſtamenti militaris eſt, vt & aliorum. l.ſi à milite.§.edictum. ff.eod. ob neceſſitatem.l.milites. C.eod. & quia Reipublicæ ſeruiunt. l.milites. C.de locat.

Aliud priuilegium eſt circa perſonam militis,is .n. iura ſcire non tenetur, vnde ſi omittat debitam exceptionem, ante ſententiam in integrum reſtituitur. l.1. C.de iuris,& facti ignor.& ſimiliter excuſatur,ſi omittat alias ſolemnitates iure requiſitas. l.fin. C.de iure delib. & eorum etiam filij in parentum militiam vocantur. l.1. & 2. C.de filijs official. milit. qui in bello moriuntur.lib.12. Veterani porrò eximuntur ab oneribus,& muneribus,operibus publicis,collationibus, & vectigalibus, quæ in nundinis præbentur. l.1. C.de vet.lib.12.l.2. ff.de priuil.vet. qui nec coguntur militare,nec iniurijs pulſantur,nec damnantur ad beſtias, aut fuſtibus cædũtur.l.fi.C,de vet.l.prouidendũ.C.eo. d.l.1.& 3.ff.de priuil.leg.vet. qui,& à nauium fabrica excuſantur, nec conſtituũtur exactores tributorum.l. fi. ff.eod. volentes tamen ſi in numerum decurionum ſunt admiſſi,muneribus fungi coguntur.l.fi.de priuil. decur.l.voluntariè. C.de excuſ.tutor. l.2. C.de ijs qui ſponte mun.ſub. ſi verò allecti in ordinem non ſunt,& ſponte ſuſcipiunt munus ciuitatis ad alia cogi non debent.l.2. ff.de priuil. vet.l.3. C.de ijs qui ſponte munera ſub. qui & pacto poſſunt donare hæreditatem inter viuos. l.licet. C.de pact. Boer.deciſ.204.nu.4.& 5. & ſi ſint illuſtres per procuratorem in cauſa iniuriarũ, agere poſſunt.l.fin.C.de iniur.l.quicunque.cum auth. ſeq.C.de honor.l.quoties. C.de dignit.lib.12.& ijs,ac eorum liberis idem honor habetur, qui & veteranis. l.3.ff.de priuil.vet. qui tamen amittunt priuilegia ſi latrocinijs operam dederint.l.3.C.de vet.lib.12. qui, &

subeunt onera patrimonij solemnia, & vectigalia, & viæ sternendæ. l. viæ. ff. de priuil. vet. qui, & donabãtur agris si per viginti annos militassent, vel etiam ante ex Principis priuilegio, vt ait Liuius lib. 9. Dec. 3. Tacit. lib. 18.

Præterea ijdem priuilegiãtur, quòd ex consuetudine nõ habent soluere collectas, vt dicit Iacob. Rebuff. in l. 1. nu. 4. C. de indict. & in l. fi. C. de fundis limitrophis. lib. 11. & eximũtur ab extraordinarijs munerib. l. in honoribus. §. angariarum. ff. de vac. mun. dum in acie sunt. & l. fi. §. pen. ff. de mun. & hon. qui & accusati de crimine non quæstionantur. l. milites. C. de quæstionib. nec furca suspenduntur. Bart. in l. 3. §. 1. de re mil. nec contra eos militantes currit præscriptio. Martin. Lauden. tract. de mil. art. 2. & datur eis restitutio. l. fi. C. de restit. mil. & eorum vxoribus, & medicis. l. inter eos. §. militum medici. ff. ex quibus causis maior. Alb. in l. 1. C. de vxoribus militum nec præuentio iurisdictionis tollit priuilegiũ militis volentis declinare iurisdictionem. Mart. ibi art. 22 nec possunt cogi esse tutores, nisi commilitonis militum. Bal. in l. sed miles. ff. de excus. tut. & preferuntur alijs creditoribus etiam anterioribus ex re empta ex pecunia sua. gloss. in l. ideoque. ff qui pot. in pign. & res quas portant non cadunt in commissum, licet tenerentur de eis soluere gabellam. Bal. in l. in omnibus. C. de vectig & comm. qui, & non tenentur nisi quatenus facere possunt. l. miles. ff de re iud. & excusantur à vera contumacia, & dolo præsumpto, ideò ea non obstante appellant. Alex. in l. 2. ff si qui in ius voc. non ierit. & creditur eorum assertioni reuertentiũ ab hostibus, meritis suffragantibus. Spec. tit. de resre. §. 11. ver. tamen fallit. nec corporaliter sunt puniendi cum insignijs militum, sed debent ijs nudari l. 2. §. sed si cum. ff de his qui notat. infam. & si procurator militum simpliciter contrahat, videtur cõtrahere nomine eorũ. Castr. in l. pecuniam.

ff. si

ff. si certum petat. & Guil. Bened. in repet. cap. Raynutius. verbo, Testamentum. 1. nu. 22. de testam. milit. & Bal. in l. milites. C. de testam. milit. & alia ponit Spec. tit. de procuratore. §. 1. ver. item quòd est miles.

Is etiam in bello iusto, vti potest insidijs, vel stratagematibus hostibus ignotis, non tamen licet ei falsum dicere, vel promissum non seruare, vt inquit D. Tho. 2. 2. q. 40. art. 3. cum vti liceat arte qualibet ad hostem opprimendum vbi bellum est iustum, vt idem ait loco cit. & Pindarus in Isthm. Od. 4. & Augustinus in q. super Iosue q. 10. in lib. 83. qq. aduertendum verò insidias duplicis esse generis, quædam enim incutiuntur, vt hosti noceatur absque eo quòd aliud fingatur, vt esse solent insidiarum in vijs collocationes, nocturnæ aggressiones, vel improuisæ, quædam stratagemata appellantur, cum aliud fingitur, & aliud agitur, inter quæ noua veteribus sunt potiora, licet quandoq; prodest indicare se velle vti stratagemate consueto, sic enim animus hostis in suspenso tenetur, & interim aliud agi potest; sic tamen, vt opportunè adhibeantur, inter quæ insidiæ in locis adhibitæ magnum hosti terrorem incutiunt, dummodo ante non detegantur, sic enim perniciem inferunt inferenti, & ob id loci opportuni eligendi, & si propè hostem sit Dux milites emittat, qui eum detineant, ne id agnoscat, & cum noctu, vel die improuisos aggreditur, silentio id agat, quos dum aggreditur fragorem magnum emittat.

2 Militia qua agere possint.

Cauere tamē debet Dux ne se dedentes interficiat, nec innocentes quoque, vt pueros, mulieres, & huiusmodi, qui actiuè bello non fauent, nisi misti sint cum nocentibus, ita vt discerni non possint, vt cum tormenta in hostes iaciuntur, quia tunc innocentes occidere est per accidens, & non ex proposito, vt & non debent dare ciuitates militibus depredandas ob mala quæ ibi fiunt, stupra, adulteria, & huiusmodi, nisi necesse sit ad iustitiæ executionem; sic tamen, vt prædicta non fiant

nec innocentes interficiantur, aut locis sacris iniuria fiat, vel personis.

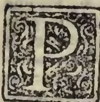
3 *Milites quid agere debeant circa victoriam, cladem, & alia.* Post pugnam, si victoria sequitur, cautè est habenda, cum res secundæ negligentiam creent, vt ait Liu. lib.21. & inde vulnus accipiatur ex nimia fiducia, leniter est etiam vtenda, ne hostes crudelitate adacti in desperationem adducatur, quæ etiam ignauos acuit, vt inquit Tacit. lib.3 hist. cum & tunc non liceat aliquem in communi occidere, sed tantum iustitiæ tramite, cum iam bellum cesset, sed vbi iam territi sunt, incitamenta pacis sunt ostendenda, & clementia vtenda. Modestè etiam victoria est vtendum, cum rebus secundis etiam egregij Duces insolescant, vt idem ait lib.2. & 3 hist. & fœlicitas humana vitrea sit, & tunc cum splendet, frangatur, & amici huius euentus mox sunt certiores faciendi, & etiam dubij in fide, vt coniungantur. Polibius lib.3. num.27. & Dux victoriam prosequi debet, nullum hosti vires reficiendi spatium relinquens, Liuius libro 10. Dec.1. num.19. & vbi pars exercitus hostilis est contrita, in bello iusto, reliquum est conterendum, nisi se dedat, & si totus hostilis exercitus in prælio campestri est contritus, ad regiam hostis occupandam mox est accedendum, si bellum sit iustum, maximè contra infideles gestum. Si verò clades sequitur pugnam, prudenter, & fortiter est ferenda, prudenter, vt serio cognoscatur, & ponderetur, cum malo ignoto nemo mederi noscat; & si malum exiguum est, insurgat, si graue, hastā ne abijciat, nec prælii vnius euētu panescat, vt idem Tac. loco cit. dicit, cum exiguis momentis inclinentur omnia quæ in bello geruntur. Fortiter etiam est ferenda, cum fortes in aduersis insistant spei, & ignaui desperationi se dedant, vt ibi dicit, sed inspiciendæ, & colligendæ vires relictæ, & noua quærenda auxilia, oppida aduersus moras obsidionis, annonis annuis firmando, vt ait Veget. lib.3. cap.25. & omnia procurando quę ad iustum

bellum gerendum exiguntur; reliquias exercitus in locis tutis ponendo, si propè sint, aliter longo tramite ab hoste abscedendo, Liu.Dec.3.lib.3. cauens ne denuo prælio decertet, antequam milites partialibus pugnis cum hoste dimicarint, vel nouos milites, qui victi non sint, conducendo, nec eo in loco vbi clades est suscepta dimicando: & ne clades eueniat, quæ magis ex fuga, quàm vi hostium consurgit, vbi pars exercitus fugam parat, imperet ijs qui sub ordinibus sunt, vt fugientes turpiter occidant, & vocem verè emittat, quòd hostes ex aliquo latere fugam arripuerint, vt suos sistat, & si totus exercitus fugam parat, is cum fortioribus militibus locum teneat, vt cæteri rubore affecti consistant. Liuius Dec.1.lib.6.num.16. & vbi omnes fugam capiunt, reliquias exercitus curet vt incolumes seruet, ante pugnam parato aliquo castro amico, quo confugiant, quod si absit, castris munitis, vbi tuto consistere possit, Liuius Dec.5.lib.4.num.23. licet quandoque expediat militibus spem confugij vt adimat ante pugnam, vt fortius pugnent, si milites animo abiecto sint, vel ijs parum confidit, nec alia spes victoriæ illi sit, secus si amici sint, & curare, vt salui sint, qui, & vt reliquias exercitus conseruet, res pretiosas proijciat, vt ijs prædandis hostes intenti, exercitum non prosequantur, & militibus, ac amicis persuadeat iacturam opinione minorem esse. Polibius libro 16.num.1.

SVMMARIVM.

De officio Militum. Cap. VI.

1 *Milites à quibus cauere debeant.*



RIMVM sit dictum. Milites multa, cauere & multa agere debent.

Primò enim non debent inire bellũ, nisi iustum sit, examinando prius iustitiam belli si exteri sint, nec id ineũdo si apertè iniustũ sit, si subditi sint, iuxta ea quæ habentur supra, Libro 1. cap. 5.

2 *Milites q̃ agere debeant.*

Secundò, debent bellum adire iusta de causa, & recta intentione, scilicet pro defensione gloriæ Dei, & fidei cõtra infideles, & hæreticos diffidatos, iuxta dicta d. cap. & ob bonum Reipublicæ consequendum, non autem ex priuato odio, vel vt iniustè deprædentur, vel aliud iniquum agant.

Tertiò, seruare debent leges militares, de quibus supra est dictum, cauendo ab ijs quæ ibi sunt dicta, modo ibi explicato.

Quartò, seruare debẽt disciplinam militarem, quæ est stabilimentum Imperij, & Reipublicæ, vt dicit Valer. Max. lib. 2. cap. 7. Vegetius lib. 3. cap. 26. vt scilicet milites in armis exerceantur, ex quo sequitur victoria, vt idem Veg. ait lib. 1. cap. 1. lib. 3. in præf. & lib. 2. cap. 23. lib. 1. c. 28. discendo quomodo fortiter iaciant, & destinato ictu, & sciant tractare scutum, & eo venientia tela deflectere, & militari gradu ambulare celeriter, & æqualiter, & intra ordinem sistere, vt ibi dicit lib. 1. cap. 4. & 9. & quæcunque euenire possunt in prælio prænoscant, vt ait idem lib. 1. cap. 1. quod fit si quandoque in modum iustæ pugnæ concurrant, exposito victoribus præmio, vt ait Xenophon in Agesilao. & ijdem discãt decurrere, portare pondera, annonam, & arma, Solem, & puluerem ferre; fossas ducere, & huiusmodi, vt ait Veget. lib. 1. cap. 3. 4. 19. 21. & lib. 3. cap. 26. quæ licet laboriosa videantur, vsu tamen facilia fiunt, vt idem d. lib. 1. cap. 19. lib. 2. cap. 18.

Quin-

Quintò, debent ordinem seruare, ita vt distribuantur per legiones, cohortes, centurias, cum exercitus ordinatus hostibus sit molestus, & facilis rectu, cum miles centurioni, centurio tribuno ad nutum obsequatur, vt ait Tac. lib. 1. hist. & in itinere ijdem ordinem seruare debent, vt æquali, & legitimo spatio miles distet, vt dicit Veget. lib. 1. cap. 9. & 26. qui ordo, & in castris est seruandus, vt habeant suas vias, portas, fora, ad formam paruæ Vrbis, vbi omnes sub suis Ducibus deputentur; sic vt facilè quis, & locum suum, & milites reperire possit, vt idem ait lib. 2. c. 13. & lib. 3. c. 8. & Polibius. qui, & seruare debent continentiam in cibo, & venere, cum vtrunque vires eneruet, vt ait Tac. lib. 2. hist. vt supra est dictum, qui & modesti sint in verbis, ne se iactent, qui mox in periculis deficiunt, ut idem dicit lib. 1. hist. & Liu. lib. 10. & uestibus, ita ut armis, & ferro, non auro, & argento fulgeant, ut idem Liu. ait lib. 9. cum illa sint magis præda, quàm arma; quod Macedones uitabant, ut inquit Curt. lib. 3. & in factis etiam sint modesti, ut corpus habeant ualidissimum, arma apta, & animum paratum ad subita imperia, & sint abstinentes à ui, & rapinis, ut supra est dictum.

Quæ omnia intelligantur enarrata, ubi tãtum quis iustum bellum gerit, si enim iniustum sit, nulli licet id exercere, ut initio est dictum, & contra in bello iusto artibus uti liceat ad uincendum, ut exposui tract. de Charitate, sub cap. de Bello; In reliquis me iudicio præclarorum Ducum submittens, quorũ est hæc pertractare, & satis uisum sit, iustas partes fauenti ostendisse, quàm facile, uel possibile sit, Deo fauente, &

dum, in Dei uirtute exire debent, peccata prius confessione sacramentali purgantes, & sacra communione refecti, diuinum desuper auxilium implorantes, qui uictorias largitur, regna euertit, & donat, ut fecit Gedeon. Iudic. 6. Dauid. 1. Reg. 17. Moyses. Exodi 17. Iudith. Iudith 4. & alij, pro iustitia certando, & Dei gloria. Eccles. 4. nil iniustum etiam contra hostes agendo. Deut. 2. 20. & 23. & innocentibus, ac se dedentibus parcendo. Gal. 6. nulli iniuriam dictis, uel uerbis inferendo. Rom. 15. uel eum uexando, contenti stipendio suo. Heb. 13. à ludis, blasphemijs, stupris, luxuriaque, ac alijs uitijs abstinendo, & alijs, de quibus supra est actum, & sic ut nil præter damna, & expensas belli, laborum, & periculorum ob id susceptorum compensationem accipiant, si immobilia sint, mobilia enim in bello iusto, etiam si damna excedant, ex consuetudine retineri possunt, modo, ut latè de his dixi in summa Theol. Moral. sub cap. de Bello.

Et ex his, quod ad præsens attinet, ad laudem Dei Optimi Maximi, impositus sit finis huic Politicæ Institutioni, omnia in ea contenta subijciens censuræ, & correctioni sanctæ Romanæ Ecclesiæ, & prudentum iudicio.

FINIS.

REGESTVM.

a A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X.

Omnia ſunt integra folia.



Errata sic corrigantur.

Pagina 4. linea 1. eget] egent pagina 6. linea 12. non [delendum] pagina 16. linea 8. reddi] reddit pagina 17. linea 13. ferrea] argentea, linea 17. ferrea] argentea pagina 36. linea 3. priuatorum [addendum] gerant pagina 80. linea 26 restitutio] restitutione pagina 82. lin. 10. dist. [addendum] d linea 34. his [addendum] sit pag 85. lin. 31. pen. [delendum] pag. 88. lin. 27. primum] primam pag. 89. lin. 13. &] nec lin. 14. nisi [addendum] aliud pag. 95. lin. 16. apes] formica pag. 105. lin 8. ducantur] ducuntur pag. 109. lin. 27. cæteris [addendum] id pag. 112. li. 15. humero [addendum] unguntur pag. 120. lin. 12. ille [addendum] peteret pag. 121. linea 15. tecti] recti pag. 123. lin. 14 ut] & pagina 124. lin 6 id fiat] id fieret pag. 127 linea 33. vel] nec pag. 133. linea 20 Suet. [addendū] in pagina 137. linea 21 Iudas Machabæus] Iuda Machabæi pagina 139. linea 17. ex] de pagina 153 linea 6 per] pertinent pag 167. linea 13 executores] executiones pagina 172. lin. 16. annuente [addendum] tutius agendo pagina 196. linea 19. Aristoteles] Tacitus pagina 203. linea 24. falleant] fallant pagina 237. linea 22, Varr.] var. pagina 238. linea 24. galerati] galeati pagina 239. linea 24. res [addendum] suas pagina 240. linea 7 ff] C. pag. 255. linea 28 debetur] defertur pagina 265 linea 34. li.] l. pagina 273. linea 18. millibus] militibus pagina 278 linea 31. condonatur [addendum] pœna pagina 285. linea 34. plures] pluris pagina 288. linea 32. respicere quàm prospicere] prospicere quàm respicere pagina 290 linea 1. c.] nu. pagina 299. linea 18. ibi [addendum] d. eadem linea, & [addendum] si pagina 304. linea 21 non [delen.]

